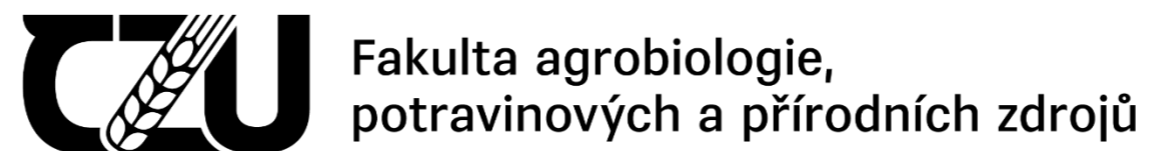

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra zahradní a krajinné architektury

Pietní zahrady – Revitalizace lesního hřbitova Nový Bor

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Ondřej Šindelář

Obor studia: Krajinářská architektura

Vedoucí práce: Ing. Miroslav Kunt, Ph.D.

© 2024 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Pietní zahrady – Revitalizace lesního hřbitova Nový Bor" jsem vypracoval(a) samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 21.04.2024

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval panu Ing. Miroslavu Kuntovi, Ph.D. za odborné vedení a za jeho vstřícný přístup. Dále bych chtěl poděkovat paní Štěpánce Šrůtové za poskytnutí podkladů a důležitých informací o Lesním hřbitově, panu Ing. Jiřímu Grulichovi za odborné konzultace a Ing. Jitce Kopčákové za informace o zeleni na Lesním hřbitově. Velké díky patří i celé mé rodině a přátelům za podporu a trpělivost nejen během studia.

Pietní zahrady – Revitalizace lesního hřbitova Nový Bor

Souhrn

Diplomová práce na téma Pietní zahrady – Revitalizace lesního hřbitova Nový Bor měla osvětlit problematiku vývoje jednotlivých způsobů pohřbívání na našem území a zmapovat nové způsoby pohřbů ve světě. Dalším cílem bylo zmapovat historii vzniku zřejmě prvního lesního hřbitova na území Rakouska Uherska. Důležitou součástí bylo vypracování dendrologického průzkumu, pojmenování provozních a funkčních nedostatků a návrh na jejich možné řešení. Hlavní a samostatnou částí diplomové práce je projekt revitalizace, který obsahuje návrh obnovy původních i nově navrhovaných výsadeb, které mají za cíl zvýšit architektonickou hodnotu a zatraktivnit sadové úpravy i pro nezaujatého návštěvníka.

Literární rešerše dodala aktuální pohled na řešenou problematiku pietních zahrad, jak v Českém, tak mezinárodním prostoru. Na závěr literární rešerše byly popsány okolnosti vzniku, vývoj a současný stav Lesního hřbitova v Novém Boru. V analytické části práce, jejíž součástí byl i dendrologický průzkum, byl zhodnocen aktuální stav, aby mohlo dojít ke konfrontaci původního záměru autora s dnešním stavem areálu. Zjištěné rozdíly a nedostatky byly kvantifikovány a popsány. Na podkladě zjištěných skutečností byl zhotoven návrh revitalizace území, která řeší obnovení případně doplnění nových výsadeb, včetně nutné asanace nevhodných dřevin. V závěru práce je předložen pohled na možný přístup k obnově a rozšiřování historických i novodobých pietních zahrad. Přístup k návrhu obnovy vychází ze získaných a sumarizovaných poznatků a dat, jak literární rešerše, tak analýzy řešeného území. Jejím výstupem je například i návrh nových sadových úprav Louky vzpomínek umožňující moderní způsoby nakládání se zpopelněnými ostatky zemřelých při zachování stylové čistoty původního návrhu.

Práce potvrzuje jedinečnost Lesního hřbitova, jak kvalitou sadovnických úprav, tak výběrem lokality, historií vzniku i kvalitou návrhu a původního zpracování. Je bezesporu nutné toto dílo zachovat, udržet a dále rozvíjet pro další generace.

Klíčová slova: vyhrazená zeleň, místa posledního odpočinku, pietní zahrady a parky, nové pietní zahrady

Memorial Gardens – Revitalization of the Forest Cemetery Nový Bor

Summary

The thesis titled Memorial Gardens – Revitalization of the Forest Cemetery Nový Bor aimed to shed light on the development of different burial methods in our region and to map new burial methods around the world. Another goal was to map the history of the establishment of the first forest cemetery in the Austro-Hungarian Empire. An important aspect was to conduct a dendrological survey, identify operational and functional shortcomings, and propose possible solutions. The main and stand-alone part of the thesis is the revitalization project, which includes a proposal for the restoration of both original and newly proposed plantings to increase architectural value and enhance the appeal of the landscaping even for the casual visitor.

The literature review provided a current perspective on the issue of memorial gardens, both in the Czech Republic and internationally. At the end of the literature review, the circumstances of the establishment, development, and current state of the Forest Cemetery in Nový Bor were described. In the analytical part of the thesis, which also included a dendrological survey, the current state was assessed to compare the original author's intent with the current state of the site. Identified differences and shortcomings were quantified and described. Based on the findings, a revitalization proposal for the area was created, addressing the restoration or addition of new plantings, including the necessary removal of unsuitable trees. At the end of the thesis, an approach to the restoration and expansion of historical and modern memorial gardens is presented. The approach to the restoration proposal is based on the acquired and summarized knowledge and data from both the literature review and the analysis of the area in question. The output includes a proposal for new landscaping adjustments such as the Meadow of Remembrance, which allows modern methods of handling cremated remains while maintaining the stylistic purity of the original design.

The thesis confirms the uniqueness of the Forest Cemetery, in terms of the quality of the landscaping, the choice of location, the history of its establishment, and the quality of the original design and execution. It is undoubtedly necessary to preserve, maintain, and further develop this work for future generations.

Keywords: designated green space, final resting places, memorial gardens and parks, new memorial gardens

Obsah	
1 Úvod	10
2 Cíl práce a Metodika	12
3 Literární rešerše	13
3.1 Slovníček v pohřebnictví	13
3.2 Téma smrti, pohřbívání a hřbitovů	14
3.3 Historie pohřbívání v Evropském prostředí	15
3.4 Současné způsoby pohřbívání na našem území	17
3.5 Typy hrobů	17
3.6 Typy pohřbů na našem území	18
3.7 Pietní zahrady a jejich typy	18
3.8 Funkce pietních zahrad	21
3.9 Umístění pietních zahrad	21
3.10 Pietní zahrady a zeleň	21
3.11 Legislativa ČR	22
3.12 Příklady pietních zahrad u nás i ve světě	23
3.13 Historie Lesního hřbitova v Novém Boru	25
3.14 Závěr	27
4 Zhodnocení podkladových údajů	29
4.1 Obecné informace o území lesního hřbitova v Novém Boru	29
4.2 Lokalizace řešeného území	29
4.3 Ustanovení a současný stav pozemku	29
4.4 Situace současného stavu	30
4.5 Fotodokumentace území	31
4.6 Historický vývoj lesního hřbitova v Novém Boru	37
4.6.1 Vývoj území na základě historických map a leteckých snímků	37
4.6.2 Historická fotodokumentace.....	39
4.6.3 Příklady archiválií.....	40
4.6.4 Zhodnocení archivu	40
4.7 Přírodní podmínky	41
4.7.1 Klima	41
4.7.2 Geomorfologie	41
4.7.3 Geologie	41
4.7.4 Pedologie.....	41
4.7.5 Voda	42
4.7.6 Přirozená vegetace.....	43
4.7.7 Chráněné oblasti	44
4.7.8 ÚSES.....	45
4.8 Územní plán	47
4.9 Majetkoprávní vztahy	49
4.10 Hluková mapa	50
4.11 Provozní analýza	51
4.11.1 Doprava a širší vztahy	51
4.11.2 Provozní uspořádání a vybavenost.....	52
4.11.3 Orientační plán hřbitova.....	53
4.11.4 Schéma hřbitovních oddělení.....	54
4.12 Inventarizace a návrh kácení	55
4.12.1 Porosty	55
4.12.2 Solitérní stromy a keře.....	57
4.13 Srovnání současného stavu s plánem z roku 1930	59
4.14 Problémový výkres	61
4.15 SWOT analýza	63
5 Projektová část	65
5.1 Koncept	65
5.2 Detaily navrhovaných prvků kompozice	67
5.3 Půdorys	68
5.4 Řezopohled A-A´	69
5.5 Řezopohled B-B´	71
5.6 Vizualizace 1 – Louka vzpomínek	73
5.7 Vizualizace 2 – Vsypová loučka	75
5.8 Vizualizace 3 – Pomník obětem 1. světové války	77
5.9 Vizualizace 4 – Veřejné toalety	79
5.10 Technický detail cestní sítě a sezení	81
5.11 Osazovací plán stromy	83
5.12 Plán výsevu květnaté louky	84
5.13 Osazovací plán smuteční síň	85
5.14 Osazovací plán vsypová loučka	86
5.15 Osazovací plán trvalkových hnízd	87
5.16 Osazovací plán u pomníku obětem 1. světové války	89
5.17 Navrhovaný mobiliář	91
5.18 Ekonomická rozvaha	94
5.19 Fotodokumentace modelu	95
6 Diskuze	98
7 Závěr	100
8 Zdroje	101

1 Úvod

Při výběru tématu diplomové práce jsem se rozhodl pokračovat v problematice pietních zahrad, kterou jsem již zpracovával v bakalářské práci. Pietní zahrady jsou pojem, který se již zabydlel v našem běžném životě. Společnost začíná být přístupna veřejné diskusi a novodobému pojetí pohřbu a pohřebišť. Současně je ale nutné aktualizovat pohled veřejnosti i příslušných úředníků také na zeleň těchto prostorů. Je vhodné neustále zdůrazňovat a upřednostňovat vysokou kvalitu prostředí nutnou pro všechny typy pohřbů. Práce nahlíží na tuto problematiku komplexně a snaží se pojmout všechny její součásti.

Nastává společensky vhodná doba k navázání na předválečné a prvorepublikové tradice v pohřebnictví i kultuře pietních zahrad. V těchto dobách vznikaly výjimečné, a i z pohledu dnešní doby stále aktuální projekty, mezi které se bezesporu řadí i Lesní hřbitov v Novém Boru (Jindra 2013). Na našem území je více pietních zahrad na vysoké úrovni zahradní architektury a je nutno o ně pečovat a dále rozvíjet tak, aby odpovídaly současným trendům a požadavkům společnosti (Šonský c2002).

Při studiu literárních zdrojů jsem se dotkl problematiky historických i novodobých přístupů k pohřbívání. Ve své diplomové práci jsem navázal na hodnoty, které Lesní hřbitov v Novém Boru nepochybně má a navrhl jsem doplnění prostoru o vhodné prvky, které používá současná zahradní a krajinná architektura.

2 Cíl práce a Metodika

Cíl práce

Cílem diplomové práce bylo vytvořit návrh možného vývoje Lesního hřbitova v Novém Boru. Návrh byl vytvořen na základě informací získaných v literární rešerši a analýze vlastností řešeného území. Byl zmapován historický vývoj i současný stav. Na základě nashromážděných informací a limitů o území byl vypracován návrh revitalizace, který respektuje původní myšlenky i atmosféru hřbitova a zároveň do jeho prostředí přináší nové prvky, které odráží současný přístup k pietním zahradám.

Metodika

Prakticky a modelově byl zpracován návrh na revitalizaci a obnovu objektu pietní zahrady Lesního hřbitova v Novém Boru. Byla zpracována literární rešerše na téma pietních zahrad se zaměřením na historický vývoj a nové směry využití zeleně hřbitovů v kontrastu s novými pohřebními způsoby. Vyhodnocením současného stavu a jeho komparací s původními ideami a plány založení byla vyhodnocena typologie a perspektiva vegetačních prvků, která se promítla jako jeden z podkladů do konkrétního návrhu revitalizace unikátního krajinářského objektu městské vyhrazené zeleně v Novém Boru.

3 Literární rešerše

3.1 Slovníček v pohřebnictví

Pojmy a názvy se kterými se můžeme u problematiky pietních zahrad a pohřbívání setkat.

Birituální – typ pohřbívání, kde se jedná o pohřeb žárovým nebo kostrovým způsobem (Kocourek 2022).

Dolmen – při doslovném překladu slovo znamená „kamenný stůl“, jedná se o megalitické stavby tvořené velkými nepravidelnými kamennými bloky, patrně se jedná o vnitřní prostory prehistorických pohřebních mohyl (Kocourek 2022).

Epitaf – jde o krátký text, nesoucí informace o zesnulém a přibližuje návštěvníkovi jeho život (Kocourek 2022).

Exhumace – manipulace s urnou nebo ostatky (zetlelými i nezetlelými). Jedná se většinou o vyjmutí, přesunutí nebo přeskupení ostatků (Plášková 2021). Potřebu manipulace s ostatky může nařídit státní zástupce, soudce, krajské hygienické pracoviště anebo o ni může požádat nový nájemce místa i pozůstalí (Kocourek 2022).

Flambon – věčný oheň, symbol, který je vidět na pietních místech často (Kocourek 2022).

Háj vzpomínání – místo na pohřebišti, kde se provádí pohřeb žehem, kdy zpopelněné ostatky, které vyndáme z urny, promísíme s půdou, konkrétní místo pohřbu pak není na pohřebišti označeno (Kocourek 2022).

Hrob – prostor určený k uložení zpopelněných lidských ostatků či lidských pozůstatků (Kocourek 2022), kdy po uložení dochází k zásypu prostoru zeminou, hrob jako takový není zděný, a tak nepatří mezi stavby a nemovitou věcí ale zařízení hrobu, které je součástí hrobu (náhrobek) je už věcí movitou (Plášková 2021).

Rakvový hrob – místo určené k uložení lidských pozůstatků či ostatků v rakvi (Plášková 2021).

Urnový hrob – místo určené k uložení zpopelněných lidských ostatků v urně (Plášková 2021).

Hrobové místo – prostor na hřbitově sloužící k vytvoření hrobky, urnového hrobu, rakvového hrobu anebo vyhrazený prostor v uložišti jednotlivých uren. (Kocourek 2022).

Hrobka – může se jednat o nadzemní i podzemní zděnou stavbu, která slouží k uložení lidských zpopelněných v urně, nebo uložení lidských pozůstatků v rakvi, v tomto případě nedochází k zasypání zeminou, ale urna či rakev leží volně, jedná se o stavbu, a tak je považována za nemovitou věc, hrobky však nejsou vedeny v katastru nemovitostí (Plášková 2021).

Hromnička – jedná se o svíčku, kterou lidé považují za symbol Ježíšova života a název získala díky použití při modlitbách během bouří, kde se lidé modlily pro ochranu před bouří (Kocourek 2022).

Hřbitov – latinsky *coemeterium*, stejná definice jako pohřebiště (Plášková 2021).

Hypogeum – výraz pro komorový hrob, komora je zděná a obdélného tvaru, jsou stavěny v řadách podél cest (Kocourek 2022).

Imerze – způsob pohřbívání typický pro přímořské národy, pohřbívání do vody (Kocourek 2022).

Incinerace – neboli kremace (Plášková 2021), pohřeb žehem (spálení lidských pozůstatků) (Kocourek 2022)

Inhumace – způsob pohřbu, kdy lidské pozůstatky neprojdou incinerací (kremací) (Kocourek 2022).

Katafalk – latinsky *Lectus funebris*, jedná se o zvýšené pietní místo, které slouží k vystavení rakve, okolí katafalku může být vyzdobeno květinami a bývá zahalen rounem tmavé barvy (Kocourek 2022).

Kenotaf – typ hrobu, který je spíše symbolický, slouží k uctění památky osoby u níž nebylo nalezeno tělo, může se jednat i o případ kdy je tělo pohřbeno v cizině (Kocourek 2022).

Kolumbárium – stavba na pohřebišti, obsahuje výklenky určené k uložení urny obsahující zpopelněné lidské ostatky, výklenky jsou uzavřené dvířky nebo deskami (Plášková 2021).

Kolumbární hrobka – jedná se o typ hrobky který slouží k dočasnému uložení lidských ostatků v urnách do doby jejich vyzvednutí (Kocourek 2022).

Koroner – jde o lékaře či úřední osobu, která vyšetřuje příčinu smrti, vydává úmrtní list v nejednoznačných situacích (Kocourek 2022).

Kosterní ostatky – jsou to lidské ostatky po zetlení, které byly uloženy v rakvovém hrobu (Plášková 2021)

Kostnice – latinsky osárium/osární hrobka, jedná se o zděnou stavbu určenou k uložení kosterních ostatků, které byly exhumovány (Kocourek 2022).

Kromlech – druh megalitické svatyně, jedná se o seskupení vztyčených kamenů v kruhu (Kocourek 2022).

Kremace – tzv. pohřeb žehem, lidské pozůstatky jsou spáleny v krematoriu (Plášková 2021).

Krematorium – stavba (veřejné zařízení) se žárovištěm, kde dochází ke kremaci a obřadní síni kde se mohou pozůstalí loučit se zemřelým (Plášková 2021).

Lidské ostatky – název pro lidské pozůstatky, které byly již pohřbeny buď uložením rakve do hrobu, nebo pohřbeny žehem (Kocourek 2022).

Lidské pozůstatky – lze tak nazvat lidské tělo, či jeho část, dokud neproběhlo pohřbení (Kocourek 2022).

Loučka rozptylová – vymezená zatravněná plocha, na území pohřebiště, určena k pohřbu rozptýlením lidských ostatků, které prošly kremací (Plášková 2021).

Loučka vsypová – vymezená travnatá plocha, na území pohřebiště, určena k pohřbu vsypem lidských ostatků, které prošly kremací, pod travní drn, je při tom zaznamenáno přesné místo uložení (Plášková 2021).

Márnice – jde o zděnou stavbu, která slouží k uchování rakví do doby pohřbu (Plášková 2021).

Máry – výraz pro pohřební nosítka (Kocourek 2022).

Mastaba – starověký typ hrobky pro vládnoucí vrstvy v Egyptských zemích, materiál použitý při stavbě byly cihly a hrobka byla nad zemí (Kocourek 2022).

Mauzoleum – jedná se o hrobku větších až mohutných rozměrů (Kocourek 2022).

Memento mori – přeloženo z latiny, je význam tohoto spojení: „Pamatuj na smrt“. Upomínka lidské smrtelnosti (Ørberg 1998).

Menhir – jedná se o kamenný blok, povětšinou na nich nenalezneme známky lidského opracování, kámen je zasazený svisle do země (Kocourek 2022).

Mohyla – latinsky *tumulus*, jedná se o uměle vytvořený násyp nad jedním nebo více hroby ze zeminy či kameniva (Kocourek 2022).

Mohylník – mohylový typ hřbitova (Kocourek 2022).

Náhrobek – (latinsky *Sepulcrum*) způsob označení hrobu objektem, který připomíná zesnulé osoby, např. náhrobní kámen, sousoší atd. (Kocourek 2022).

Obelisk – typ památníku v nejčastější podobě čtyřbokého komolého jehlanu (Kocourek 2022).

Pohřbení – proces umístění ostatků do hrobu či hrobky a nebo kremace ostatků v krematoriu (Plášková 2021).

Pohřebiště – (latinsky *nekropole* – město mrtvých) je prostor vyhrazený k pohřbení mrtvých, takový prostor může mít podobu hřbitova, urnového háje, kolumbária či rozptylové loučky (Plášková 2021).

Veřejné pohřebiště – také nazýváno civilní, jedná se o prostor zřizovaný obcí na vlastním pozemku, je povinností obce mít možnost pohřbení a je to služba ve veřejném zájmu, takový prostor je určený k uložení zpopelněných lidských ostatků či k pohřbení lidských pozůstatků (Plášková 2021).

Neveřejné pohřebiště – také nazýváno výlučné, jedná se o prostor vyhrazený pro uložení zpopelněných lidských ostatků či lidských pozůstatků pouze členů registrovaných církví, náboženských společností, řeholních řádů či kongregací, takové pohřebiště je povoleno provozovat pouze registrovaným

náboženským společenstvem či církvím, a to pouze na pozemku v jejich vlastnictví, řešená neveřejnost v tomto případě neřeší přístupnost areálu, ale možnosti pohřbení (Plášková 2021).

Příležitostné pohřebiště – také nazýváno záložní, jde o záložní plochu určenou hlavním městem Praha dle jejího Krizového plánu, který je vytvořen pro řešení mimořádných situací, v Praze jsou tyto plochy u Ďáblického, Vršovického a Hloubětínského hřbitova (Plášková 2021).

Vojenské pohřebiště – také nazýváno válečné, jedná se o prostor spravovaný státem a je určen pro válečné hroby národnosti státu ve kterém se pohřebiště nachází (Plášková 2021).

Sarkofág – překladem z řečtiny nám vyjde slovní spojení „požírat maso“, jedná se o pouzdro k uložení rakve, dříve používaným materiálem byl vápenec díky jeho vlastnostem urychlující rozklad pozůstatků (Kocourek 2022).

Sepulkrální – neboli náhrobní, za takové památky považujeme objekty vytvořené pro věčné připomenutí zemřelé osoby, může se jednat o různé náhrobky, sousoší či plastiky (Kocourek 2022).

Stéla – deska vyrobená většinou ze dřeva nebo kamene, bývá vztyčená na náhrobním kameni, deska by měla obsahovat informace o zemřelé osobě, může zde být i malba, reliéf či fotografie (Kocourek 2022).

Tlecí doba – jedná se o období kdy probíhá rozklad tělesných pozůstatků, které byly pohřbeny buď v rakvovém hrobu či hrobce, liší se na každém hřbitovu a odvisí od hydrogeologických vlastností místní půdy a pro jejich zjištění se dělá jejich průzkum, min délka tlecí doby však musí být 10 let (Plášková 2021).

Tumba – druh náhrobku který nemusí pojímat ostatky, může být kovový, zděný či být z kamene, většinou má ozdobnou desku a v případě že se jedná o panovníckou hrobku může být na ní vytesaná socha ležícího zesnulého z kamene (Kocourek 2022).

Urna – druh nádoby sloužící k uložení ostatků, které prošly kremací, může být keramická, kovová, kamenná, dnes je nejčastějším materiálem plast, kdy je z něj vyrobená úřední urna, ta má dle norem jednotné rozměry a pozůstalí ji můžou následně uložit do obalu dle svého vkusu (Plášková 2021).

Urnový háj – vyhrazený prostor na pohřebišti, určený k ukládání lidských ostatků, které prošli pohřbem žehem, do urnových hrobů (Plášková 2021).

Válečný hrob – jedná se o prostor určený k uložení ostatků osob, které zahynuly v důsledku přímé účasti na vojenské operaci či důsledku válečného zajetí, patří sem i ostatky osob, které zahynuly na následky účasti v odboji nebo za doby trvání vojenské akce v období války, válečný hrob může být jak pro jednotlivce, tak může být i hromadný, nebo v podobě osária, součástí hrobu bývá náhrobek a ostatní hrobová zařízení, za válečný hrob je považován pomník, památník, pamětní deska, a další symboly připomínající oběti a válečné události (Plášková 2021).

Vsyp hromadný – prostor na hřbitově určený k pohřbívání zpopelněných ostatků, které nelze bez nutnosti dalších úprav rozptýlit na rozptylové loučce (Kocourek 2022).

Vsypové pole – funguje na stejném principu jako vsypová loučka, ale rozdíl je v jeho velikosti, vsypové pole slouží pro skupinové vsypy většího počtu zpopelněných ostatků (Plášková 2021).

Žárový hrob – hrob obsahující popel zesulé osoby (Kocourek 2022).

3.2 Téma smrti, pohřbívání a hřbitovů

Pochopení a výklad smrti je napříč světem a národnostmi velmi různorodý. Nicméně jsou otázky spojené s koncem našeho života, které jsou důležité (Castro-Molina 2021). Jejich zodpovězení může člověku pomoci se vyrovnat s faktem, že smrt je jediná neměnná věc v našich životech a je to jejich nedílná součást (Sloane 2018). Jedna skupina lidí věří, že lidský život končí v okamžiku, kdy nastane smrt. Druhá zase, že smrt je jen dalším krokem pro člověka v jeho cestě a přesune se pouze na jiné místo. Jakýmsi pojetím ve světě pohřbívání jsou pro tyto otázky a názory náboženství a jednotlivé kultury (Castro-Molina 2021). Ty se ovšem většinou liší poměrně velkým způsobem. Již řecký historik Hérodotos před více než dvěma tisíci lety popsal situace, kdy se lidé rozdílných kultur pobuřují nad způsoby pohřbívání

těch druhých. V konkrétní situaci se jednalo o vládce Perské říše, který si pozval skupinu zástupců řecké národnosti. V Řecku bylo již v té době běžné zpopelnění lidských pozůstatků. Řekům položil otázku: „co by se muselo stát, aby své předky snědli“? Řekové tuto představu naprosto odmítali. Vládce si následně nechal pozvat zástupce kmene Callatae z Indie. V tomto kmenu je zvykem konzumace těl svých zesnulých. Indů se naopak dotázal „Za jakou cenu byste nechali své zemřelé otce zpopelnit?“ Zástupci kmene vládce žádali, aby takové hrůzné myšlenky ani nevyslovoval. Tento negativní přístup k nahlížení na jiné kultury a jejich pietní zvyklosti přetrvává již tisíce let a jen tak nás neopustí (Doughty & Blair 2017). Mezi východními náboženstvími nalezneme i taková, která vykládají smrt jako návrat do světa, ze kterého jsme vzešli. Na tuto myšlenku poukazuje i Bible větou: „Prach jsi a v prach se obrátíš“. Již víme, že smrt je elementárním problémem lidstva. Díky pouhé myšlence na ní, je ovlivněno to, jakým způsobem vnímáme a žijeme své životy. Již staré civilizace, jako Inkové či Egypťané, měli ze smrti respekt i strach, který dávali najevo různými způsoby (Castro-Molina 2021).

V moderní společnosti se nám téma smrti a pohřbívání začalo ve dvacátém století vzdalovat. Postupným navyšováním průměrného věku a menším počtem úmrtí u kojenců se nám smrt začala vytrácet z denního života. Umírající jsme přesunuli do nemocnic. Mrtvé na hřbitovy a do krematorií daleko od našich domovů. Při takovém vývoji zmíněných proměnných se nemůžeme ani divit, že se ve společnosti rozšířilo toto pro naše předky nepochopitelné tabu o smrti a pohřbívání. O smrti se mluví málo a většinou už vůbec ne na veřejnosti mimo náš nejbližší okruh rodiny a přátel. Jako bychom se s tímto tématem uzavřeli do sebe a přijali ho jako něco nepřírozeného (Sloane 2018).

Ve středověku byla situace odlišná. Se smrtí se lidé setkávali denně a připravovali se na ní. Bylo naprosto běžné její příchod sdělovat různými znameními. Mezi běžná znamení patřila trojice úderů do podlahy jejich ložnice nebo se příchod smrti ohlašoval nenadálým zvoněním umíráčku. Mezi lidmi nebyly předzvěsti smrti brány na lehkou váhu. Za známku božího hněvu lidé tehdy považovali nečekané úmrtí. Díky tehdejší křesťanské víře byla pro lidi důležitou součástí umírání možnost se vyzpovídat a připravit se na odchod (Ariès 2008).

Šónský (c2002) uvádí, že hřbitovy jsou nedílnou součástí kulturního a historického dědictví národů. Díky hřbitovům můžeme nahlédnout do způsobu života našich předků. Ze vzhledu pietních zahrad a upravenosti náhrobků či hrobek, můžeme vyzorovat kulturní i morální prozřetelnost daného kolektivu lidí (Šónský c2002). Tuto myšlenku jistě sdílí i dnešní provozovatelé zejména zahraničních pohřebních ústavů, oblíbili si totiž citát, který kdysi údajně vyslovil britský premiér William Gladstone: „Ukažte mi způsob, jakým se národ stará o své mrtvé, a já vám změřím s matematickou přesností, jak moc jeho příslušníci oplývají láskyplným soucitem, respektují zákony dané země a jsou oddáni vyšším ideálům“ (Doughty & Blair 2017). České země se již od samého počátku počítají mezi země, které jsou v oblasti hřbitovní kultury vyspělé a snaží se ji i nadále rozvíjet. Dříve byl kladen veliký důraz na úpravu hřbitova, zvláště pak samotných hrobek či hrobů. Hřbitovy byly plné květinových darů, vzrostlých stromů i kvalitně udržovaných okrasných výsad. Na hřbitovech fungovaly zahradnické firmy. Bylo naprosto běžné využívat jejich služeb pro účely celoroční údržby. Dělal se výzdoby pro každé roční období. Díky odborné celoroční péči od zahradnické firmy, která udržovala veškerou zeleň zdravou a důstojnou, byly hřbitovy běžně nazývány kvetoucími zahradami. Během nechvalně známých padesátých let minulého století, kdy byla malá zahradnictví systematicky uzavírána, se začaly poměry na českých hřbitovech měnit. Pietní zahrady se postupně začaly měnit ze zelených a kvetoucích oáz převážně na monotónní výstavky kamenných lomů (Šónský c2002).

Máme to štěstí, že v posledních letech se situace kolem smrti a její tabu stránky zlepšuje a objevují se odborníci, kteří toto téma znovu otevírají ve veřejném prostoru (Sloane 2018). Dle Šónského (c2002) již v naší společnosti nastává správná chvíle pro začátek renesance kultury pietních zahrad, kdy budeme aktivně dále tvořit a přijímat nové způsoby pojetí pietních prostor.

3.3 Historie pohřbívání v Evropském prostředí

Během vývoje a utváření lidských společností a kultur se na celém světě rozvinuly rozdílné postupy zacházení s mrtvými. Ať už jde třeba o pohřeb žehem nebo uložení ostatků v rakvích do země, či vysušení a následná mumifikace. Způsoby jsou ovlivněny zejména vírou a kulturou daného národa, kdy stojí za zvoleným způsobem celá síť faktorů, které mají vliv na finální provedení (Lapáček 2006).

Manismus neboli kult předků, který vychází z animismu přírodních národů, stojí za vznikem celé kultury smrti a pohřebiště. Jeho prvky lze pozorovat v odlišné podobě ve všech moderních náboženstvích a zvyky z něho odvozeny jsou zakomponovány i do dnešní společnosti. Mezi tyto zvyky řadíme svátky mrtvých a pohřební obřady (Petrušek et al. 1996).

Již neandrtálci ukládali své mrtvé do kostrových hrobů. Do dnes však neznáme odpověď, proč je ukládali ve skrčené poloze (Kovářík 2001).

Doby **starověku** byly doprovázeny všeobecným strachem z mrtvých těl. Lidé si byly vědomi nehygienické stránky mrtvého těla a zároveň věřili, že při smrti opouští duše zesnulého těla a vydává se na pouť jež ji shledá s bohem. V opuštěném těle pak duše zanechá všechna utrpení z pozemského života. Díky takovému pohledu na zesnulé a jejich těla bylo zřizování pohřebiště dovoleno pouze v dostatečné vzdálenosti od hranic měst. Umisťování a stavba pohřebiště bylo řízeno jedním ze souboru zákonů 12 desek, které fungovaly až do roku 390 před n. l. (Kocourek 2022).

Proces pohřbení měl za úkol vypravit nebožtíka na jeho cestu a zároveň lidé nechtěli, aby se mrtví vraceli ze záhrobí. Jako opatření proti jejich návratu sloužilo několik opatření. Prvním bylo jejich znehybnění, kdy se zemřelým zkrříží ruce a sváží se do kozelce, poté následovalo oslepení prostým zavřením očí. Dalším krokem bylo zavření, k čemuž při pohřbu slouží do dnes rakev. Posledním krokem bylo ukonejšení nebožtíka a jeho zajištění, aby se nemusel vracet mezi živé, a proto se běžně přikládali posmrtné dary do hrobu (Kocourek 2022).

Pro tuto dobu byly běžné pohřby kostrové i pohřby žehem. Členové vyšších společenských tříd si mohli dovolit balzamování. Rakve s lidskými pozůstatky byly pohřbívány do podzemních katakomb nebo do komorových hrobů. Zpopelněné ostatky se ukládaly v urnách do kolumbárií podzemních i nadzemních. Jednotlivé hroby se značily pomocí oltářů, pyramid, mauzoleí, stél a sarkofágů (Kocourek 2022).

Doba bronzová zažívá vývoj způsobu pohřbívání od uložení nezpupelněných lidských pozůstatků až po pohřeb žehem. V této době se ovšem objevilo i pár netradičních způsobů, mezi kterými můžeme zmínit masové hroby či pohřeb dětí v nádobách (Podborský 2006).

Starší doba bronzová, jež datujeme mezi roky 2300-1650 před n. l., měla stabilní pohřební tradice v podobě pohřbu lidských pozůstatků do hrobu. Velikosti pohřebiště jsou v této době různorodé, nalézáme od samostatných hrobů až po celá města mrtvých (Podborský 1993).

Mladší době bronzové, která je brána jako období mezi roky 1250-750 před n. l., již převládal žárový způsob pohřbívání (Podborský 2006). Lidské pozůstatky byly zpopelněny na hranicích, nezpupelněné kosti rozdrčeny. Lidské ostatky byly poté uloženy do urny a do hrobu i s dary (Brestovanský 2011).

Ze všech starověkých kultur jsou dnes ve spojení s pohřbíváním na našem kontinentu zmiňovány nejvíce ta **Řecká** a **Egyptská**. Nejznámějšími stavbami funerální architektury jsou do dnes egyptské pyramidy (Castro-Molina 2021). V egyptské historii se setkáme ale i se skalními hroby nebo předchůdci pyramid hliněnými mastabami. V Egyptě narazíme na silnou potřebou zachovat lidské tělo i po jeho smrti. K tomu se využíval proces mumifikace (Šubr 2003).

Ve stejném období byla také staviteli pyramid na opačném konci světa jihoamerická kultura Mochicas (Katz 1969).

V Řecku se lidé neobávali tolik soudu za hříchy, které v životě vykonali, ale díky své kultuře a způsobu života byl jejich strach spíše ze ztráty všech radostí a požitků, které patřily k jejich životu.

Setkáváme se zde s velkolepými obřady při posledním rozloučení. Řekové věřili, že jejich tělo musí být pro nabytí věčného odpočinku pohřbeno do kopaného hrobu nebo muselo projít kremací. Zesnulý dostával na svou poslední cestu naturální dary, kdy se jednalo hlavně o pití a jídlo. Náhrobky se nazývaly stély, které byly vyřezávané a bylo na nich uvedeno zejména postavení zesnulého (Kerrigan 2007). Podobu stél nechal ve snaze docílit více střídme podoby, změnit řecký filozof a básník Démétrios z Faléru. Nově se využívaly náhrobní desky a náhrobní vázy. Takto označená hrobová místa nalezneme podél cest za hranicemi měst (Jöckle 2000). Významnější občané si mohli dovolit hroby nazývané tholos, které měly nepravou kuželovitou klenbu tvořenou seskládanými kruhy, jež se postupně zmenšovaly (Kerrigan 2007). Starověký Řím převzal většinu způsobů a tradic pohřbívání od Řecka. Římané měli oproti Řekům od smrti větší odstup. Rodinné hroby nazývali mauzolea (Ariès 2000). Mezi důležité hroby a hroby této kultury patří například Celsiova hrobka a Augustův hrob (Ambrose et al. 2008). K uctění zemřelých měli každoroční slavnosti. Ve společnosti se starali i o ty nejméně a snažili se i jim zajistit kremaci s uložením do kolumbária (Jöckle 2000; Kerrigan 2007). Stejně jako u Etruskové měli i Římané měli silnou víru v posmrtný život a zajímali se o svou duši (Toynbee 1996).

Ve **středověku** se lidé přestávali bát mrtvých, naopak začali díky tehdejší víře věřit ve vzkříšení během dne posledního soudu. K tomu, aby se jim této skutečnosti dostalo, muselo být zabráněno znesvěcení jejich hrobu a jejich pozůstatky musely být řádně pohřbeny (Kocourek 2022). Hřbitovy byly nově vysvěcovány a začaly se vymezovat pomocí zdí. Čím dál tím víc se prosazoval klasický kosterní pohřeb do kopaného hrobu. Tento přerod ve společnosti byl postupný mezi 5. a 9. stoletím (Navrátilová 2004). Křesťanské způsoby a tradice pohřbu se začaly více rozšiřovat, díky slavné cestě Konstantina a Metoděje, jež se konala ještě v říši Velké Moravy roku 863 n. l. (Šubr 2003).

Rozmohla se víra, že místo posledního odpočinku v blízkosti hrobu či ostatků svatých, dodá pohřbenému jejich ochranu. Za tímto účelem se hroby a hřbitovy začaly navracet do měst a budovaly se u kostelů. Avšak kvůli omezené kapacitě bylo toto privilegium pohřbu v blízkosti svatých dostupné pouze vyšší vrstvě ve společnosti, zejména v moment, kdy byl pohřeb uvnitř kostela, kde to do té doby bylo striktně zakázáno. Hřbitovy se začaly zvětšovat a také přibýly téměř u každého kostela. Svatí byli pohřbíváni do bazilik. Na venkově lidé využívali za tímto účelem hroby větších statkářů či členů šlechty, kteří si mohli dovolit pohřbít se s relikviemi mučedníků. Z mauzoleí a hrobek na venkově se stávaly kostely a vznikaly zde veřejné hřbitovy. O znemožnění pohřbů uvnitř kostelů se tehdejší církve snažila nespočetněkrát. To se podařilo alespoň trochu regulovat dekry, které určovaly skupiny lidí, kteří jsou toho hodni. Žadatelé museli za svůj život vykonat něco záslužného ve jménu Boha nebo se muselo jednat o služebníky církve, kteří nějak vynikali a v neposlední řadě ti, kteří zasvětili svůj život Bohu. Výjimky tedy dostávali kněží, opati a biskupové. Postupným zaplňováním volných míst v kostelech i na hřbitovech se musely začít budovat kostnice. Nejstarší plné hroby se začaly uvolňovat a ostatky se přemísťovaly do kostnic (Kocourek 2022).

Ve středověku hřbitovy byly chápány nejen jako pohřebiště, ale byly brány také jako veřejný prostor. Slovem pro hřbitov bylo „*cimiterium*“. Toto označení mělo v průběhu středověku dva výklady. Prvním bylo místo ke shromáždění u kostela. Druhý výklad je zachován do dnešní doby v podobě pohřebiště. Prostor hřbitova byl využíván při procházkách, ale i dětských hrách. Mnohdy byly hřbitovy využívány pro trhy, různá shromáždění a schůzky, ať už milenecké nebo kamarádké (Kocourek 2022; Ariès 2008).

Nepříliš příjemnou součástí středověkých hřbitovů bylo zazdívání poustevnic do komor s otvorem velkým tak akorát na dary od návštěvníků. Byly dva scénáře, jak se do této situace poustevnice dostávaly. Prvním bylo dobrovolné zazdění a druhým byl trest za zločin (Ariès 2008).

Podob středověkých hřbitovů bylo několik. Nejčastěji se jednalo o dvůr malých rozměrů, který navazoval jednou stranou na kostel. Velký podíl hrobů byl bez označení. Menší část byla označena a nejmenší podíl tvořily hroby podél zdí, které byly nejdražší. Nemovití lidé byli pohřbíváni do společných

hrobů, kam se běžně vešlo až přes tisíc těl. Takovéto hroby měly obvykle podobu kruhové jámy o hloubce 9 metrů a šířce zhruba 6 metrů. Jámy se plnily postupem času a jednotlivé vrstvy těl se oddělovaly dřevěnými prkny. Druhou možností hřbitovů byly v této době velké volné plochy zaplněné kříži. Kříže návštěvníkům sloužily především k orientaci, než k označování jednotlivých hrobů (Ariès 2008).

17. století bylo obdobím, ve kterém se kvůli četným přestavbám a úpravám kostelů často přesouvaly hřbitovy za hranice měst (Kocourek 2022).

V období 18. století se začali chudí lidé pohřbívat v anonymních hrobech. Nově zakládané hřbitovy byly v tomto období stavěny vždy po dvojicích. První, který se stavěl u kostelů, byl určen pro vyšší třídu a druhý, pro chudší vrstvy byl, umístován na předměstí. Velikou novinkou ve světě pohřbívání bylo předání správy pohřebišť z církevních rukou do městských (Kocourek 2022).

Během Josefínských reforem vydal císař dekret, který reguloval pohřebnictví. Regulace se týkaly zejména hygienické stránky pohřbu. Mezi hlavní nařízení patřila nutnost provedení pohřbu do 24 hodin od doby nastání smrti. Rakve byly používány pouze při obřadu a při samotném uložení pozůstatků do hrobu se již nepoužívaly, aby se zkrátila doba tlení těl. Hroby se dezinfikovaly. Lidská těla se do hrobů ukládala v pytlích z papíru nebo lnu. Lidé byly názoru, že se jednalo o projev neúcty vůči zesnulým. Až když projevila i církev nesouhlas se situací bylo nařízení odvoláno (Kocourek 2022).

Josef II. také nařídil hromadné rušení hřbitovů v 18. století z hygienických důvodů. Bývalé prostory hřbitovů nemohly být okamžitě zastaveny a díky tomu můžeme dodnes vyzorovat, že se některé proměnily ve veřejné parky. Ke konci 18. století začal císař stavět nové, mezi které řadíme třeba Olšanské hřbitovy a Malostranské. Tyto Pražské hřbitovy jsou jakousi časosběrnou schránkou a nalezneme na nich kompletní přehled vývoje umění ve funerálním prostředí (Kovařík 2001; Kupka 2006).

V období, kdy byla Evropa řízena renesancí a barokem, byly čím dál tím častější hřbitovy s geometrickými půdorysy. U takto pravidelných hřbitovů se poprvé ve větší míře pracuje s linií a bodovou zelení (Stejskalová et al. 2018). Při výběru místa posledního spočinutí na hřbitově hledí lidé více na to, zda budou ležet vedle svých blízkých, a ne na to, jak významném místě to je. Na základě této změny myšlení ve společnosti se začínají objevovat rodinné hroby či hrobky (Ariès 2008). 19. století v západních zemích, jako Anglie a Francie, si příslušníci vyšších vrstev oblíbili myšlenku vlastních mauzoleí v zámeckých zahradách a parcích. Tento krok byl vyvolán jejich novým pohledem na hřbitov jako na místo, kde mají odpočívat pouze příslušníci nižších nemovitých vrstev. Problém této myšlenky se ukázal při stěhování rodin a při snaze udržet tyto stavby. Ovšem podstatnou změnou byl začátek pohřbívání každého zemřelého do svého vlastního hrobu. Nově měl tedy každý zesnulý své vlastní místo pro věčný spánek. Hrobová místa se budovala v řadách a hřbitovy se tak začaly podobat těm dnešním. Zahraniční pohřebišť byla již často více přírodního charakteru, kdy byla na velkých lučních plochách a hroby měly podobu desek nebo stél rozsetých v lučním porostu (Kocourek 2022).

Dvacáté století bylo stoletím popularizace žehu v pohřebnictví. Způsob pohřbu žehem byl u nás v zákoně podpořen a umožněn od roku 1919. Komunistus se snažil pomocí pohřbu žehem odklonit obyvatelstvo od křesťanských pohřebních tradic (Stejskalová et al. 2018). V dnešní době je v České republice nejvíce praktikovaným způsobem pohřbu žehem. Přesněji se jedná o 75 % z celkově vykonaných pohřbů (Kocourek 2022).

V komunistickým režimem nepostihnutých zemích se během dvacátého století začala rozvíjet myšlenka ekologického pohřbívání. Jedním z příkladů zastánců nového myšlení může být vedoucí hřbitova Woodlawn ve Spojených státech. Tvrdil, že nejlepší způsob pojetí náhrobku je strom. Svou myšlenku důstojného a ekologického pohřbívání rozvinul a přišel s podobou pohřebišť ve formě lesního háje ve kterém se pohřbívá ke stromům bez uren a urnových hrobů. Tato podoba ekologických pohřebišť se však začala objevovat až skoro o padesát let později. Trend ekologického pohřbívání přetrval dodnes a stále se objevují jeho nové a nové způsoby. Mezi ně patří akvamace, terramace nebo pohřeb v proutěných rakvích a lehce rozložitelnými rouny (Sloane 2018).

Hřbitovy v českém pohraničí

Podoba českých hřbitovů v pohraničí byla značně ovlivněna okupací Sudet a vznikem Protektorátu Čechy a Morava. Díky enormnímu nárůstu počtu mrtvých za válečného období, kdy se jednalo převážně o zajatce a vězně z koncentračních táborů či německých věznic, vznikalo mnoho hřbitovů s bezejmennými hroby. Také vznikaly hroby padlých bojovníků za osvobození, partyzánské mohyly či hroby bojových letců ze západu (Šubr 2003). Po osvobození přišel odsun Němců ze Sudet. Po odsunutí zůstalo mnoho hrobů bez opatrovatelů a začalo se to projevovat na celkovém stavu zdejších pohraničních pohřebišť. Stav těchto pohřebišť je dnes, jak odrazem integrity společnosti, tak kvality jejich správy (Joanidis 2005).

Dušičky a Velikonoce

Mnoho lidí navštěvuje hřbitovy pouze v době pietních svátků, mezi které počítáme hlavně Dušičky, Velikonoce a Vánoce. S pravidelností se ještě setkáme u návštěv v den narození či úmrtí zesnulého. Jsou zde však výjimky, kdy nejčastějšími návštěvníky přes celý rok jsou vdovy či vdovci a rodiče, kteří přišli o dítě. Pietní svátky bývají vrcholným obdobím návštěvnosti pohřebišť. Můžeme pozorovat náhlou záplavu všech hrobů, hrobek a pomníků květinovými dary a hřbitovními svícemi (Stejskal & Šejvl 2011).

V případě Dušiček se dnes bavíme o 1. a 2. listopadu. První listopad je určen k oslavě Všech svatých. Druhý listopad slouží ke vzpomínce na všechny věrné zemřelé (Kocourek 2022).

Své základy má Svátek Všech zemřelých v keltské tradici, kdy lidé věřili, že duše mrtvých jsou propuštěny z věčných muk očištění na onu jedinou noc v roce (Vondrušková 2004).

Svátek sloužil k modlitbě za všechny duše mrtvých, které byly ještě v očištění, aby jim byl umožněn vstup na nebesa. K očištění od svých hříchů potřebovaly pomoc modlících se pozůstalých. V počátku se jednalo o obřad uvnitř rodinného kruhu, který na konci 10. století přerostl ve veřejné oslavy. První taková oslava se konala ve francouzském Clunu, kde ji pořádali příslušníci benediktinského kláštera. Celá myšlenka veřejné oslavy vznikla jako nástroj k potlačení, v této době stále praktikovaných, pohanských slavností. Dušičky se postupně dostaly do 18 zemí, ve kterých se slaví do dnes (Kocourek 2022).

Při oslavě Dušiček je tradicí připomínat si zemřelé. Běžnou zvyklostí je návštěva místa jejich věčného odpočinku, uložení zapálené svíce a darování dušičkového věnce či jiných květinových darů. Pozůstalí tak dávají najevo svou víru ve věčný život (Kocourek 2022). Je běžné, že lidé nezdobí pouze ty své hroby, nýbrž se pokouší zkrášlit i ty, již dávno nikým nenavštěvované (Vondrušková 2004).

Velikonoce jsou v křesťanském kalendáři ten nejdůležitější a nejvýznamnější svátek. O Velikonocích se oslavuje zmrtvýchvstání Ježíše Krista, poté co byl ukřižován. Název Velikonoc je odvozen od noci, kdy Kristus vstal z mrtvých. Ta se pak začala nazývat slovním spojením Velká noc. Velikonoce patří mezi svátky, u kterých se den, na který připadá, mění s každým rokem a přesné datum se řídí podle lunárního kalendáře. Velikonoce svými tradicemi a významem přináší myšlenku změny, ať už v podobě přerodu zimy na jaro, nebo smrti po které přichází znovuzrození. Není proto divu, že jsou Velikonoce pro mnohé důležitým svátkem, kdy je tradicí návštěva hřbitovů. Jsou to svátky, kdy mají pozůstalí možnost uctít památku zesnulých a při společných chvílích s rodinou si je připomínat a rodinným shledáním jim projevit úctu (Krupková 2019).

Přesný termín Velikonoc připadá na datum následující neděle po prvního jarního úplňku, kdy tuto neděli nazýváme Boží hod (Velikonoční neděle). Šest týdnů před Božím hodem jsou brány za postní (Krupková 2019).

3.4 Současné způsoby pohřbívání na našem území

V celém světě můžeme sice pozorovat hned několik různých způsobů pohřbů, ale na území České republiky jsou využívány zejména dva základní druhy. Prvním je pohřeb do kopaných hrobů, kdy do nich ukládáme nezpopeľněné lidské pozůstatky. Druhý je pohřeb žehem, který se v historii několikrát vrátil a dnes tvoří většinu zvolených způsobů pohřbů v České republice (Kocourek 2022).

Způsoby pohřbívání jsem rozdělil dle Otruby (2002) a přidal jsem k jeho klasifikaci i nové ekologické způsoby, které se začínají v Evropě používat.

Pohřeb rakvový / tradiční

Při tomto způsobu ukládáme lidské ostatky v rakvi do kopaného hrobu. Jedná se o konvenční způsob, který je s námi od pradávna (Kocourek 2022). Dnes se začínají objevovat i ekologičtější varianty tohoto způsobu, kdy je využito rakve z vrbového proutí a oblečení zemřelého je z lehce rozložitelného materiálu (Pavlitová 2023).

Pohřeb žehem

Způsob pohřbu, při kterém lidské tělo projde kremací neboli spálení lidských pozůstatků. Spalování probíhá obvykle při 900 stupních Celsia po dobu 70 minut ve speciálních kremačních pecích. Po žehu se ostatky přesunou do mlýnku, který namele nezpopeľněné části a na konci kremačního procesu vychází samotný popel. Po kremaci lze s ostatky naložit různými způsoby (Kocourek 2022).

Rozptyl – Proces, při kterém se popel volně rozptýlí, rozsype. Nejčastěji se provádí na rozptylové loučce k tomu určené. K jednomu rozptylu potřebujeme plochu o velikosti 3-5 m². Je ovšem možné po předchozím svolení majitele provést rozptyl i na jiném pozemku či místě. V tomto případě se jedná o oblíbená místa zesnulých, například zahrada, hory, řeka (Otruba 2002; Kocourek 2022).

Vsyp nebo vpich – U vsypů a vpichů je většinou zanášena jejich pozice do mapy. Tak má při vpichu každý zesnulý své konkrétní místo na loučce. U vsypů je možná i varianta rodinných vsypů, kdy má rodina vymezené své vlastní místo pro všechny vsypy. Při vsypu pod travní drn se sloupne potřebně veliký kus travního nebo lučního drnu a po vsypání popele se vrátí na své místo. U vpichu se v loučce vyhloubí malá šachtička, do které je následně popel vysypán a místo se opět zakryje drnem. U vpichu se provádí pohřeb individuální, tudíž má každý zesnulý své konkrétní místo na loučce (Otruba 2002).

Uložení urny – Zpopeľněné lidské ostatky ukládáme v urnách. Urny následně můžeme uložit do urnového hrobu nebo kolumbária. Moderní je uložení rozložitelných uren ke kořenům stromů. V České republice je také občasná situace, kdy si pozůstalí odnese urnu s ostatky zesnulého domů a uloží si jí tam (Kocourek 2022).

Je třeba zmínit že akvamaci a terramacii zatím zákony České republiky nepřijaly a bude to pravděpodobně ještě chvíli trvat. Akvamace je možná pouze v některých krematoriích, a to jako možnost pro pohřbívání zvířat. Nicméně třeba v USA se každoročně zvětšuje počet států, které začleňují tyto způsoby do svých zákonů o pohřebnictví, tudíž vidíme že je to v budoucnu možné.

Akvamace – Jiným názvem vodní kremace. Poslední dobou více a více propagovaný způsob pohřbívání, je znám již více než sto let. V České republice se již pomalu začíná nabízet, zejména v krematoriích pro zvířata.

Probíhá na základě alkalické hydrolýzy, je to proces rozložení lidských pozůstatků pomocí alkalického roztoku, za požití hydroxidu draselného, vody, daného tlaku a teploty. Do roztoku vody (95 %) a hydroxidu draselného (5 %). Roztok i s tělem se zahřeje na zhruba 150 °C a zvedne se tlak roztoku na rozmezí mezi 27 a 40 PSI (libry/palec čtvereční) nebo také 4,134 a 6,201 bar. Během procesu se musí také zajistit nepřetržitě proudění roztoku. Při procesu dochází k rozpadu těla na molekulární úrovni a kompletní rozložení lidského těla trvá přibližně 2-4 hodiny. Výsledkem procesu je tekutina složená ze sacharidů, nukleových kyselin, peptidů, aminokyselin, lipidů a dalších stopových prvků. Kapalné části,

kteřé vyšly z procesu akvamace jsou vylity do kanalizace, což je v tomto případě většina původního těla a zbylé hmotné částice se stejně jako u klasické kremace umístí do urny. Během procesu dochází také k úplné dezinfekci a sterilizaci ostatků, takže se jedná i o velmi hygienický a bezpečný proces. Při akvamaci nevznikají emise rtuti. Náklady na provoz a energii jsou daleko nižší oproti klasické kremaci. Je zde také nižší uhlíková stopa (Jean 2023).

Terramace – Jinak nazývána jako lidské kompostování či odborně přirozená organická redukce. Terramace má více podob a provedení, ale její základ je vždy stejný. Jedná se o zcela odlišný způsob kompostování, než si každý představíme díky kompostování v naší zahradě. U kompostování lidského těla se jedná o velice hlídáný a kontrolovaný proces (Yang 2023).

Tělo se uloží do kompostovací uzavřené nádoby zabalené do různých přírodních materiálů jako sláma nebo štěpka. Během jednoho měsíce začnou mikroby rozkladný proces, při kterém vzniká teplo a začne zahřívát nádobu. Pomocí ventilátorů se do nádoby vhání vzduch a je pravidelně otáčena. Díky otáčení se reaktivují mikroby. Po uplynutí zhruba 30-50 dnů se z nádoby vyndají kosterní ostatky a ostatní neorganická hmota, která se následně rozemele stejně jako u kremace. Rozemletý prach se navrátí do nádoby. Dozrání celého procesu zabere ještě pár dalších týdnů, než mikroby dokončí rozklad a substrát následně vyschne. Výsledkem terramace je 0,76 m³ kompostu, který mohou pozůstalí využít anebo darovat. Přesto, že u terramace musíme dopravit určité materiály a přístroje musí být nějak poháněny, první podniky v USA provozující tento způsob pohřbívání prokazují úsporu ve vyprodukovaném množství uhlíku o více jak jednu tunu nižší než u tradiční kremace (Yang 2023).

3.5 Typy hrobů

Tradiční kopané hroby

Tradiční hroby již z pravidla ukládáme do hrobových řad. Řady jsou buď jednoduché nebo dvojité, kdy hroby vůči sobě skládáme hlavou k hlavě, nebo nohami k hlavě (Otruba 2002). Standardní hloubka kopaného hrobu pro rakev je 150 cm. Pokud se počítá s budoucím uložením další rakve do stejného hrobu používá se hloubka 200-210 cm (Stejskal & Šejvl 2011). Tradiční rakvové hroby jsou ze všech hrobů nejnáročnější na prostor. Plocha běžného hrobového místa je zhruba od 3 do 3,5 m². V případě samostatného hrobu je čistý rozměr jámy 210x80 cm. U dvojhrobů kde se jedná převážně o rodinné hroby se rozměry udávají 240x250 cm. Při ukládání hrobů v řadách se dělá mezi jednotlivými hroby minimální mezera o velikosti 30 cm a mezi řadami minimálně 75 cm. V případě dětského hrobu je velikost 180x90 cm a čistá velikost jámy je 160x60 cm. Dětské hroby kvůli jejich odlišným rozměrům většinou umísťujeme do speciálních oddělení na hřbitově (Šonský c2002).

Urnové hroby

Díky svým rozměrům jsou urnové hroby až o 100 % prostorově úspornější než hroby tradiční. Čistá velikost hrobu je 90x90 cm. Do urnového hrobu lze uložit až 4 urny. Urny se do hrobu ukládají v betonových kontejnerech. Mocnost zeminy nad kontejnery s urnami musí být minimálně 20 cm. Při variantě hrobu s pomníčkem jsou jeho rozměry 120x120 cm. Při variantě hrobu s epitafní vodorovně uloženou deskou jsou rozměry hrobu 100x100 cm (Šonský c2002; Otruba 2002).

Kolumbária

Kolumbária jsou využívána již od dob antického Říma. Mohou být buď samostatně stojící v prostoru nebo jsou součástí jiných staveb. Dají se zabudovat do obvodových stěn, sakrálních staveb, opěrných zdí v terénu, obřadních síní. Umožňují tak úplné využití hřbitovní plochy. Kolumbária slouží k ukládání uren s popelem. Urny se ukládají do nik, které mají rozměry 50x50x50 cm. Niky s urnami zakrýváme převážně skleněnými, kamennými nebo kovovými deskami. Součástí kolumbária bývá místo pro ukládání květinových darů (Šonský c2002; Otruba 2002).

Hrobky

Obvykle se setkáme s rozměry 250x400 cm. Dnes se hrobky nebudují tak honosné a zdobené jako dříve. Dříve byly samozřejmě hrobky různé sochy a umělecké mříže. Dnes jsou historické hrobky cenné a mnohdy památkově chráněné (Šonský c2002).

Rozptylové a vsypové loučky

Místa na novodobých hřbitovech určená k rozptýlení popela. Na loučkách můžeme provádět rozptyl anebo vsyp pod travní drn. Vsyp může být individuální anebo je možnost vymezení místa pro celé rodiny. Dalším možným způsobem pohřbu na loučkách je vpich, kdy se popel ukládá do šachty. Vsypová šachta má průměr 18 cm a je hluboká 60 cm. Vsypové jámy jsou hloubeny ve sponu 40x40 cm. Minimální plocha rozptylové loučky by měla být 300-400 m². Plocha pro rozptyl bývá minimálně 3-5 m². Prostor loučky musí být z hygienických důvodů ohraničen izolační stálezelenou zelení. Zeleň slouží jako ochrana proti větru během obřadu. Loučka samotná je tvořena perfektně udržovaným travním drnem, který může být doprovázen nízkou, většinou stálezelenou zelení. Travní drn musí být pod závlahou, díky kterému je zajištěno plné propojení zpopelněných zbytků se zemí. Prostor loučky je vhodné doplnit o centrální umělecké dílo, které celou kompozici pozvedne. U rozptylových louček by měla být možnost posezení během obřadu, tak i mimo něj. Dále by zde měl být prostor pro uložení květinových darů a pietních svící. Ukládání darů na travní drn je zakázáno, ale často porušováno (Šonský c2002; Otruba 2002).

Společné anonymní pohřebiště

Místo pro anonymní pohřby musí být vedeno a udržováno stejně důstojným způsobem jako běžné rozptylové louky. Na tyto plochy ukládáme zemřelé občany, kteří nezanechali žádné pozůstalé anebo neměli doklady totožnosti. Pohřbíváno je na takových místech žehem. Konkrétně pak rozptylem, vsypem nebo vpichem (Šonský c2002).

3.6 Typy pohřbů na našem území

Občanský pohřeb

Občanský pohřeb má několik fází. První je obřad, při kterém dochází k rozloučení se zesnulým. Dalším krokem je kremace pozůstatků zemřelého. A poslední součástí procesu je rozptyl, vsyp, vpich, nebo uložení urny se zpopelněnými zbytky zesnulého. Dnes se ovšem mnoho pohřbů nevykonává s obřadem (Kocourek 2022).

Církevní pohřeb (různé odvětví)

Církevní pohřby se dělí podle příslušných národností a odlišných církví. Jde o typ obřadů, při kterých se pozůstalí snaží zajistit očistu a pomoc zemřelému na jeho cestě. Obřad má přinést také útěchu pozůstalým a projevit úctu zesnulému. V České republice se nejčastěji setkáváme s pohřby příslušníků římskokatolické církve, jakožto nejpočetnější skupiny věřících. Mezi další církevní pohřby na našem území počítáme: evangelický pohřeb, pravoslavný pohřeb, pohřeb církve československé husitské, židovský pohřeb, islámský pohřeb, romský pohřeb a pohřby ostatních církví (Kocourek 2022).

Vojenské pohřby

V 17. století, kdy bylo v Evropských zemích zavedeno stálé vojsko, byly padlí vojáci pohřbeni na území, kde padli. Pohřbení bylo zajištěno takzvanou vojenskou duchovní službou. Mírové smlouvy po ukončení druhé světové války, obsahovali části zaručující péči a udržení hrobů a památky padlých vojáků a námořníků (Kocourek 2022).

Po první světové válce byl v Československu Ústřední inspektorát válečných hrobů. Inspektorát zaevidoval v roce 1924 na celkem 4970 hřbitovech celkem 139 557 válečných hrobů. V té době se nepodařilo prosadit zákon, který měl na našem území zaručit udržování těchto hrobů. Spousta hrobů byla v následných letech kvůli nedostatečné údržbě zrušena. Během vzniku Protektorátu Čechy a Morava byl přidělen údržbě válečných hrobů Vojenský spisový úřad, který spadl pod ministerstvo obrany České

republiky. V roce 1999 byla kompletní správa a koordinace údržby válečných hrobů a hřbitovů předána pod ministerstvo obrany, které si pro tyto účely zajišťuje potřebné prostředky ze státního rozpočtu (Kocourek 2022).

Při udržování válečných hrobů neřešíme národnost či příslušnost k té či oné straně ve vojenském konfliktu, patřičné péče se dostává všem (Kocourek 2022).

Po souhlasu rodiny se může voják padlý v boji pohřbít oblečený ve vojenském stejnokroji. Zesnulému, který je takto oblečen mohou být během obřadu uděleny pocty. Při takovém obřadu je přítomen zástupce Armády České republiky. Jedná se většinou o velitele útvaru, pod který zesnulý spadl. Velitel zajišťuje při obřadu čestnou stráž, která provede střelbu salv. Dále je u takového pohřbu přítomen nosič vojenských poct a vojenská hudba. Obdobným pohřbem může být vyprovoden i příslušník vojenských záloh či voják ve výslužbě. Ovšem těmto příslušníkům muselo nejprve povolit ministerstvo obrany nošení stejnokroje při slavnostních příležitostech (Kocourek 2022).

Sociální pohřeb

Případ, kdy pohřbení osoby zajišťuje obec, pod kterou spadá místo úmrtí dané osoby. Tato situace nastane, pokud do 96 hodin nezajistí někdo jiný než obec, pohřbení lidských pozůstatků. Další variantou je nemožnost identifikace zesnulého. Při dodržení jistých náležitostí během tohoto typu pohřbení, má obec právo na finanční vyrovnání od dědiců zesnulého nebo v případě jejich absence od státu (Stejskal & Šejvl 2011).

Pohřeb zvířat

První možností je po eutanazii zvířete nechat jeho pozůstatky odvést do kafilérie. Zde jsou pozůstatky zvířete přeměněny na masokostní močku. Proces začíná při vysokém tlaku a teplotě okolo 130 stupňů Celsia. Následně se oddělí tuk a pozůstatky jsou dále sušeny a mlety (Kocourek 2022).

Druhou možností je pohřeb zvířete na soukromém pozemku. Konkrétní pravidla řeší zákon o hygienických a veterinárních požadavcích. Základem je dodržení vzdálenosti od domu a pozemní komunikace 100 m, 50 m od hranic k sousedním pozemkům a 200 m od vodního zdroje. Pohřební jáma musí být nejméně půl metru hluboká. Zvíře se pohřbívá v rozložitelném obalu a pohází se nehašeným vápnem. Místo pohřbu je zapotřebí udržet označené po minimální dobu deseti let. Exhumace hrobů mimo vlastní pozemek je zákonem zakázáno (Kocourek 2022).

Třetí možnost nám dávají speciální zvířecí hřbitovy. Kvůli skutečnosti, že jsou to soukromé podniky, není tak zajištěn jejich věčný provoz. Je zde ale zákonem daná minimální desetiletá lhůta pro udržení hrobu, která odpovídá minimální tlecí době. Příklady zvířecích hřbitovů nalezneme v Praze – Bohnicích, pod Řípem nebo u Mariánských Lázní. Kremace zvířat v České republice funguje od roku 2003. Dnes je kremace zvířat více cenově dostupná a je provozována ve více než šesti krematoriích po celé republice. Zpopelněné zbytky se stejně jako u lidí následně ukládají do urny (Kocourek 2022).

3.7 Pietní zahrady a jejich typy

Pojem pietní zahrady jsem již jasně vymezil v mé bakalářské práci z roku 2021 s názvem Pietní zahrady. Z tohoto důvodu zde již uvedu pouze stručnější a jasnou definici. V naší společnosti považujeme spojení pietní zahrady jako novotvar, přesto nám je jeho význam určitým způsobem známý a jasný.

Nejprve si definujeme jednotlivé části slovního spojení pietní zahrady. Slovo pietní nám zde zastupuje vyjádření úcty vůči zemřelým (Polomník 2019). Zahrada nám zde reprezentuje lidmi kultivovaný pozemek, na který může být buď plně nebo částečně omezen přístup veřejnosti. Takový pozemek má pak funkce reprezentativní, rekreační a produkční (Churavý & Sochor 1993).

Mezi lidmi je zažitý pojem „zahrada mrtvých“, kterým nazývají hřbitovy. Po analýze názorů zahraničních i některých domácích autorů je zřejmé, že i tradiční hřbitov řadíme do systému veřejné městské zeleně. Do této pozice se hřbitovy dostaly až důsledkem postupného zvětšování se měst, které

je pohltili. Jak již víme z historie hřbitovů, tak byly umísťovány kvůli hygienickým zásadám daleko za hranicemi měst, tudíž ovlivňovali spíše krajinný ráz, než ten městský (Wagner 1990).

Ještě nedávno se ovšem na hřbitovy nenahlíželo jako na významné části systému městské zeleně. Už vůbec se na hřbitovy nepohlíželo jako na veřejný prostor sloužící k setkávání a rekreaci. Dnes se ovšem situace obrací a moderní společnost se začíná této myšlence otevírat a profesionálové ji aktivně propagují. Dobrymi příklady této změny mohou být hřbitovy v USA (Grabalov & Nordh 2022).

Wagner popisuje hřbitov jako celek složený z hrobových míst, cestní sítě a zeleně, která celý prostor spojuje. Kvůli nařízení potřebného oplocení pohřebišť (urnové háje, tradiční hřbitovy, lesní hřbitovy atd.) bereme hřbitovy jako vyhrazenou zeleň (Wagner 1990).

V diplomové práci se soustředím zejména na pietní zahrady, které jsou určeny k pohřbívání zemřelých. Ovšem mezi pietní místa počítáme kromě tradičních hřbitovů, lesních hřbitovů, urnových hájů také pietní zahrady, parky a pomníky. Hlavním účelem pietních míst obecně, je uctění památky a uchování vzpomínek na zesnulé. Tyto zahrady mrtvých spojuje většinou jejich charakteristická klidná a důstojná atmosféra. Díky tomuto specifickému klidu chodíme na pietní zahrady rozjímat, vzpomínat a meditovat. Za tuto atmosféru pietní zahrady je zodpovědná především vzrostlá zeleň, sakrální stavby a umělecká díla (Hurych 2011).

Zákon o pohřebnictví rozlišuje v České republice dva typy pohřebišť. Prvním jsou pohřebišť veřejná. Mezi veřejná pohřebišť zákon řadí ta, která jsou provozována obcí a slouží k ukládání lidských ostatků nebo pozůstatků. Ostatky se zde běžně ukládají do uren a urnových hrobů nebo se rozptylují a vsypávají na k tomu určené loučky. Pozůstatky se ukládají do hrobů nebo hrobek (Zákon č. 256/2001 Sb.; Plášková 2021). Druhá jsou neveřejná. Dle zákona jsou to pohřebišť speciálně určená k ukládání lidských pozůstatků a ostatků členů řeholních řádů, kongregací, zapsaných církví a společností. Provoz těchto pohřebišť je povolen pouze registrovaným církvím, společnostem a kongregacím. Řešená neveřejnost těchto pohřebišť se vztahuje pouze na možnost pohřbení, ale ne však na možnost jejich návštěvy veřejností (Zákon č. 256/2001 Sb.; Plášková 2021).

Zákony právních států pamatují na hřbitovy bez emocionálního přesahu, který mají. Berou pohřebišť pouze jako prostory určené k ukládání lidských ostatků a pozůstatků. Společnost však nemůže ignorovat fakt, že tato místa nám slouží ke vzpomínání na zesnulé a je důležité mít tento fakt při jejich realizaci a spravování na paměti (Rugg 2000; Davies 2017).

Hřbitovy tradiční

Jsou to hřbitovy, na kterých se setkáme s pohřbíváním do kopaných hrobů a hrobek. Tyto hřbitovy se staví na pravidelných půdorysech. Pravidelný rastr vytváří cestní síť, která kopíruje geometrické tvary a rozděluje prostor na jednotlivá hrobová pole a oddělení. Nedílnou součástí tradičních hřbitovů jsou sakrální stavby. Nejčastěji kaple, kostelíky, obřadní síň a márnice. Několik hřbitovů z období mezi 18. a 20. stoletím je dnes významným architektonickým celkem. Ty jsou pak často vedeny a chráněny, jako nemovité kulturní památky. Do hlavních cestních uzlů se mnohdy umísťují pietní symboly náboženské tematiky (Hurych 2011).

Venkovské hřbitovy se nejprve situovaly ke kostelu v centru vesnic. Později se budovaly v okrajových lokalitách. V případě, že se hřbitovy nacházely u kostela, byl jejich dominantou a hroby byly umísťovány kolem budovy kostela. Hřbitovy na vesnicích byly většinou menší a zeleň na nich byla převážně v podobě doprovodných alejí. Aleje se sázely podél cest a po obvodu pohřebišť. Sloužily také jako spojovací prvek mezi obcí a hřbitovem. Hroby měly dříve podobu terénních naspů. Nejprve byly značeny pouze kříži a osázeny vytrvalými rostlinami. Později se jejich podoba začala postupně přeměňovat na tu dnešní. Přibýly kamenné pomníky a obruby. Krypt hrobu uvnitř obruby tvořilo květinové pole, převážně z letniček a dvouletek. Díky postupnému odlivu obyvatel z vesnic začaly tyto pečlivě udržované hřbitovy plné květin chřadnout. Funkčnost postupem času přemohla krásu a květinové kryty

hrobů se postupně nahrazovaly kamennými deskami. Touto postupnou změnou se hranice mezi venkovskými a městskými hřbitovy postupně vytrácí (Šonský c2002).

Městské hřbitovy se umísťují mimo obytné, rušné a výrobní oblasti městského území. Je však podstatné, aby bylo pohřebišť dostupné pro pěší, automobilovou či veřejnou dopravu. Kompozice městských hřbitovů je převážně šachovnicového charakteru. Kdy jednotlivá oddělení jsou rozčleněna pomocí cestní sítě. Hlavní komunikace jsou často doprovázeny alejovými výsadbami a jednotlivá hrobová pole vizuálně oddělena živými stěnami ze stálezelených dřevin. Atmosféra a vzhled jednotlivých oddělení je však monotónní. Díky nesourodé výzdobě je také výtvarná a estetická úroveň nízká. Kvůli malému prostoru a zvyšující se populaci městské hřbitovy značně zhoustly a mnohdy tak přicházejí i o svou důstojnost. Jev kamenných krytů hrobů přetvořil také městské hřbitovy na kamenolomy (Šonský c2002).

Modernější pohled na tradiční hřbitovy je vytváření okružních tras, kdy každé oddělení má své téma a charakter. Rozdíly mezi nimi mohou být v sadovnické úpravě, typu pohřbívání anebo pojetím náhrobků. (Šonský c2002).

Urnové háje

Urnové háje se budují většinou jako oddělení větších hřbitovních celků. Často tvoří velký podíl plochy lesních hřbitovů. Jedná se o pohřebišť s efektivním využitím plochy, díky malým rozměrům urnových hrobů. Tím nám vzniká více prostoru pro doprovodnou zeleň a velkorysejší sadovnické úpravy. Díky velikosti hrobů se urnové háje hojně používají na lesních hřbitovech. Problém u urnových hrobů nastal až při individuálních úpravách hrobových míst pozůstalými. Ačkoliv je u urnových hrobů původní myšlenka jednodušší a méně rušivé úpravy mnohdy podloženy i v řádu pohřebišť, veřejnost to nebere na zřetel a přistupuje k urnovým hrobům jako ke klasickým. Vzniká pak velice rušivý dojem, kdy na malých plochách vzniká přílišná kontrastní různorodost jednotlivých hrobů. Nejvhodnější podobou náhrobku jsou pro urnové hroby a háje epitafní desky, kdy tato podoba nejméně narušuje a je snadno udržitelná (Šonský c2002).

Rozptylové louky

Vsypové a rozptylové louky nalezneme častěji jako součást jiných pohřebišť, než jako samostatně stojící. Oprostíme-li se od vyřčených kritérií a definic pro pietní zahrady a vezmeme-li v potaz dnešní vzrůstající popularitu ekologického pohřbívání, můžeme mezi rozptylové louky dnes brát i přírodní louky v naší krajině.

Prostory rozptylových louček lze pojmovit více způsoby. Nejčastěji je vídáme jako intenzivně udržované travnaté plochy nebo okrasné výsadby. Oblíbená je též kombinace travnaté plochy doplněná o okrasné záhony. Jako způsob uložení zpopelněných ostatků u nás převládá rozptyl. Louky se z hygienických opatření po obvodu rámují izolační stálezelenou stěnou, která je tvořena středně vzrostlou a vysokou zelení. Prostor rozptylových a vsypových louček můžeme pozvednout umístěním uměleckých děl, plastik apod. U rozptylových luk je třeba také myslet na prostor pro shromáždění pozůstalých, nebo pro ukládání květinových darů. Jména zde pohřbených lze ukládat na pamětní desky (Hurych 2011).

Lesní hřbitovy

První lesní hřbitovy vznikaly na počátku dvacátého století. Tyto hřbitovy byly zasazeny do nezměněných lesních porostů s nezměněným charakterem. Postupně se začaly však upravovat do dnešní podoby lesních pohřebišť. Zahradnické úpravy byly citlivé a snažily se pouze umocnit atmosféru. Úpravy lesních hřbitovů celé stojí na citlivé práci s terénem a odbornými zásahy v lesním porostu. Při práci s porostem jde o vhodný poměr volnějších a hustějších porostů, kdy ve volnějších jsou umísťována hrobová pole a hustší porosty je pak od sebe oddělují. Ačkoliv jsou lesní hřbitovy prostorově náročnější než tradiční hřbitovy, tak jsou ale daleko cennějším a kvalitnějším veřejným prostorem (Šonský c2002).

Výběr vhodných rostlin pro sadovnické úpravy na lesních hřbitovech se musí odvíjet od přirozené vegetace dané oblasti a podmínek daného stanoviště. Při používání kultivarů by se měly vynechat

výraznější a nepřírozené formy. Při dotváření lesního charakteru a kompozice pohřebiště by se mělo pracovat s kombinacemi světlejších palouků a tmavších, hustě zarostlých porostů. Lesní porost lze doplnit o výsadby v podrostovém patře. Používání sezonních okrasných rostlin by se mělo omezit na hrobová místa a reprezentativní prostory hřbitova (vstup, pomník apod.).

Lesní charakter by neměl být narušen ani hrobovými místy. Je vhodné hroby rozmísťovat do oddělení nebo linií, které jsou do porostu začleněny přirozeně, tak aby nenarušily přirozený charakter lesního porostu. Cestní síť by měla být budována tak, aby respektovaly přirozený terén a strukturu lesního porostu. Na trasu můžeme začlenit různá místa s výhledy a průhledy do okolní krajiny či kompozice hřbitova (Šonský c2002).

Vojenský hřbitov

Vojenské hřbitovy potkáme i samostatně stojící, častěji se však vyskytují jako vymezená oddělení ostatních hřbitovů. Také mohou existovat pouze jako samostatně stojící památník vojáků padlých ve válce. Celkové uspořádání a velikost je odvislá od počtu pochovaných obětí. Hroby jsou převážně individuální, ale setkáme se také se společnými hroby. Hroby na vojenských hřbitovech by měli být řešeny jednotným architektonickým způsobem. V samotném středu těchto pohřebišť nalezneme obvykle dominantní architektonický prvek. V případě menších vojenských hřbitovů je zde většinou menší umělecké dílo s danou tematikou. Hrobová místa jsou zde tradičně budována v řadách či jiných geometrických tvarech. Sadovnické úpravy by měly mít trvalý charakter. V některých zemích se setkáváme s jasně předepsaným pojetím vojenských hřbitovů. Dobrým příkladem je vojenský hřbitov na německém hřbitově Ohlsdorf, kde vidíme sjednocenou úpravu všech hrobů. Sadovnická podoba vojenských hřbitovů je většinou pojata jako udržovaná travnatá plocha s rastrem hrobů, které jsou značeny často pouze samostatnými náhrobky, nebo náhrobky se záhony půdo pokrývných rostlin (Šonský c2002).

Zahradní hřbitovy (Rural cemetery)

I když by si každý pod anglickým názvem pro zahradní hřbitovy představil venkovský hřbitov, není tomu tak. Zahradní hřbitovy se začaly poprvé vznikat ve Spojených státech amerických, konkrétně v 19. století. Tato pohřebišť se budují převážně ve větší vzdálenosti od měst a na soukromých pozemcích (Pregill & Volkman 1999). Základy zahradních hřbitovů se opírají o romantismus a krajinářský park z Anglie. V tomto typu pietních zahrad jde o zdůraznění přírodních pozadí pohřebišť a návaznost na ně. U zahradních hřbitovů se snažíme o vytvoření důstojného místa pro věčný spánek zesnulých a zároveň vhodné místo pro uctívání jejich památky pozůstalými. Ke splnění těchto požadavků nám napomáhá vzdálení se od ruchu dnešních měst. Při tvorbě zahradních hřbitovů je běžně pracováno s větším množstvím zeleně, než je tomu u tradičních hřbitovů a rostliny tvoří jejich základ (Bender 1974).

Na zahradních hřbitovech se používaly převážně jednodušší podoby náhrobků rozmístěných v udržované travnaté ploše. Dominantními architektonickými prvky zahradních hřbitovů jsou sochy velkorysých rozměrů, které sloužily také jako orientační prvky těchto rozsáhlých kompozic (Bender 1974; Pregill & Volkman 1999).

Na evropské zástupce zahradních hřbitovů nejvíce narazíme v Anglii, Německu a Francii. Významným evropským zástupcem je hřbitov Ohlsdorf u německého města Hamburk. Ohlsdorf je zároveň jedním z největších hřbitovů parkového typu na celém světě. Podobu německého Ohlsdorfu vytvořil architekt Johann Wilhelm Cordese, který zde velice zdárně využil nerovný terén a přidal do prostoru vodní plochy. Na hřbitově se snažil pracovat také s ucelenou myšlenkou individuálních výzdob hrobů (Aaron 2013). V prostředí střední Evropy se zahradní hřbitovy příliš neujaly. Podobnou myšlenku nám na naše území přinášejí lesní hřbitovy (Lenderová et al. 2017).

Ekologické hřbitovy

Pojem ekologického pohřebnictví se začal rýsovat v 19. století, kdy se začaly objevovat myšlenky návratu těl zemřelých a jejich energie zpět do přirozeného cyklu přírody. Lidé si začali uvědomovat potřebu respektu vůči přírodě a dá se zde hovořit o návratu romantismu a jeho hodnot. Nově zakládané hřbitovy měly sloužit pro vzpomínání na zemřelé uprostřed prostředí plného rostlin a přírody (Sloane 2018). 1993 se ve Velké Británii zrodilo hnutí, které začalo podporovat a propagovat ekologické způsoby pohřbívání. Jejich prvotní myšlenkou byla přeměna nevyužitá travnatá plocha při kraji hřbitova. Tímto zde vznikl způsob pohřbu pod nově vysazený strom. Postupně zde byl vytvořen dubový les. Místo tvrdých náhrobků měli pozůstalí svůj vlastní kus přírody v podobě zasazeného stromu, o který mohou pečovat. A tak vzniklo ideální řešení, kdy se věnovala větší část hřbitova zeleni a zároveň se zachovala myšlenka individuálního pohřbu. Velká Británie byla takovým testovacím územím několika různých nových způsobů, vznikaly zde přírodní luční pohřebišť, sady a lesní háje. Na těchto ekologických variantách pohřebišť je využito také přírodnějších způsobů značení jednotlivých pohřebních míst. Nejčastěji se setkáme s dřevěnou nebo kamennou formou cedulí a tabulek. Mnohdy je na ekologických pohřebišťích zákaz výzdoby hrobových míst dary. Takovéto hřbitovy mohou mít jak pravidelné uspořádání hrobů v určitém rastru nebo čistě přírodní a nepravidelné (Clayden et al. 2018).

Ta nejjednodušší pohřebišť ekologického směru jsou určena k ukládání lidských pozůstatků pouze v rozložitelném rounu, obalu nebo urně (Fournier 2018). Prostor je čistě přírodního charakteru (Sloane 2018). U takto stroze pojatých hřbitovů je zapotřebí správce nebo databáze pro nalezení konkrétního hrobového místa, neboť je častým zvykem hroby nikterak neoznačit (Clayden et al. 2018; Rugg 2000).

Ekologické pohřebnictví stále naráží na skepsi a přesvědčení veřejnosti, někteří ho považují dokonce za neúctu k mrtvým. Je tomu tak díky staletými zakořeněnými tradicemi a zvyky pohřebnictví na našem území (Davies 2017).

Mezi první vlašťovky přírodního a ekologického pohřebnictví můžeme řadit nedávno vzniklá pohřebišť na Ďáblickém hřbitově v Praze. Prvním přírodním pohřebišťem v republice je Les Vzpomínek na Ďáblickém hřbitově. V lese vzpomínek se ukládají ke kořenům stromů zpopelněné ostatky zemřelých. Jednotlivá pohřební místa jsou značena dřevěnými cedulkami, které jsou připevněny okolo kmene stromu. Zpopelněné lidské ostatky se ukládají ke kořenům v nádobách z rozložitelných a přírodních materiálů. V lese nalezneme zakomponovaná umělecká díla. Les vzpomínek byl otevřen 2. 6. 2015. Autorkami myšlenky Lesu vzpomínek jsou Blanka Dobešová, Monika Suchánska a Alžběta Živá. Autory projektu jsou Hřbitovy a pohřební služby hl. m. Prahy a organizace Ke kořenům (Dobešová et al. 2015).

Dalším zástupcem ekologických pohřebišť je Luční hřbitov. Vznikl také na Ďáblickém hřbitově a je prvním zástupcem ekologického pohřebišťem pro přímý pohřeb v České republice. Byl otevřen 8. září 2023. Na Lučním hřbitově je aktuálně kapacita 350 míst. Již zde byl proveden první pohřeb a jsou přijímány rezervace od lidí, kteří jsou ještě naživu. Dominantou pohřebišťem je altán s centrální přístupovou cestou. Altán slouží pro uskutečňování obřadů a spočinutí pozůstalých při návštěvě pohřebišťem. Hroby jsou označeny pouze cedulkami ze dřeva, které vizuálně nenarušují charakter lučního porostu. Porost je vyset z osiva Karneval od firmy Agrostis Trávníky, s.r.o., jedná se o směs pro květnaté louky doplněné o podíl letniček, které vytvoří kvetoucí kulisu i v prvních dvou letech, kdy vytrvalí zástupci ve směsi teprve nabývají na síle a nekvetou. Hrobová místa jsou zasazena do kvetoucího lučního porostu a cestní síť je z výsevu travní směsi s příměsí nižších bylin. Zesnulí jsou do hrobu ukládáni v rakvích z neošetřeného dřeva nebo proutí. Také oblečení zesnulých a výstelka rakve musí být z přírodních a rozložitelných materiálů. Pohřeb bez jakéhokoliv obalu, který je v zahraničí již běžný, není zatím naší legislativou povolen (Hřbitovy a pohřební služby hl. m. Prahy 2023).

Památníky a pomníky

Tento druh staveb můžeme mezi pietní zahrady řadit díky jejich doprovodným zahradám, a jejich pietní funkci. Slouží zejména jako připomenutí obětí ať už válek nebo hromadných tragédií. Čím vyšší má toto pietní místo význam, tím vyšší je také úroveň zahradnických úprav. Pietní místa jsou značena často honosnými památníky, mohutnými kříži nebo sochami. Pro tato stavební, umělecky zpracovaná díla je potřeba vytvořit vhodná pozadí, na kterých mohou vyniknout. Pozadí mohou tvořit kontrastní anebo harmonické výsadby. Někdy je vhodnější využít horizontů a dílo podpořit pouze nižšími, doprovodnými výsadbami. Pro dotvoření a povznesení celého prostoru je často památník či pomník záramován v pohledu kulisou ze stálezelených dřevin. Sadovnické úpravy těchto pietních zahrad by měly být pojaty jako prostory s nižšími nároky na údržbu (Šonský c2002).

Kombinované

Jako kombinované hřbitovy bereme většinu novějších hřbitovů. Jde o pohřebiště, na kterých je možno pohřbívat více způsoby anebo o hřbitovy na kterých nalezneme více architektonických pojetí kompozice. Řadíme tak mezi ně i starší tradiční hřbitovy, na kterých ale časem vznikla rozptýlová loučka, nebo urnový háj.

3.8 Funkce pietních zahrad

Hřbitovy jsou součástí systémů městské zeleně a díky tomu je bereme jako multifunkční veřejné prostory v městském prostředí. Již od středověku se různě měnily a přibývaly funkce pohřebišť. Vždy však hřbitovům zůstala jejich primární funkce pohřebiště. Ve středověku hřbitovy sloužily také jako první městská zeleň a suplovali dnešní městské parky. Lidé je využívaly krom jejich hlavní pietní funkce jako prostory k rekreaci. Pořádali na nich mnohdy pikniky, trhy, a dokonce i závody kočárů (Plášková 2021).

Hygienickou funkci mají pietní zahrady ve dvou rovinách. Tou hlavní je izolace mrtvých od živých. Druhou jsou hygienické vlastnosti získané z přítomné zeleně. Zeleň zde vytváří zelený ostrov ve městské zástavbě stejně jako městské parky a přispívá k ochlazení okolního prostředí. Zeleň přináší také do prostoru hlukové izolační vlastnosti a pomáhá také zachytávat uhlík, prach a snižovat celkové znečištění ovzduší (Plášková 2021).

Psychologickou funkci pohřebišť výstižně shrnul ve své knize architekt Vaněk z Chrudimi slovy: „Zvláště v poslední době je snaha upravovat hřbitovy tak, aby na hřbitově nebyl jen kámen, který potom v množství působí tísnivě na vnímavou duši návštěvníka, nýbrž aby to byla jakási zahrada zesnulých. Musí být hojně zeleně, květinové výzdoby, aby oči pozůstalých našly uklidnění a osvěžení a ne stísněný dojem“ (Vaněk 1940).

Rekreační funkce pietních zahrad přichází opět do módy. Po hřbitovech, coby místům podobným parku ale klidnějším, je dnes čím dál tím větší poptávka. Hřbitovy nabízejí jiné, nové možnosti rekreace, jako například komunitní zahradničení. Tato skutečnost také nahrává vzniku více přírodních a ekologických pohřebišť (Plášková 2021). Ne všechny aktivity jsou vhodné do pietních zahrad a je třeba být opatrný při jejich volbě. Pro lepší začlenění rekreační funkce a uchování pietní atmosféry, můžeme vyčlenit zóny v kompozici pietních zahrad. Zóny pomohou oddělit rekreační a smuteční návštěvníky (Nordh et al. 2022).

Se hřbitovy se pojí také funerální turistika. Lidé mohou vyhledávat pietní zahrady z mnoha důvodů. Jsou to doslova galerie plné uměleckých děl, místa posledního odpočinku významných osob a obrazy historických kultur (Plášková 2021).

Výchovná funkce pietních zahrad je dnes velice opomíjena. Pohřebiště budují vztah k hodnotám u celé společnosti. Funkce cílená zejména na mládež, kterou učí úctě k prostředí, životu, domovu a krajině. (Otruba 2002)

3.9 Umístění pietních zahrad

Děje se to sice dnes již málo, ale když se nám naskytne příležitost, musíme při výběru vhodného stanoviště pro pohřebiště dbát jistých pravidel a zásad. Hřbitovy by například měly mít dostatečně rozvolněný prostor u hlavního vstupu pro automobilovou obslužnost nebo okrasné výsadby a jejich úprava by měla odpovídat pietnímu prostoru. Pietní zahrada by měla být vybavena adekvátním množstvím odběrných míst na vodu, popelnic a míst k odpočinku (Hurych 2011).

Skupina odborníků v Nizozemsku přišla s myšlenkou a studií vertikálních hřbitovů. Lze to považovat za jedno z možných řešení současného rozrůstání měst a nedostatku prostoru v nich. Pracují s podobou pohřebišť jako velkých patrových objektů tvořených lehkou konstrukcí beze stěn. Zapadají tak dobře do městského prostředí a maximalizují i využití plochy. Jednotlivá patra by měla odlišnou náboženskou příslušnost a způsob pohřbívání. Autoři pracují s pěti různými úrovněmi a způsoby uložení lidských pozůstatků a ostatků. Konkrétně pracují s nevertikálním pohřbem, pohřbem do schránek ve zdi, pohřbem do schránek na podlaze, pohřbem do kolumbárií a poslední úroveň je nebeský pohřeb (Hariyono 2015).

Podle Otruby (2002) máme tři faktory, podle kterých by se lidé měli řídit při vybírání vhodného stanoviště pro nové nebo obnovované pietní zahrady.

Faktor napojení na infrastrukturu

Při zakládání veřejného prostoru, jako je pohřebiště, musíme vždy zajistit kvalitní dopravní obslužnost místa jak osobní, tak veřejnou. Dostatek parkovacích míst, napojení na elektrickou síť, kanalizační systém a vodovodní řád. Pohřebiště musí být dle zákona vymezeno v prostoru oplocením, tudíž řešíme způsob a podobu oplocení. Komunikační síť by měla být vymezená na obslužnou, zásobovací a návštěvníckou (Otruba 2002).

Hygienický faktor

Hygienická opatření na pohřebištích slouží k ochraně území, na které má jak přímý, tak i nepřímý vliv. Pro ochranu území pohřebiště a jeho okolí je třeba dbát na následující opatření. Zdroje pitné vody musí být v minimální vzdálenosti 150 m od hranice nově zakládaného pohřebiště. 50 m ochranné pásmo se dodržuje vůči okolní zástavbě, kanalizačním řádům a technickým sítím. Asi nejdůležitější hygienický faktor je ten tleci. Zjišťujeme obsah CaCO₃ v půdě, který ovlivňuje průběh tleciho cyklu na klasických hřbitovech. Další stanovištní podmínka, která proces ovlivní je hladina spodní vody, ta musí být minimálně 2,5 m. Od tleci doby odvíjíme pohřbivací cyklus neboli dobu, za kterou můžeme dané hrobové místo opět použít na nové. Průměrná doba trvání cyklu je 10-30 let. Oplocení pohřebiště spadá jak pod faktor infrastruktury, tak pod faktor hygienický (Otruba 2002).

Krajinářsky kompoziční faktor

Nová pohřebiště dnes umísťujeme častěji do krajiny než do městské zástavby, a proto musíme brát v potaz krajinu a prvky v ní, které tímto zásahem ovlivníme. Významné terénní jevy, vazba na sídelní celky, pohledová panorámata a jejich charakter jsou všechno krajinné prvky, kterých se pravděpodobně dotkneme při budování nových pohřebišť (Otruba 2002).

3.10 Pietní zahrady a zeleň

Pietní místa jsou bez doprovodné zeleně pro naši kulturu skoro neznámá varianta. Koneckonců je to právě zeleň, díky níž z velké části utváříme celkovou důstojnou atmosféru a ráz pietních prostorů (Šonský c2002). Při navrhování pietní zeleně musíme přistupovat k zeleni více optimisticky a nezdůrazňovat temnější stránku prostoru, je to přeci jen „zahrada věčnosti“. Do kompozice proto vnášíme barvy a květy (Otruba 2002). Nicméně stále se jedná o pietní prostor, proto množství a kombinace barev musí být harmonická a důstojná (Wagner 1990).

V menších městech nebo obcích jsou pietní zahrady mnohdy jedinou veřejnou zelení, a přesto se setkáme se hřbitovy, kde je více kamene než zeleně. Další estetickou chybou pietních prostorů dnes často bývá nesjednocení úprav jednotlivých hrobových míst. Úprava hrobových míst je dnes čím dál častěji odkázána na pozůstalé, nikoliv, jak tomu bývalo dřív zvykem, na odborné firmě. Pozůstalí nemají při úpravě svých hrobových míst pohled na ně, jako na součást většího celku, který spoluutváří. Díky odlišnému vkusu každého člověka dochází tak k naprostému estetickému rozpadu místa a kompozice (Wagner 1990). Měli bychom se odpoutat od minulosti a přijmout fakt, že moderní pohřebiště potřebují soudobá řešení. Musíme klást větší důraz na celkovou vizuální stránku pohřebiště, kterou zlepšíme celkovým zjednodušením a ucelením úprav u jednotlivých hrobových míst. Přestaneme se držet esteticky tvrdých ohraničení a kamenných desek. Je podstatné nezapomínat na potřebu mít na hřbitovech prostory přímo určené k ukládání květinových darů a svíček, které jsou velkým odpadním problémem dnešních pohřebišť (Otruba 2002). Význam zelené složky hřbitovů nabývá na síle v momentě, kdy jsou hřbitovy přímou součástí systému městské zeleně a neslouží tak pouze k pohřbívání. Již mnoho měst v Evropě začleňuje pietní zahrady do pěších tras a využívá je jako součást městské zeleně. Průtah hřbitovem však nesmí nijak omezit chod ani narušit jeho funkci a vlastnosti pietního prostoru (Šonský c2002). Plochy na současných pohřebištích, které nemají využití, lze považovat za prostory pro vytvoření veřejného parkového prostoru (Evensen et al. 2017). U veřejnosti se můžeme setkat s názorem, který nepřipouští, jakkoliv radikální zásah na pohřebištích. Města tedy musí vyhledávat řešení, která budou dále zvyšovat množství zeleně ve městech, ale zároveň budou vyhovovat jejich občanům (Klingemann 2022).

Při výběru konkrétních druhů rostlin musíme brát v potaz dva hlavní faktory. Za prvé musí tolerovat podmínky a limity stanoviště, za druhé musí vyhovovat estetickým požadavkům prostoru. Vybíráme tak z rostlin, které budou svými nároky vhodné pro dané stanoviště a zároveň budou splňovat estetické požadavky architekta (Van Den Berk B.V. 2015; Willery 2018).

Kostru sadovnické kompozice vytváříme vysokými stromy, které navozují propojení s okolní krajinou a ekosystémem města. Výsadbou po obvodu hřbitova docílíme požadovaného pietního klimatu uvnitř kompozice. Následným vytvořením rozvolněným umístěním průhledů, výhledů a výsadeb vytvoříme uvolněnou pietní atmosféru. Výběr kosterních dřevin musí být cílen na dlouhodobé dřeviny a druhová skladba by měla být jednoduššího charakteru. Kosterní dřeviny zformují dlouhodobé a sjednocené prostředí, ve kterém se dobře projeví krása detailů. Pohřebiště jsou navštěvována po celý rok, a proto musíme dbát na vyváženost druhové skladby z jehličnatých a listnatých a stálezelených rostlin prostorů (Šonský c2002).

Zklidňující efekt a důstojnou atmosféru vneseme do kompozice jehličnatými dřevinami. Je to část zeleně, která nám udržuje život na hřbitově i v zimním období. Zvláště působivé jsou jehličnaté dřeviny použité jako solitér v kompozici. Solitérní stálezelené dřeviny by měli být zavětvené v celé jejich výšce. Místo rodu *Thuja* je vhodné druhy s přirozenějším habitem, jako rody *Pinus*, *Picea*, *Taxus* a *Pseudotsuga* (Šonský c2002).

Světlo, pohyb, život a proměnlivost nám do prostoru vnesou listnaté dřeviny. Zpozorujeme tak v kompozici hru světla a stínů doprovázenou pohybem. U listnatých dřevin jsou zvláště cenné druhy, které se vyznačují ojedinělým habitem, borkou, listem nebo květem (Šonský c2002).

Pro návštěvníky je velmi cenná skupina listnatých keřů, zvláště pak ty, které jsou vzrůstné do 3 m. Působí na diváka přímo v jeho úrovni. Vytváří nám v kompozici pozadí, kulisy i jednotlivá oddělení. Nižší keře jsou využity pro utváření prostoru okolo jednotlivých hrobových míst. Poslední keřovou skupinou jsou plazivé, poléhavé a pnoucí rostliny. Tato skupina se využívá v předpolí náhrobků (Šonský c2002).

Dnes hojně využívanou skupinou rostlin sadovnických úprav v okolí hrobových míst jsou půdopokryvné rostliny. Jedná se o dřeviny výšky do 20 cm, které vytváří celistvý pokryv půdy. Nejčastěji se dnes setkáme s rody *Euonymus fortunei*, *Hedera helix* a *Vinca minor* (Šonský c2002).

Stálezelené rostliny využíváme v místech, kdy chceme zvláště zdůraznit stíny s trvalým efektem. Mezi nejpoužívanější zástupce bereme *Buxus sempervirens* a *Taxus baccata* (Šonský c2002).

Svá specifická uplatnění mají na pohřebištích také květiny. Na hřbitovech se setkáme nejvíce s letničkami, dvouletkami, cibulovinami a trvalkami. Nesmíme zapomenout také na řezané květiny, který mají leč dočasný, ale výrazný efekt (Šonský c2002). Nadel et al. (2013) uvádí, že řezané květiny možná využívali pro pietní účely již neandrtálci. Na území dnešního Íránu byly nalezeny řezané květiny u hrobu starého více než 70 000 let. Mnozí odborníci však tvrdí že jde pouze o náhodu a květiny se na místě hrobu ocitly později. Letničky jsou sice nejnáročnější skupinou na péči, ale mají také nejvýraznější barevný efekt. Dnes se od náročných letniček ustupuje, hrobová rabata se zakrývají esteticky nevyhovujícím šterkovým mulčem, nebo deskami a zdobí se mobilní zelení. Skupina cibulovin je ve výzdobě hrobů poměrně nedocenená. Cibuloviny se dají kombinovat s dvouletkami anebo trvalkami. Trvalky jsou obsáhlá skupina rostlin, ve kterých nalezneme druhy vhodné pro extrémní stanoviště, a proto jsou i přes absenci instantního efektu mnohdy vhodnější variantou než letničky. Využijeme je nejčastěji jako dominanty před náhrobními kameny nebo jako velkoplošné půdopokryvné výsadby (Šonský c2002).

3.11 Legislativa ČR

Po změně zákona o pohřebnictví České republiky dnes volá víceméně každý profesionál v oboru krajinářské architektury a pohřebnictví. Je zapotřebí změn, které by umožnily ekologičtější způsoby pohřbívání a nakládání s pozůstatky. V USA je již postupně v mnoha státech povolována ekologičtější varianty tradiční kremace, nazývaná akvamace a terramace. U nás je zatím těchto způsobů využíváno pouze pro pohřbívání zvířat. O propagaci a prosazení těchto potřebných změn se dnes pokouší pár spolků a institucí, mezi největší propagátory změny patří společnost Ke kořenům, spolek Poslední stopa a příspěvková organizace Hřbitovy a pohřební služby hl. m. Prahy.

K oboru pohřebnictví a pohřebištím se podle Pláškové (2021) vyjadřuje hned několik zákonů a vyhlášek.

zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů;

zákon č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech a pietních místech a o změně zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů;

zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů;

zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění;

zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (pohřbívání klinického odpadu);

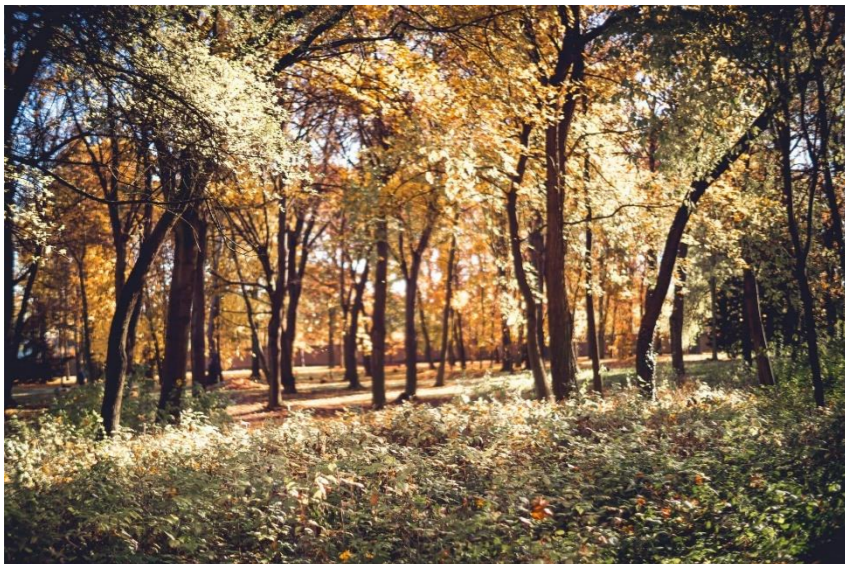
zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon);

vyhláška č. 277/2017 Sb., o postupu obce při zajištění slušného pohřbení.

3.12 Příklady pietních zahrad u nás i ve světě

Les vzpomínek

Je považován za první, přírodně pojatý hřbitov v České republice. Nachází se na Ďáblickém hřbitově v Praze. V prostředí lesního porostu jsou zde ukládány lidské zpopelněné ostatky do hrobečků okolo kořenové báze jednotlivých stromů. Popel lze ukládat pouze v rozložitelných urnách z přírodních materiálů. Jednotlivá hrobová místa jsou značena dřevěnými cedulkami, které jsou připevněna ke kmenu jednotlivých stromů. Autory projektu je organizace Ke kořenům a Správa pražských hřbitovů. Pohřebiště bylo slavnostně otevřeno v roce 2015 (Dobešová et al. 2015).

Obrázek 1. Les vzpomínek (zdroj: lesvzpominek.cz).

Obrázek 2. Uložení urny (zdroj: lesvzpominek.cz).

Údolí vzpomínek v Líšni

Přírodní pohřebiště v Brně otevřené v roce 2020. Vzniklo za spolupráce organizace Ke kořenům a Správy hřbitovů města Brna. Pohřebiště vzniklo jako nová část původního hřbitova. V údolí nalezneme celkem 300 pohřebních míst. Zpopelněné ostatky uložené v rozložitelných urnách se zde ukládají přímo do květinových záhonů a ke stromům (Rychtářová 2020).

Obrázek 3. Údolí vzpomínek (zdroj: www.brno-lisen.cz).

Luční hřbitov

Dalším příkladem je nedávno otevřené pohřebiště na Ďáblickém hřbitově. Luční hřbitov byl otevřen v roce 2023 a je první ekologické a přírodní pohřebiště v České republice. Ekologické je díky způsobu ukládání, a to pouze nezapelněných těl ve schránce a oblečení čistě z biologických a rozložitelných materiálů. Dominantou pohřebiště je altán s kruhovou mlatovou plochou a lavicemi pro spočinutí návštěvníků i konání obřadů (Hřbitovy a pohřební služby hl. m. Prahy 2023). Jednotlivá pohřební místa jsou v porostu květnaté louky, pro jejíž výsev byla použita směs Karneval s podílem letniček od firmy Agrostis Trávníky, s.r.o. (Hřbitovy a pohřební služby hl. m. Prahy 2023). Plocha pohřebiště je zhruba 2666 m² z této plochy jsou květnaté pruhy určené k pohřbívání zhruba 926 m².

Obrázek 4. Luční hřbitov (zdroj: www.hrbitovy.cz).

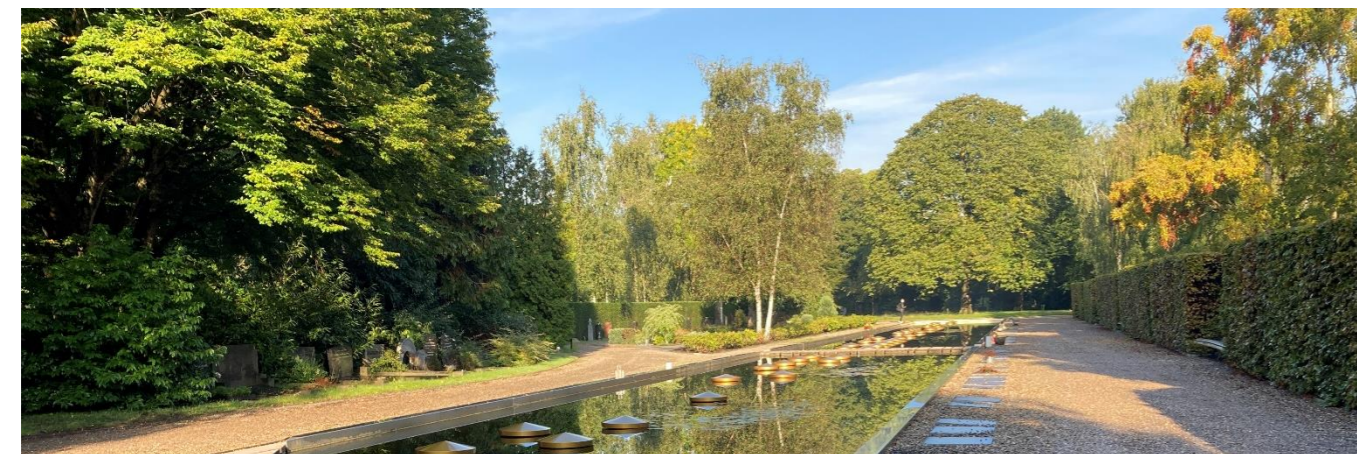
Celková kapacita pohřebiště je 350 míst (Hřbitovy a pohřební služby hl. m. Prahy 2023). Autorem projektu je organizace Hřbitovy a pohřební služby hl. m. Prahy.

De Nieuwe Ooster

Jeden z největších hřbitovů v Nizozemsku s rozlohou 33 hektarů v sobě spojuje dvě funkce. První je pohřebiště a druhá je arboretum. Jedná se tedy o hřbitov parkového typu. Hřbitov byl založen v roce 1889 a v letech 1915 a 1928 prošel rozšířeními. Všechny tři fáze výstavby a rozšíření navrhl architekt Leonard Springer. Poslední, dnes hlavní plán hřbitova navrhl ateliér Karres en Brands. Na hřbitově převažuje pohřeb žehem (Karres en Brands 2024).

Obrázek 5. Hřbitovní oddělení (zdroj: autor práce 2023).

Obrázek 6. Vodní prvek (zdroj: autor práce 2023).

Gan Eden – Green Burial

Jedná se o první certifikované ekologické pohřebiště na území Los Angeles (USA). Pohřebiště je určeno pro židovské pohřby. Používají se zde pouze rozložitelné obaly a u urnových hrobů není využito betonového sklípku. Židé praktikují pohřeb bez neekologických rakví již po celá staletí. Hřbitov byl založen roku 1998. (Hillside Memorial Park and Mortuary 2013)

Obrázek 7. Hrobové řady (zdroj: www.hillside memorial.org).

3.13 Historie Lesního hřbitova v Novém Boru

Vznik hřbitova

Na začátku 20. století si bylo vedení města dobře vědomo, že s růstem města je spojen i nedostatek hřbitovních míst. Na základě sledování vývoje populace bylo jasné, že mezi jevy je bezprostřední souvislost. Ani rozšíření městského hřbitova o nové plochy, spolu s faktem, že v té době měla sousední obec Arnultovice již dvacet let své vlastní pohřebiště, nepomohlo dostatečně v řešení daného problému. V roce 1907 začali nedostatek vnímat i občané. Ne každý měl informaci, že se tento problém na radnici již aktivně řeší od roku **1904**. Inicativy se ujal ihned po zvolení na pozici purkmistra města lékárník Rudolf Schlegel. Přesněji téma nadhodil již při jednom z prvních zasedání rady (19.12.). V průběhu výběru vhodné lokality v městském katastru se došlo k závěru, že se bude muset tak velká plocha hledat jinde. Hledalo se i mezi lesními pozemky. V katastru města nebyl dostatečně velký pozemek, který by zároveň splňoval všechny hygienické požadavky na pohřebiště. Nakonec byla vybrána myšlenka odkoupení vhodného pozemku, i když by ležel mimo katastr města. V nejmenší vzdálenosti od města byly lesní pozemky radvánecké a sloupské. Záměr odkoupení pozemků byl schválen 3. dubna **1905** a město mohlo začít jednat. Začalo vyjednávání, kterému vyšel vstříc soukromý majitel (radvánecký sedlák A. Teifel). Byla vyjednána cena 80 haléřů za metr čtvereční lesa na stojato a dohodnutá plocha činila sedm jiter (asi 0,6 ha) s přednostním nárokem ke koupi dvou dalších v případě potřeby navýšení kapacity pohřebiště. Teiflův les se ovšem nacházel v katastru sloupském, tudíž se muselo vyjednávat o změně katastru s obcí Sloup. Sousední obec Sloup začala spolupracovat až po nabídce finanční náhrady. Město hned po koupi pozemek oplotilo dřevěným plotem z laetek a na jižní straně vysadili za plotem rychle rostoucí dřeviny (Jindra 2013).

Další problém, který město muselo vyřešit, byla přístupnost k nově nabytým pozemkům. Ve městě zároveň vznik nový dopravní problém díky nové okresní přípojce mezi obcí Radvanec a Sloup. Problém pokračoval i v dostupnosti do Nového Boru. V té době byly pozemky přístupné buď lesní, pěší cestou podél obory anebo po silnici, která vedla přes pozemek sedláka Teifela. Nový majitel ale pozemek obehnal oplocením a cesta již nebyla funkční, zemědělcům z obce Radvanec navrhl alternativní cestu kolem dnes městského statku, dále pak pokračovat k radváneckému hřbitovu, až ke kovárně. Ze stavebního dozoru na okrese přišel návrh využít bývalou pěšinu, která by se rozšířila. Tento nápad byl přijat a město ho dotovalo částkou pět tisíc korun. Novou cestou byl tedy vyřešen problém snazší dostupnosti na hřbitov (Jindra 2013).

Stavbě cesty musel ustoupit přírodní útvar „Špaččí mužíček“, zdroj znělce se vzácnými zeolity ve tvaru kuželu. Dnes ohrožená alej vedoucí ke hřbitovu je z dubů a lip, tento způsob použití zeleně u pohřebiště je zažit v celé střední Evropě a je součástí hřbitovní kultury. Cesta byla budována z velké části četou dělníků z Itálie pod vedením mistra Bologna. Následně po interakci s úřadem četa upravila i cestu od radvánecké silnice, která vedla k hlavní bráně. Hlavní brána byla vytvořena ze čtyř sloupů. Do té doby byly veškeré práce hrazeny ze hřbitovního fondu. Pro další výstavbu bylo potřeba půjčky o částce padesáti tisíc korun. Půjčka byla splácena ze hřbitovních poplatků (Jindra 2013).

Nastala fáze hledání zahradního architekta. Zahradních architektů bylo v té době po málu. Město nakonec kontaktovalo architekta Jana Pietznera (Hans), který působil ve slezské Vratislavi. Hřbitov je do dnešní doby zachován z velké části na základě původního návrhu. Návrh byl v té době unikátem pro celou Evropu, a hovořilo se o tom, že byl první svého druhu v rakouské monarchii (Jindra 2013).

Stavební práce měl na starosti místní stavitel Maxmilián Dittrich, který na hřbitově vybudoval se svojí firmou vstupní brány, dům správce hřbitova, márnici, brány vedlejších i východních vchodů, rampu u vstupu na západě a opěrné zdi na severozápadě. Další dodavatelé stavby byly také místní firmy. Tesařské práce měl na starosti Josef Itze. Zámečnické práce, do kterých spadaly veškeré železné prvky z návrhu stavitele Dittricha, měl na starosti Václav Rochelt a jeho firma (Jindra 2013).

Inspiraci autoři návrhu našli v Hamburku, kde nalezneme hřbitov parkového typu Ohlsdorf (Čejka et al. 2020).

Pro zhotovení veškerých sadovnických a zahradnických úkolů byl vybrán zahradník František Stelzig a jeho firma z Jablonného v Podještědí (Jindra 2013).

Úkol, bez jehož vyřešení by se stavba nedostala moc daleko, byl zdroj vody. Navrhlo se zhotovení vrtané studny o původní hloubce 26 metrů. Původní hloubka však nebyla dostatečná, a tak až v hloubce 32 metrů byla hladina vody 1,2 metru. Vrt byl zhotoven **10.3.1908** (Jindra 2013).

Dalším podstatným a dnes neodmyslitelným prvkem lesního hřbitova je kamenný kříž na centrální ose. Kříž byl zhotoven firmou Laske z Rožan na Šluknovsku. Součástí prvku je i kamenná skalka, kterou vytvořil učitel Karel Würfel. Würfel byl velký patriot a do skalky implementoval nasbírané kameny, které byly součástí historie města. Jednalo se třeba o památné schody, monumenty, nárožní kámen ze staré školy atd (Jindra 2013).

V sezóně **1909** již probíhali dokončovací práce. Z jara rozkvétaly dnes již pro prostor naprosto typické pěnišníky. Byla v plánu ještě poslední výstavba pavilonu, který by navazoval na budovu márnice. Budova měla mít sloupovou síň a kopuli místo klasické střechy. Stavba byla ovšem z finančních důvodů odložena a bohužel již nikdy nebyla zrealizována (Jindra 2013).

Údržba pohřebiště byla vedena hřbitovní komisí, která jako správce fungovala za první republiky. Byly striktně hlídány a regulována všechna pravidla provozu pohřebiště. Byly zakázány jakékoliv individuální estetické odchylky a byly dány jasná pravidla a parametry pro doprovodnou soukromou zeleň hrobů. Regulován byl i počet a druh ptačích budek. Nejvyšší dopad na zvyšování estetické hodnoty prostoru měly majitelé soukromých hrobek i rodinných hrobů (Jindra 2013).

24.8.1909 bylo úspěšně uzavřeno kolaudační řízení a **29.8.1909** (neděle) v 11:00 došlo ke slavnostnímu dlouho očekávanému otevření hřbitova. Úvodní slovo patřilo iniciátorovy celé stavby a tehdejšímu starostovi Rudolfu Schlegelu. Schlegel pak slavnostní projev nechal na Thedoru Rautenstrauchovi (nejstarší člen zastupitelstva). Ceremonie se zúčastnilo dle svědectví téměř celé město i okolí (Jindra 2013).

Vývoj hřbitova v období I. a II. Světové války

V meziválečném období přibývaly na hřbitově některé, do dnes zachovalé rodinné hroby a hrobky zejména v té době úspěšných podnikatelů a jejich rodin. Nermalou část do dnes dochovaných hrobů tvoří na hřbitově, právě také hroby válečné, jak z I. světové války, tak i z druhé (Kopčáková 2008).

Vývoj hřbitova po II. světové válce

Původní plán úpravy urnového háje a rozptylové loučky pochází z roku **1964**. Bylo v něm počítáno např. s umístěním kamene pro ukládání květinových darů a realizací dalších ploch k vsypu a rozptylu. Návrh byl rozdělen do dvou etap. Etapa I. zahrnovala úpravy urnového pohřebiště a etapa II. pracovala s prostorem na rozšíření urnového háje (Archiválie 7).

Roku **1970** byl vypracován návrh rekonstrukce v prostorech urnového háje na Lesním hřbitově. Návrh byl vypracován dvojicí Ing. M. Liduška a Ing. Karel Hieke. Hlavní myšlenkou návrhu byla dosadba keřového patra tvořena azalkami a rododendrony. Dále autoři navrhli novou výsadbu, která vytvořila u jednotlivých oddělení zelené lemy, jak je známe dnes. Lemy byly navrženy ve skladbě z druhů: *Hedera helix*, *Cotoneaster dammeri*, *Calluna vulgaris* a *Erica carnea*. Dvojice v návrhu také pracovala s několika druhy trvalek: *Matteuccia struthiopteris*, *Helleborus niger*, *Aconitum napellus*, *Aquilegia chrysantha*, *Rodgersia aesculifolia*, *Lamium galeobdolon*, *Cimicifuga cordifolia*, *Epimedium alpinum* a *Pachysandra terminalis*, které navrhovali formou přírodních výsadeb v prostorech urnového háje (Archiválie 6).

1976 si nechala TS Nový Bor vypracovat studii od Společnosti přátel žehu dodatečných úprav a rozšíření urnového háje na Lesním hřbitovu. Studii vypracoval ak. Arch. J. Jakeš, Krejčí a Dvořáková. Návrh pokračoval s myšlenkou zbudování celkem tří rozptylových luk a jednoho místa pro individuální vsyp (Archiválie 8).

V roce **1979** byl vypracován a proveden návrh asanace porostů Ing. Jaroslavem Badalcem z KORT (krajská organizace pro rozvoj služeb místního hospodářství). Asanace počítala s odstraněním celkem 103 kusů stromů. Práce měly proběhnout ve dvou etapách (Archiválie 9).

1981 byl zhotoven na objednávku technických služeb Nového Boru návrh sadovnických úprav v západní části hřbitova. Jednalo se o návrh využití svahu v této části hřbitova. Svah byl zpřístupněn rekonstruovanou cestní sítí v duchu původního návrhu a přibýly zde terasy. Vzniklo tak nové urnové oddělení (Archiválie 10).

Roku **1998** vytvořil Ing. D. Šónský, CSc. s Ateliérem zahradní a krajinářské tvorby v Průhonících projekt na kompletní revitalizaci hřbitova. Plán zahrnoval obnovu cestní sítě, rozvody vody, osvětlení, zeleň a hrobová místa. Projekt si objednal Odbor životního prostředí MeÚ Nový Bor. V následujících dvou letech byla část návrhu realizována. Realizaci financovalo samotné město a fond Phare (projekt příhraniční spolupráce), který bylo možné využít díky velkému množství dodnes udržovaných německých hrobů. Kvůli velikosti projektu a jeho finanční náročnosti se postupovalo po etapách. Zvládlo se postupně opravit hlavní cesty, osvětlení a byly zbudovány odběrná místa na vodu. V následujících letech byl vybudován chodník ze sídliště Rumburských hrdinů až ke hřbitovu. Následovala oprava plotu. Dnes se bohužel z finančních důvodů v projektu revitalizace skoro nepokračuje a revitalizace je řešena každoroční úpravou jednoho z hrobových oddělení (Kopčáková 2008).

Nejnovější úpravy, které se týkají Lesního hřbitova jsou z roku 2023. Jedná se o opravu silnice mezi Radvancem a Novým Borem, podél které také přibyla cyklostezka a u východní hranice hřbitova vzniklo nové parkoviště. Také zde přibyl záliv u autobusové zastávky a bylo nainstalováno veřejné osvětlení. Jednalo se o společný projekt Nového boru a obce Radvanec. Na realizaci přispěl i Státní fond (Trdla 2023).

K roku 2007 je zaznamenáno na Lesním hřbitově 1673 hrobových míst, ze kterých je 251 urnových sklípků na území urnového háje. A od založení vsypové loučky v roce 2000 bylo vykonáno 200 vsypů (Kopčáková 2008).

Nový Bor příkladem

Na začátku dvacátých let minulého století začalo vedení města Zlín řešit podobné problémy se stavem a nedostatkem pohřebišť jako Nový Bor. Situace ve Zlíně vyústila v roce 1928 k založení lesního hřbitova. Pro zhotovení projektu byl vybrán architekt František Gahura (žák Jana Kořery). Zdravotní výbor rozhodl, že by architekt Gahura a doktor Gerbec měli objet několik podobných pohřebišť stejného charakteru. Kvůli několika komplikacím, se dvojice zvládla podívat pouze na Lesní hřbitov v Novém Boru, tehdy jediný lesní hřbitov v Československu. Cestu uskutečnili 8.8.1929. Návštěvníci si z návštěvy odvezli mnoho poznatků, zejména pak o estetice hrobových polí a zachování lesní atmosféry. Dvojice po návratu podala návrh na nouzové navýšení kapacity městského hřbitova a aby do dvou let vznikl nový lesní hřbitov s plochou 150 ha. Rozšíření starého hřbitova bylo díky stížnostem obyvatelstva zavrhnuto. Časem vyplynulo že město nedisponuje plochou o 150 ha, která by byla vhodná pro zřízení hřbitova. Situace vyústila v návrh pohřebiště o ploše 20 ha s možností rozšíření v budoucí době na celkových 50 ha. Lesní hřbitov nakonec vznikl v roce 1930 na celkové ploše 20 ha (Nečasová 2006).

Rumburská vzpoura

Na hřbitově nalezneme také mimo jiné hroby a pomník z roku 1918. Hroby patří sedmi tzv. hrdinům Rumburské vzpoury. Pomník leží na místě jejich popravy, které nalezneme nedaleko východní hlavní brány na hřbitov (Kopčáková 2008).

Šlo o vystoupení proti válce a aktuální situaci v Rakouskouherské armádě. Problémy byly zejména se špatným zásobováním, kdy vojáci trpěli hladem, nedostávali žold za službu a šikana od vyšších důstojníků byla na denním pořádku. Vzpoura vypukla 21. 5. 1918 v rumburské posádce o šesté ranní hodině, kdy třetí rota nastoupila na dvůr tamní dívčí školy. Vzbouřenci byly navzdory rozkazu při nástupu zbraně. Cílem vzpoury se stala Praha. Z Rumburku vyrazilo asi 670 mužů. Po cestě do Nového Boru měli

vzbouřenci několik střetů s četníky. Po šesté hodině večerní vzbouřenci již měli v držení město Nový Bor a vydali se směrem na Českou Lípu. 22. 5. byla vzpoura potlačena a probíhalo zatýkání rozuteklých vzbouřenců po okolí. 25. 5. začal soud 21 vzbouřenců ve městě Rumburk, kde byly souzeni hlavní vůdci vzpoury k trestu smrti. Z 21 souzených vzbouřenců bylo 7 odsouzeno k trestu smrti. Poprava byla vykonána 29. 5. v půl desáté večer. Vzbouřenci byly pohřbeni v hrobech bez rakve 31. 5. u východní brány na hřbitov (Jindra c2000-2023).

Množství německých hrobů a hrobek

Dnes nalezneme na hřbitově zhruba 20% podíl hrobů německé příslušnosti. Je tomu tak z období I a II. světové války. O hroby se v dnešní době starají buď místní nebo zahraniční příbuzní, kteří stále dojíždějí. Bohužel část německých hrobů se zapomenutí nevyhnula, město však pokračuje v údržbě a nenechá tak pietu zaniknout (Kopčáková 2008).

Smuteční síň

Budova smuteční síně byla postavena v roce 1909, kdy sloužila pouze jako márnice a pitevna. Autorem původní podoby stavby byl Maximilian Dittrich (Archiválie 11). Na smuteční síň byla budova přestavěna roku 1929.

Poslední úpravou byla rekonstrukce v roce 2018, podle návrhu studentky architektury Marie Křížové. Práce byla zpracována na Fakultě architektury ČVUT pod vedením Prof. Ing. Arch. Akad. Arch. Václava Girsy. Před stavbou bylo nutné provést demolici nepůvodních částí stavby, přesněji pak přístavbu technického zázemí a zastřešení, které bylo postaveno v 80. letech minulého století. Nově na ponechané historické jádro navazují dvě přístavby, které jsou opláštěny dřevem. V menší přístavbě, která je přistavěna k zádům původní budovy vzniklo nové zázemí pro pohřební služby. Druhá větší přístavba je v čele původní historické stavby a poskytla navýšení kapacity smuteční síně na celkových 120 míst.

V interiéru byly využity i skládací vitrážová okna (1909) a vídeňská okna z původní historické stavby. Atmosféru pak zde dotváří nové osvětlení připomínající svícný a plastiky od místního skláře Zdeňka Kudláčky ("Ocenění za smuteční síň" 2019).

Lesní hřbitov je významný i počtem a velikostí rodinných hrobek, které na něm nalezneme.

Hrobka rodiny Hantichů

Hrobka náleží sklářské rodině s historií sahající do dob první republiky. Dnes je hrobka připomínkou sklářské tradice v Novém Boru. Byla vybudována ve dvacátých letech 19. století. Materiál použitý pro stavbu byl bílý pískovec. Uvnitř hrobky nalezneme ornamentální malbu s prvky art deco stylu (Jindra 2013).

Hrobka rodiny Friess

Hrobka rodiny Friess pochází z první poloviny 20. století. Můžeme prohlásit, že se jedná o největší a nejsložitější na Lesním hřbitově. Bližší informace o vzniku se nedochovaly. Do hrobky je, jako do jediné na hřbitově vidět, díky dveřím, které jsou zhotoveny z kovové mříže. Do hrobky vede schodiště o šesti stupních. Čelo hrobky je podepřeno dvěma sloupy, které podpírají štít ve tvaru trojúhelníku. Na štítu nalezneme velký nápis Familie F. Friess. Boky budovy doprovází ploché sloupy a uprostřed nalezneme z obou stran půlkulaté okno s vitráží. Zadní strana je doprovázena dvěma sloupy bez okna. Trojúhelníkové štíty nalezneme na všech čtyřech stranách. Zastřešení hrobky je v podobě kupole. Uvnitř hrobky nalezneme nízký sarkofág. Nad sarkofágem je socha starce stoupajícího po schodech, která by měla představovat konec a zároveň i nový začátek života (Šafus 2021).

Hrobka rodiny Tchernich

Třetí významná hrobka náleží rodině Tchernich. Má netradiční tvar v podobě altánu. Konstrukci tvoří šest sloupů, které jsou vyvýšené na dvojité podstavě. Ve středu kruhové hrobky nalezneme kruhovou lavici, v jejímž středu je sloup s ozdobnou hlavicí. Celou stavbu zakrývá jehlancová střecha. Strop je zakryt dřevěným podbitím. Střecha je zdobena zubovou římsou (Šafus 2021). Hrobka pochází první poloviny dvacátého století. Hrobku si nechal postavit vlastník firmy Goldberg-rafinerie a export skla (Čejka et al. 2020).

3.14 Závěr

V rešerši bylo navázáno na bakalářskou práci, kterou jsem zpracovával na stejné téma, byly doplněny informace o pietních zahradách, které nebyly v původní práci zahrnuty. Byl zmapován historický vývoj pohřebnictví, zejména ve středoevropském prostředí a doplněn byl slovník pohřebnictví. Význam i definice pojmu pietních zahrad byly vymezeny. Následně byly sepsány jednotlivé typy pietních zahrad a způsoby pohřbívání v nich. Byly popsány současné problémy v pohřebnictví a navržena vhodná řešení. Zakomponováním těchto nabytých poznatků do současných i nově vznikajících pietních zahrad, by vedlo k celkovému zlepšení hodnoty a postavení hřbitovů v systémech městské zeleně. Byly vybrány ukázky ekologických a přírodních pohřebišť v České republice i zahraničí. Na závěr byla popsána historie vzniku a vývoje Lesního hřbitova v Novém Boru.

Množství a kvalita dostupné literatury k problematice hřbitovů se v posledních letech zlepšuje. Stejně tak se zvyšuje povědomí společnosti o ekologických způsobech pohřbívání. Na druhou stranu, je zajímavé sledovat neměnnost vnímání problematiky hřbitovů u odborných autorů, kteří své novátorské názory popisují velmi podobně již sto let. Nicméně veřejnost je v přístupu ke změnám zavedených návyků a postupů pomalejší. Vývoj pohřební kultury směrem k modernímu a ekologickému přístupu problematiky, i v praxi, bude ještě pár let trvat.

4 Zhodnocení podkladových údajů

Na základě internetových, mapových a archivních zdrojů byla vypracována analýza území. Podklady byly pro potřeby práce dále upraveny pomocí programů – Adobe Illustrator, Adobe Photoshop, Adobe InDesign, AutoCad a PowerPoint.

Fotodokumentace byla provedena v podzimním období. Byl proveden dendrologický průzkum, jehož výsledek byl zanesen do mapy a doprovodných tabulek.

4.1 Obecné informace o území lesního hřbitova v Novém Boru

Lesní hřbitov v Novém Boru nalezneme na kraji města, jako součást borového lesa. Hřbitov je otevřený od roku 1909 a je považován za první lesní hřbitov svého druhu na území Rakouska-Uherska. I přes své stáří nalezneme hřbitov z velké části zachovaný a věrný svému návrhu.

4.2 Lokalizace řešeného území

Lesní hřbitov v Novém Boru se nachází na východní hranici města. Město Nový Bor je na severozápadě libereckého kraje a spadá do okresu Česká Lípa. Celková rozloha řešeného území je 7,86 ha (Geoprohlížeč 2012).

4.3 Ustanovení a současný stav pozemku

ADRESA: Rumburských hrdinů, 473 01 Nový Bor

PAMÁTKOVĚ CHRÁNĚNÉ ÚZEMÍ - kulturní památka rejst. č. ÚSKP 21929/5-3165 - hroby vůdců rumburské vzpoury (“Hroby vůdců rumburské vzpoury - Památkový Katalog”)

OCHRANA KRAJINY: prostor je veden jako Významný krajinný prvek (VKP) (Skubová 2023)

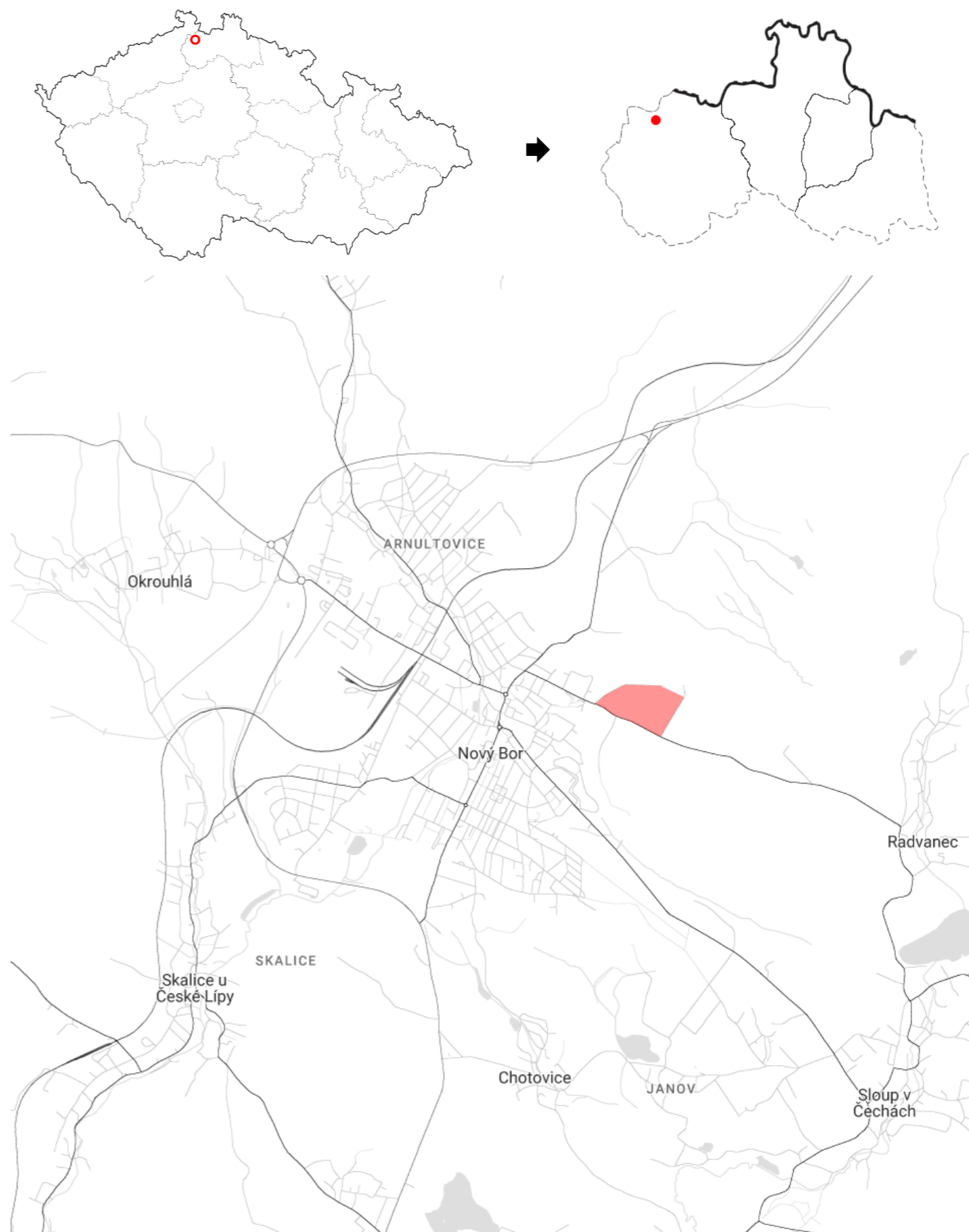
ZPŮSOB VYUŽITÍ – pohřebiště

VLASTNICKÉ PRÁVO: Město Nový Bor

PARCELNÍ ČÍSLA: 726,727,710,730,731,732,733

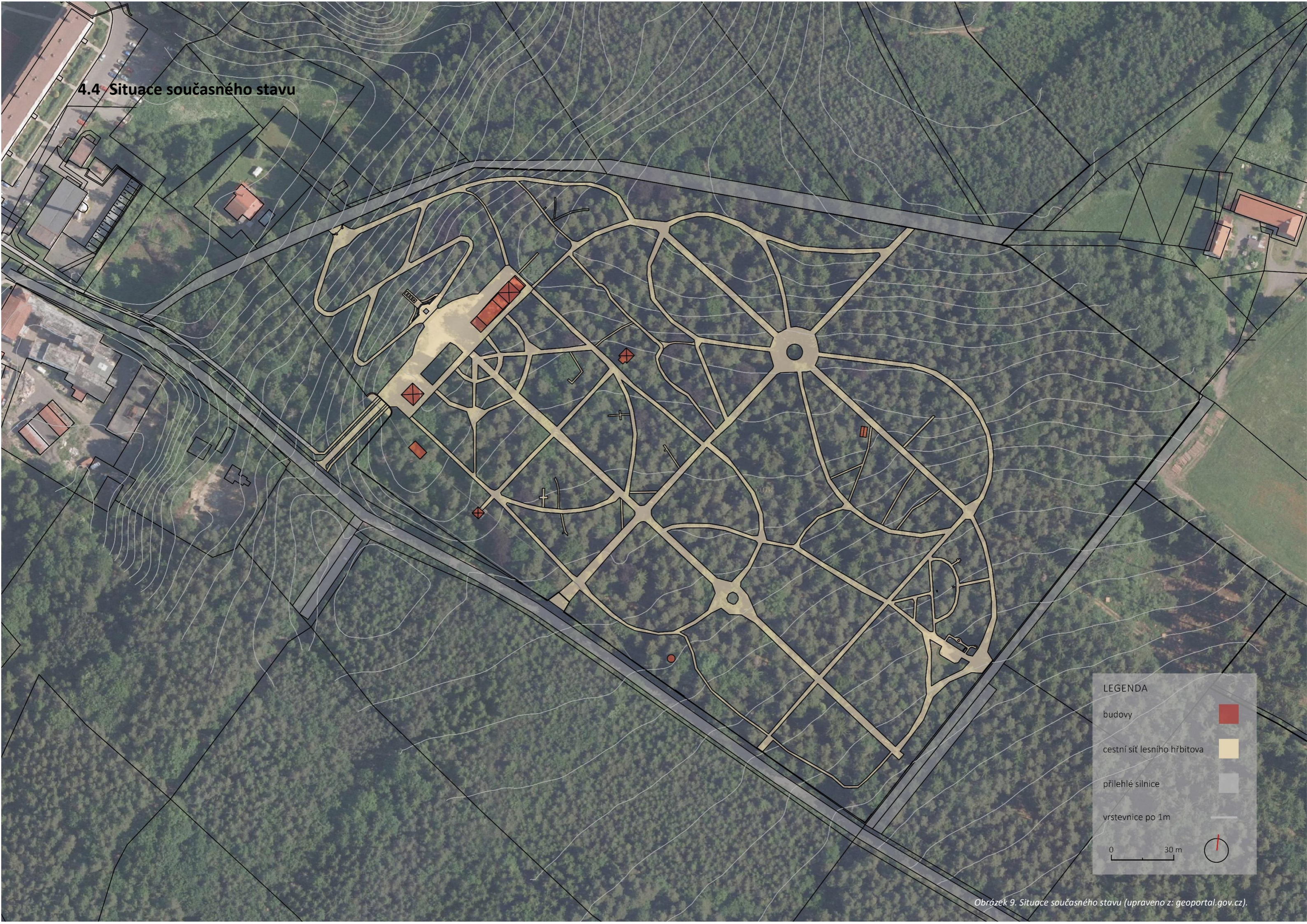
GPS: 50.7603447N, 14.5665817E

Plocha řešeného území: 78641 m² (“Geoprohlížeč” 2012)

Obrázek 8. Mapa lokace řešeného území (upraveno z: <https://snazzymaps.com>).

4.4 Situace současného stavu

LEGENDA

- budovy
- cestní síť lesního hřbitova
- přilehlé silnice
- vrstevnice po 1m

0 30 m

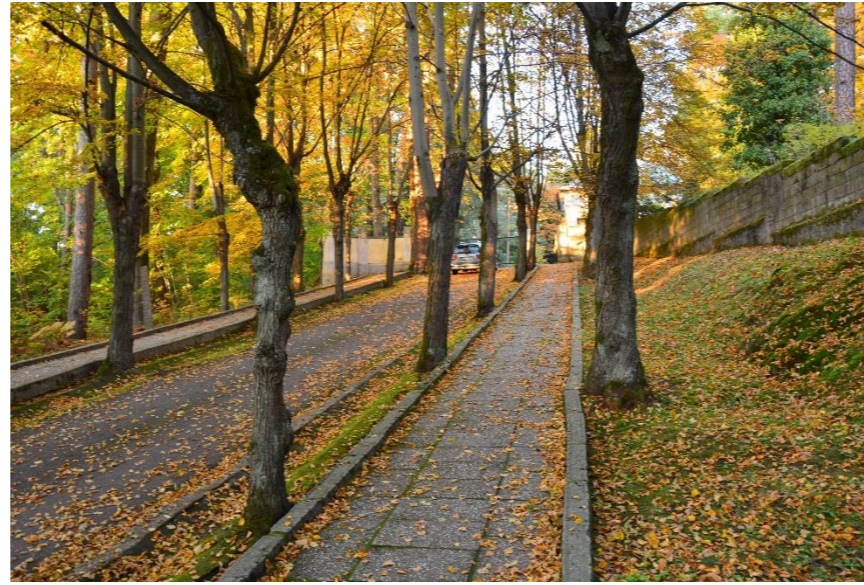

Obrázek 9. Situace současného stavu (upraveno z: geoportal.gov.cz).

4.5 Fotodokumentace území

Obrázek 10. Parkoviště pro návštěvníky (zdroj: autor práce 2023).

Obrázek 11. Hlavní přístupová cesta s lipovou alejí (zdroj: autor práce 2023).

Obrázek 12. Hlavní brána na Lesní hřbitov (zdroj: autor práce 2023).

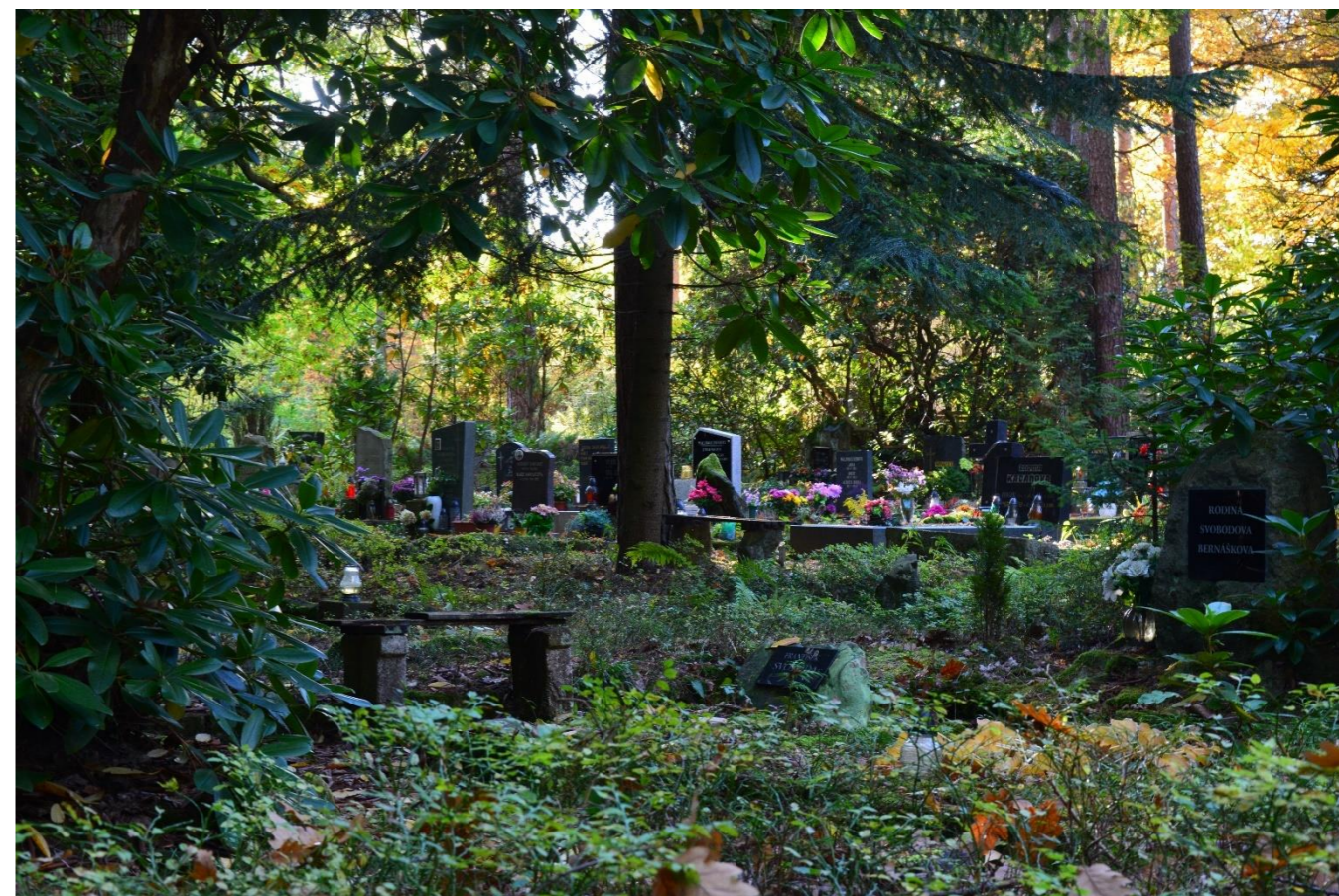
Obrázek 13. Obřadní síň (zdroj: autor práce 2023).

Obrázek 14. Pomník obětem 1. světové války (zdroj: autor práce 2023).

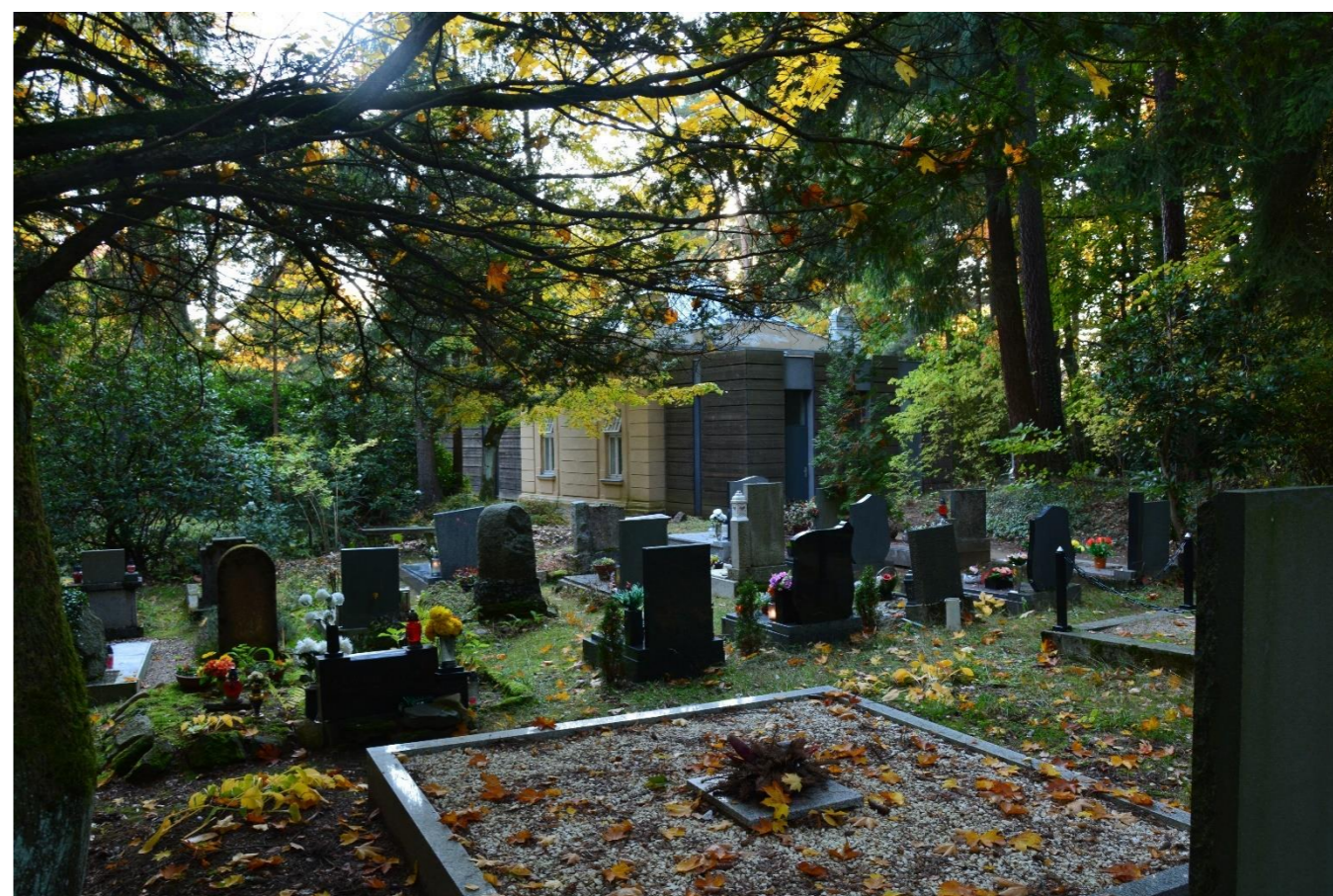
Obrázek 15. Příklad rodinného hrobu (zdroj: autor práce 2023).

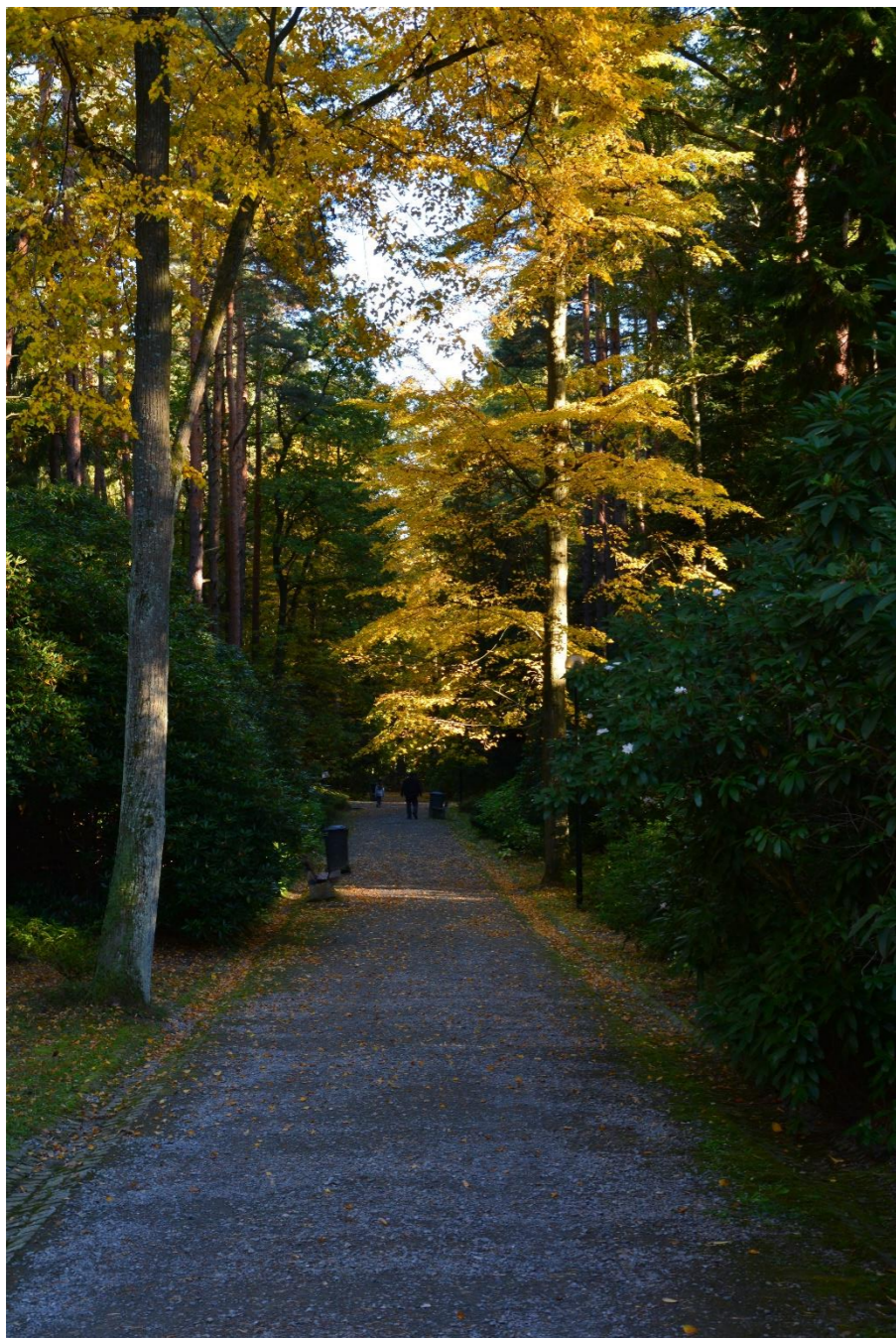
Obrázek 16. Hrobové oddělení (zdroj: autor práce 2023).

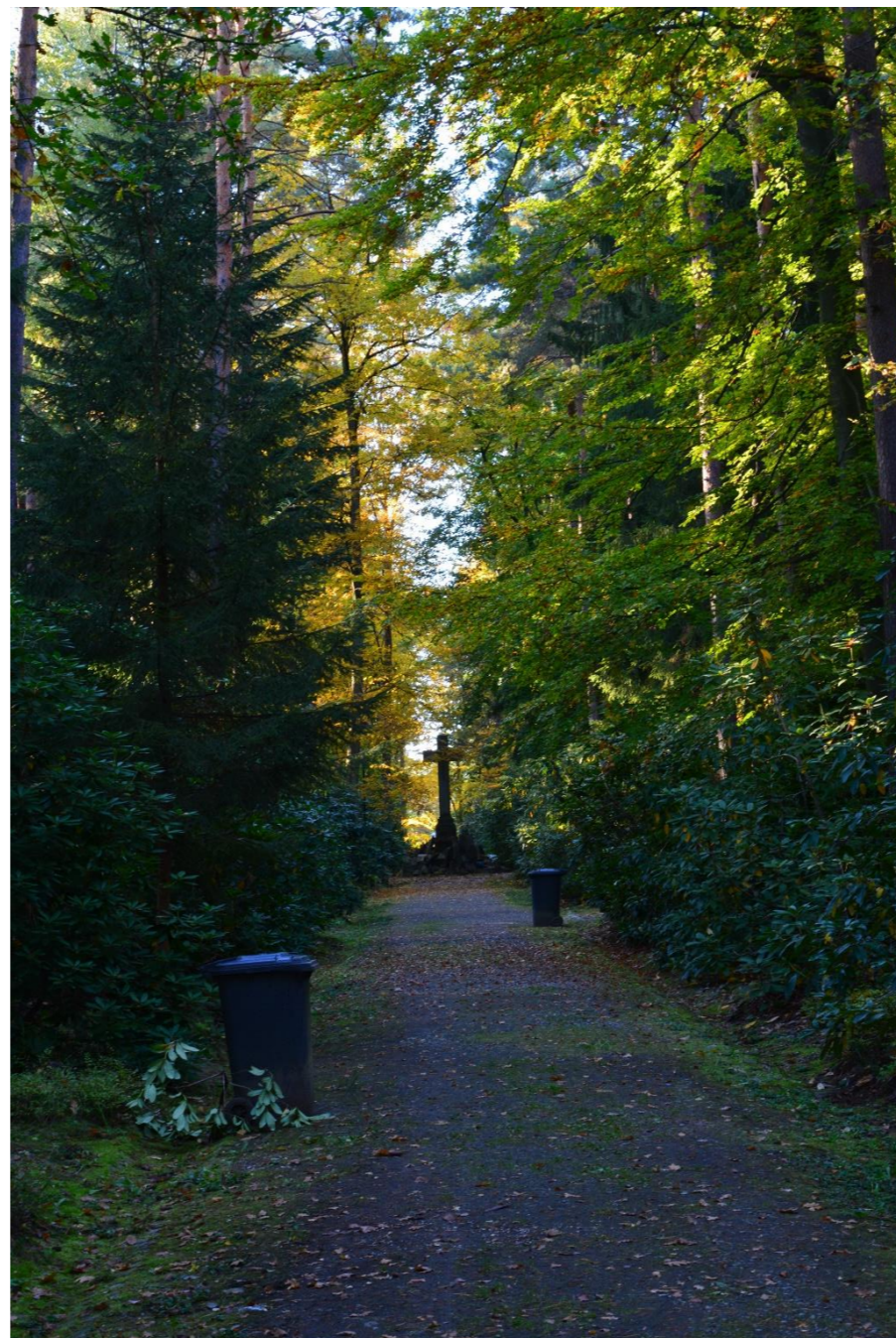
Obrázek 17. Příklad rodinného hrobu (zdroj: autor práce 2023).

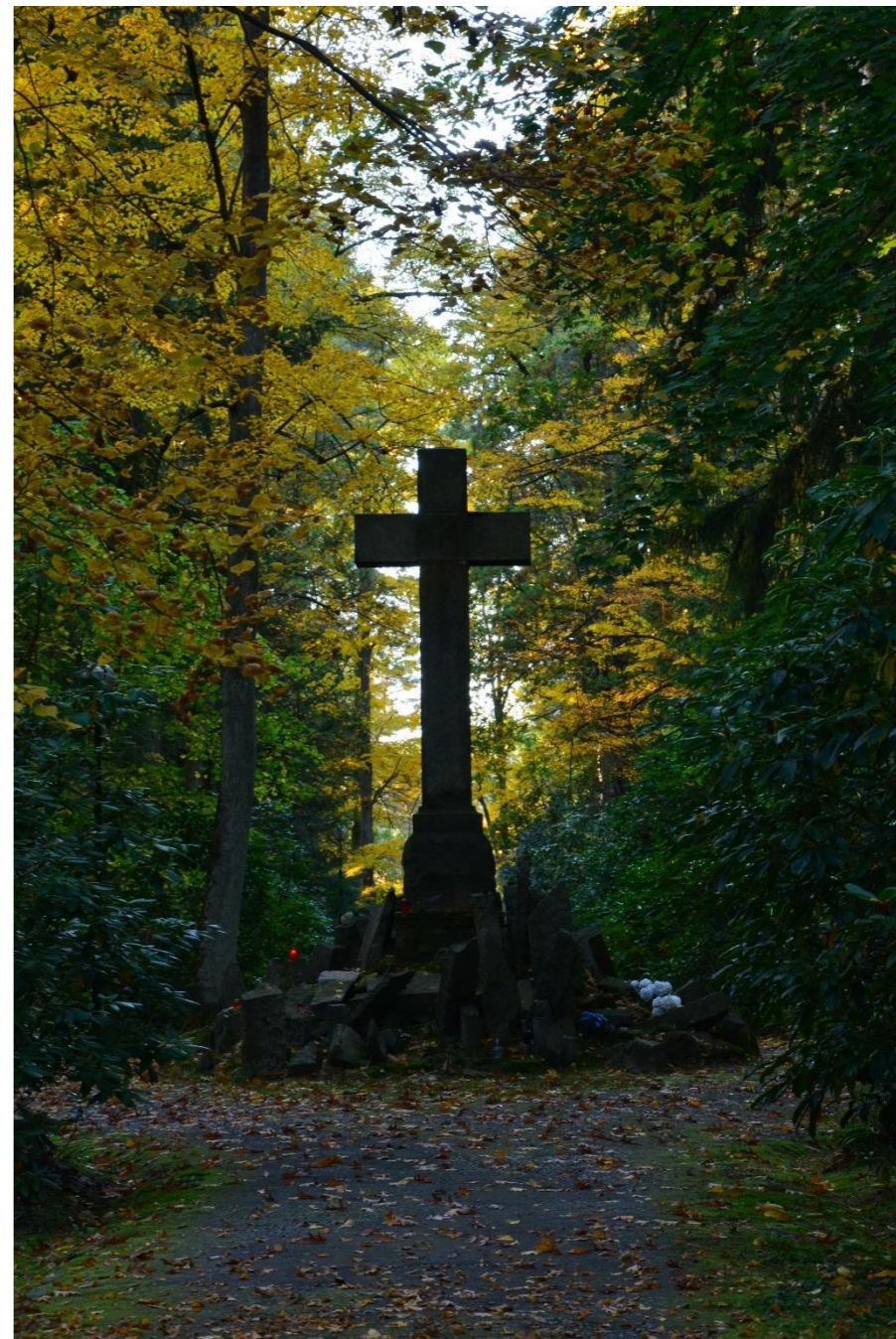
Obrázek 18. Pohled na obřadní síň přes hrobová pole (zdroj: autor práce 2023).

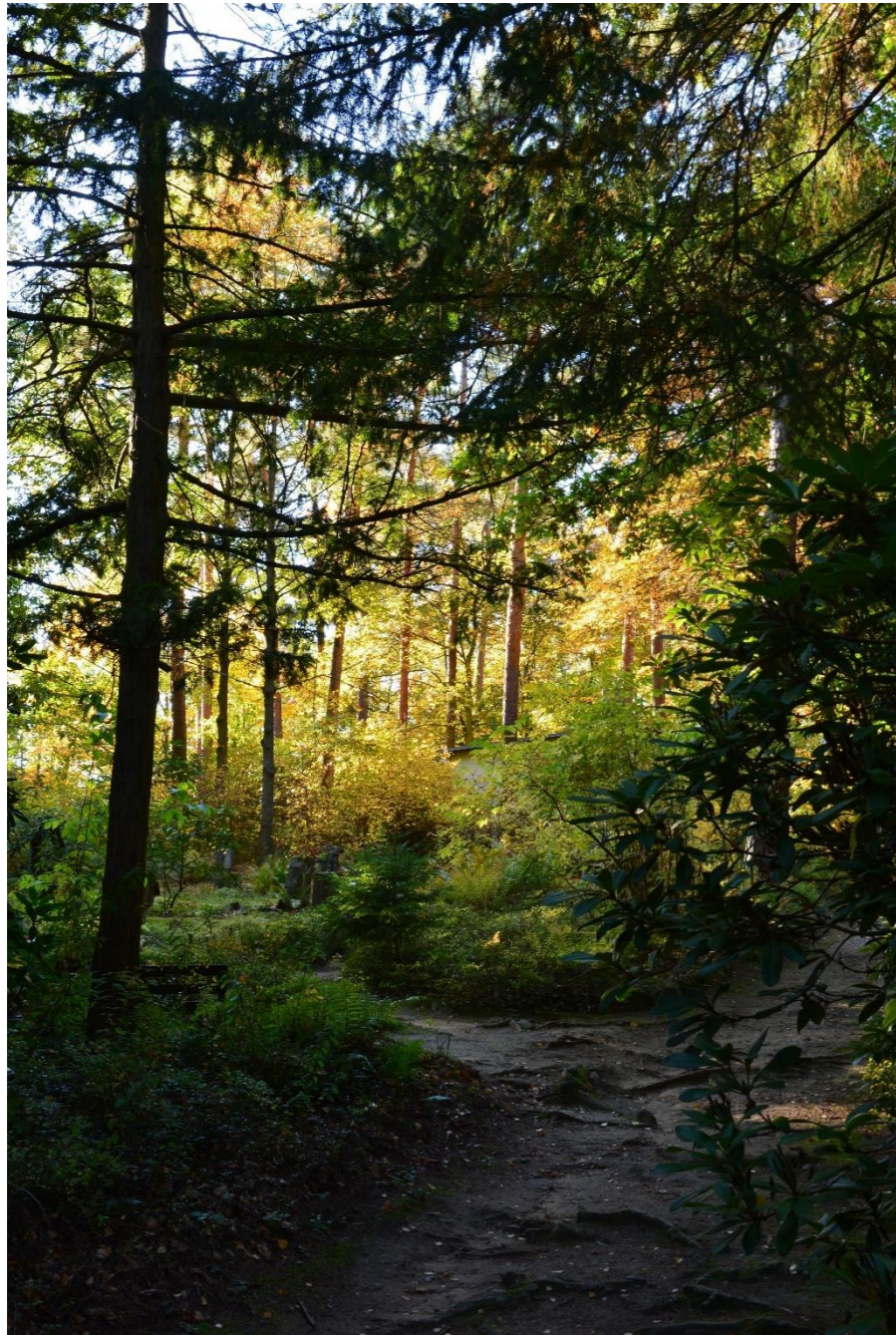
Obrázek 19. Pohled na hlavní osu Lesního hřbitova (zdroj: autor práce 2023).

Obrázek 20. Pohled na hlavní osu Lesního hřbitova (zdroj: autor práce 2023).

Obrázek 21. Pohled na hlavní osu Lesního hřbitova (zdroj: autor práce 2023).

Obrázek 22. Porosty dělicí hřobová pole (zdroj: autor práce 2023).

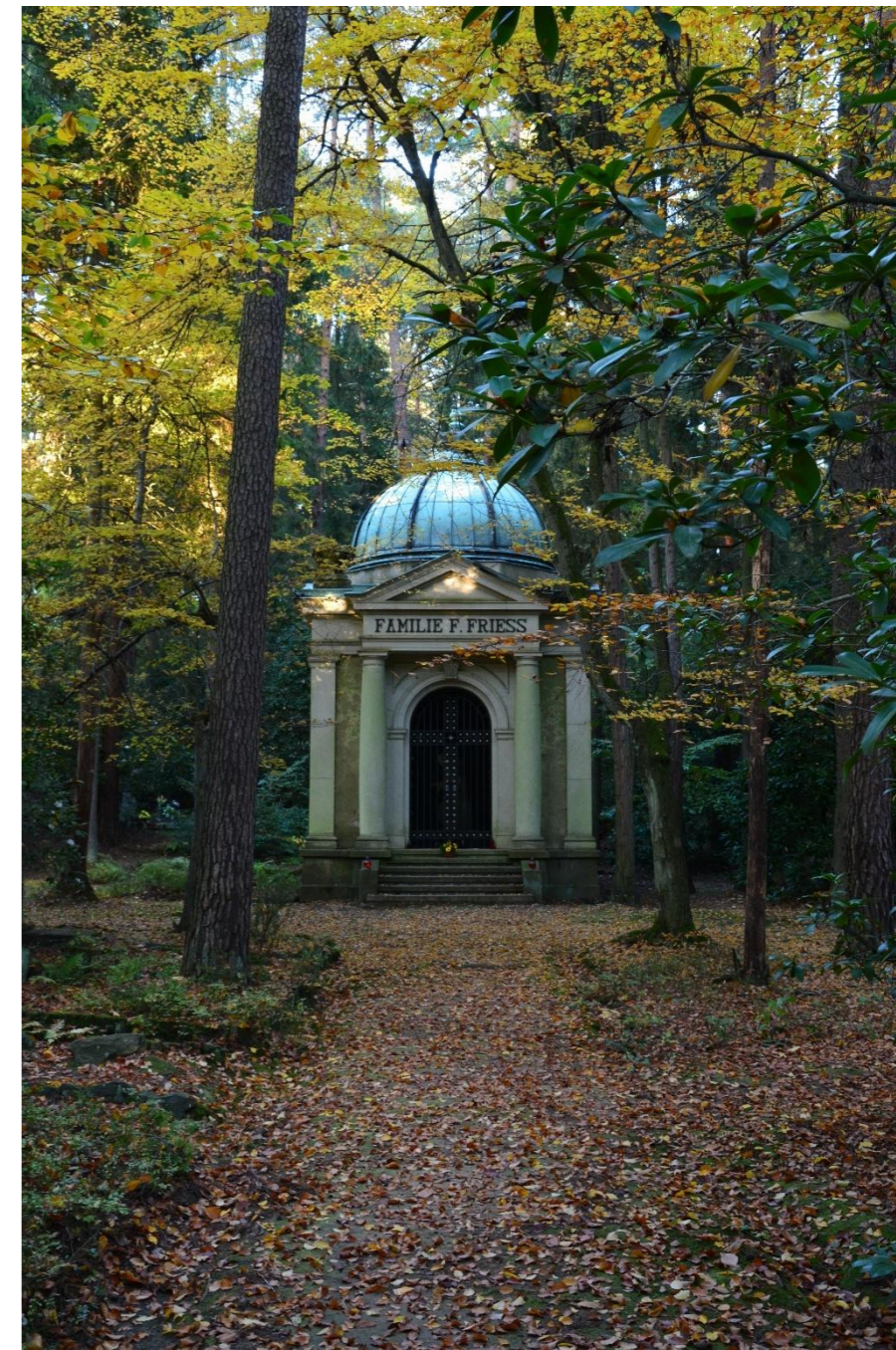
Obrázek 23. Pomník vůdců rumburské vzpory, pomník rudoarmějce, pomník obětem 2. světové války (zdroj: autor práce 2023).

Obrázek 24. Hrobka rodiny Hantichů (zdroj: autor práce 2023).

Obrázek 25. Hrobka rodiny Tchernich (zdroj: autor práce 2023).

Obrázek 26. Hrobka rodiny Friess (zdroj: autor práce 2023).

Obrázek 27. Pohled na vsypovou loučku (zdroj: autor práce 2023).

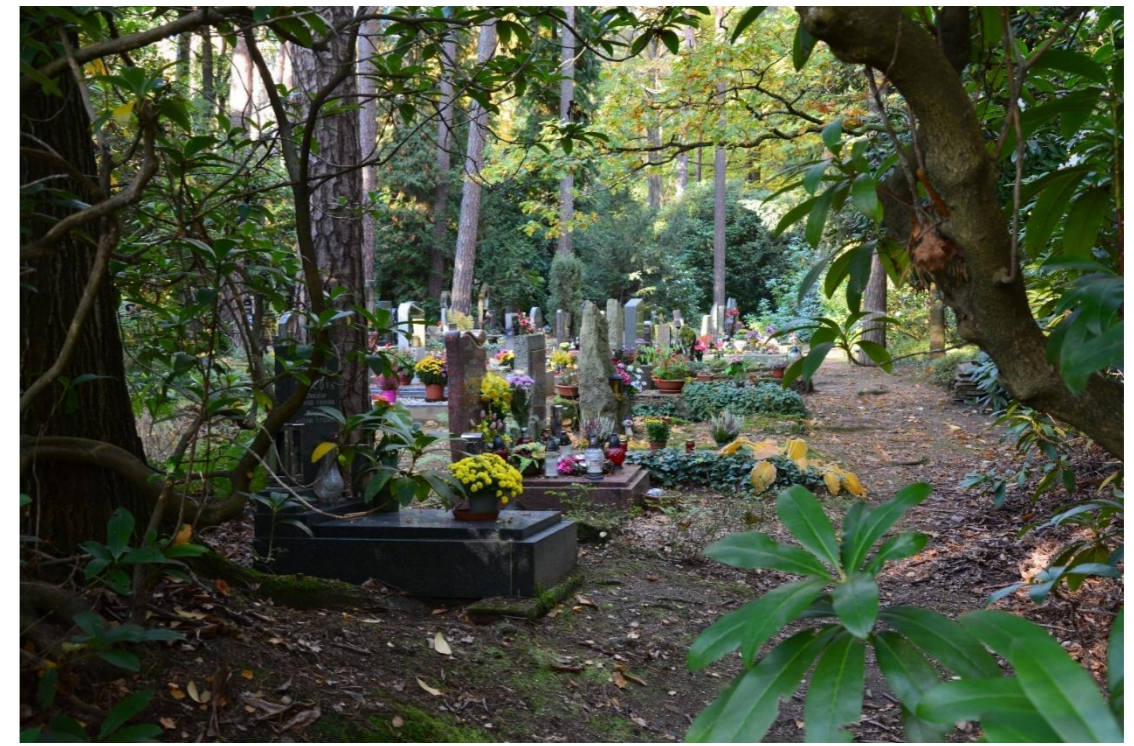
Obrázek 28. Soukromá lavička u hrobu (zdroj: autor práce 2023).

Obrázek 29. Odběrná místa na vodu (zdroj: autor práce 2023).

Obrázek 30. Obslužná brána a sběrné místo na odpad (zdroj: autor práce 2023).

Obrázek 31. Hrobové pole (zdroj: autor práce 2023).

4.6 Historický vývoj lesního hřbitova v Novém Boru

4.6.1 Vývoj území na základě historických map a leteckých snímků

Obrázek 32. Mapa II. voj. mapování (upraveno z: <https://geoportal.gov.cz>).

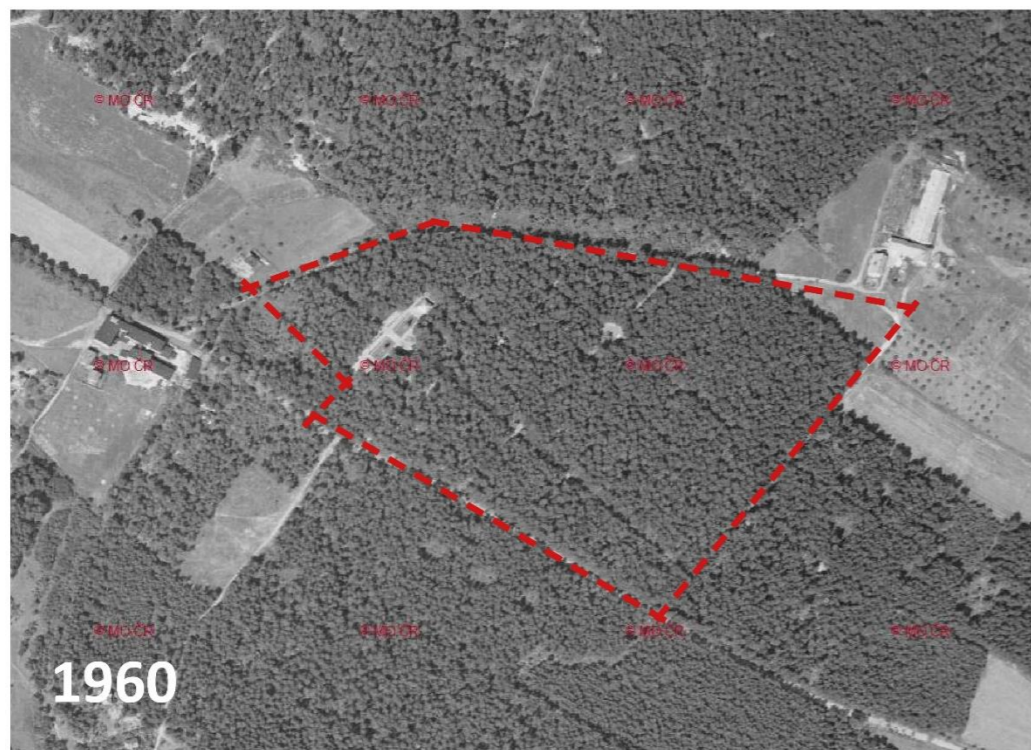
Obrázek 33. Mapa III. voj. mapování (upraveno z: <https://geoportal.gov.cz>).

Obrázek 34. Historický letecký snímek 1938 (upraveno z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>).

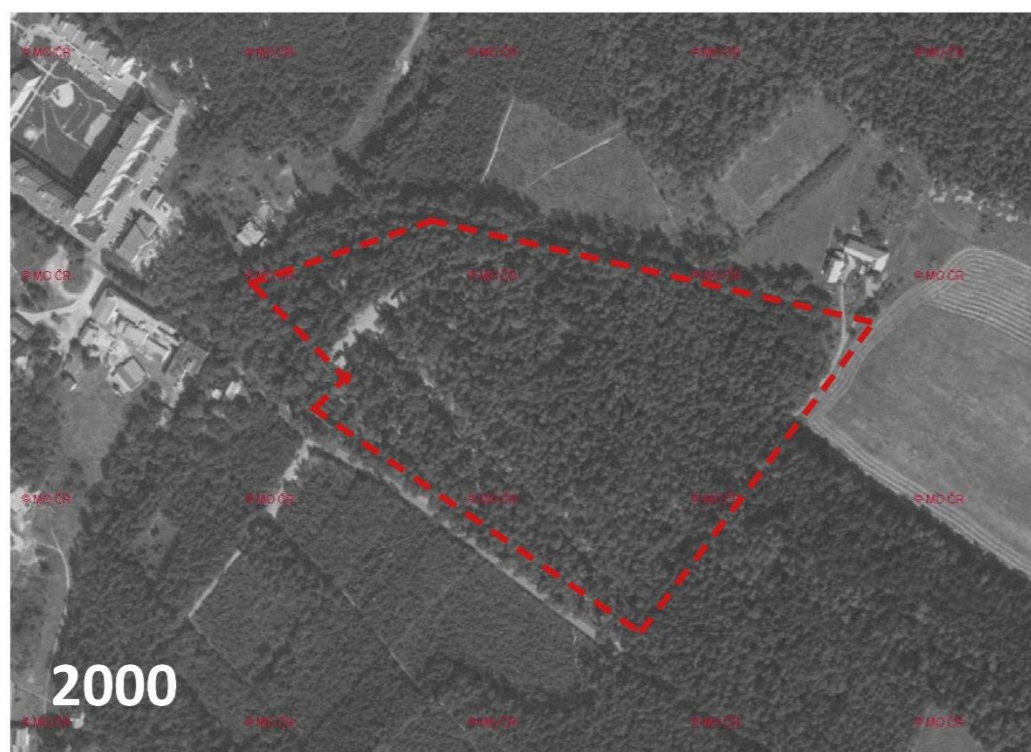
Obrázek 35. Historický letecký snímek 1950 (upraveno z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>).

Obrázek 36. Historický letecký snímek 1960 (upraveno z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>).

Obrázek 37. Historický letecký snímek 1975 (upraveno z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>).

Obrázek 38. Historický letecký snímek 2000 (upraveno z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>).

Obrázek 39. Letecký snímek 2021 (upraveno z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>).

4.6.2 Historická fotodokumentace

Soubor fotografií z roku 1978 (srpen–září). Fotografie byly pořízeny na základě objednávky Technických služeb Nový Bor. Autorem fotodokumentace je Jaromír Havrda.

Obrázek 40. Historická fotografie – vstupní část lesního hřbitova (zdroj: Archiválie 1)

Obrázek 41. Historická fotografie – boční cesta mezi parcelami č. 16 a 17 (zdroj: Archiválie 2)

Obrázek 42. Historická fotografie – pohled hlavní osovou cestou (zdroj: Archiválie 3)

Obrázek 43. Historická fotografie – různé typy náhrobků (zdroj: Archiválie 4)

4.6.3 Příklady archiválií

Obrázek 44. Studie dostavby - Ing. Šonský a kol. (zdroj: Archiválie 12)

4.6.4 Zhodnocení archivu

Informace o historii a vývoji hřbitova byly získávány zejména z návštěv archivů a úřadů. Jako hlavní zdroj byl využit archiv Stavebního úřadu a úřadu územního plánování. Adresa: Městský úřad Nový Bor, nám. Míru 1, 473 01 Nový Bor. Jako druhý zdroj archiválií posloužil Státní okresní archiv Česká Lípa. Adresa: Střelnice 3035, 470 01 Česká Lípa. Z dostupných informací jsem vybral ty důležité z období vzniku a vývoje Lesního hřbitova.

V archivu stavebního úřadu v Novém Boru jsou zejména dokumenty týkající se vývoje hřbitova v posledních padesáti letech jeho existence. Nalezneme zde především projektové dokumentace včetně výkresů novodobých úprav a zásahů.

Informace o vzniku a raných let lesního hřbitova jsou k nahlédnutí ve Státním okresním archivu v České Lípě. V okresním archivu se nachází i korespondence s nájemci hřbitova, dokumenty v německém jazyce z první poloviny 20. století, seznamy hrobových míst, objednávky a návrhy náhrobních kamenů apod.

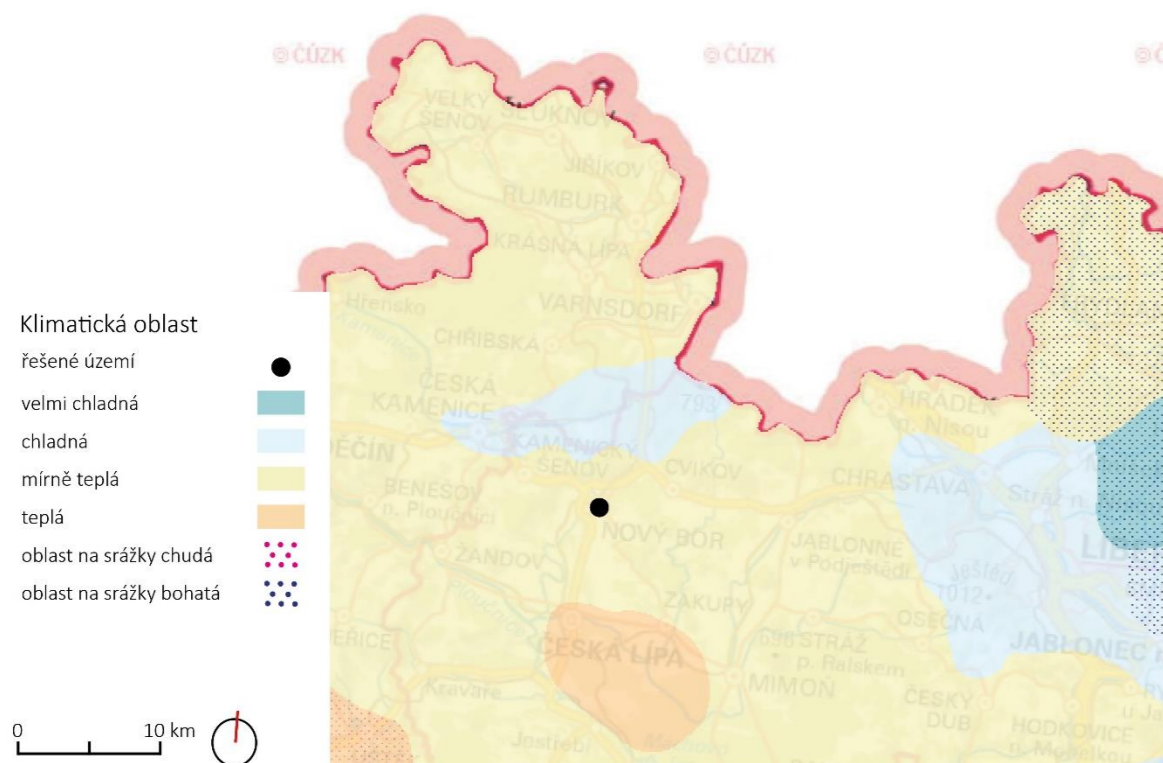

Obrázek 45. Návrh centrálního kříže (Archiválie 13)

4.7 Přírodní podmínky

4.7.1 Klima

klimatická oblast – mírně teplá
průměrná roční teplota 6 - 7 °C
průměrný úhrn srážek 650 – 750 mm
(“EKatalog BPEJ: 7.47.10” 2019)

Obrázek 46. Mapa klimatických oblastí ČR (upraveno z: geoportal.gov.cz).

4.7.2 Geomorfologie

Řešené území leží na terénním ochozu u severovýchodní hranice města, spolu s Borských vrchem který, a na jeho západní straně postupně klesá směrem k městu. Oblast lesního hřbitova se rozprostírá Hercynské pod provincii, soustavě Česká tabule, pod soustavě Severočeská tabule, celku Ralská pahorkatina, pod celku Zákupská pahorkatina a okrsku Cvikovská pahorkatina (“Národní geoportál INSPIRE” 2010).

Lesní hřbitov leží v nadmořské výšce mezi 356 – 374 m. n. m.

4.7.3 Geologie

Podloží řešeného území je:

Geneze: marinní, Horninový typ: sediment zpevněný, Hornina: křemenné pískovce, místy štěrčíkovité pískovce, podřízeně vločky vápnitých jílovců, Soustava: Český masiv – pokryvné útvary a postvaristé migmatity, oblast: křída, region: česká křídová pánev, regionální jednotka: lužický vývoj a orlicko-žďárský

vývoj. Subregionální jednotka – Éra: mezoikum, útvar: křída, oddělení: křída svrchní, souvrství: březenské, tradiční název: facie kvádrových pískovců, textura horniny: masivní a šikmé zvrstvení, zrnitost horniny: jemnozrná až hrubozrná, minerální složení: křemenný (“Geovědní mapy 1 : 50 000” 1998).

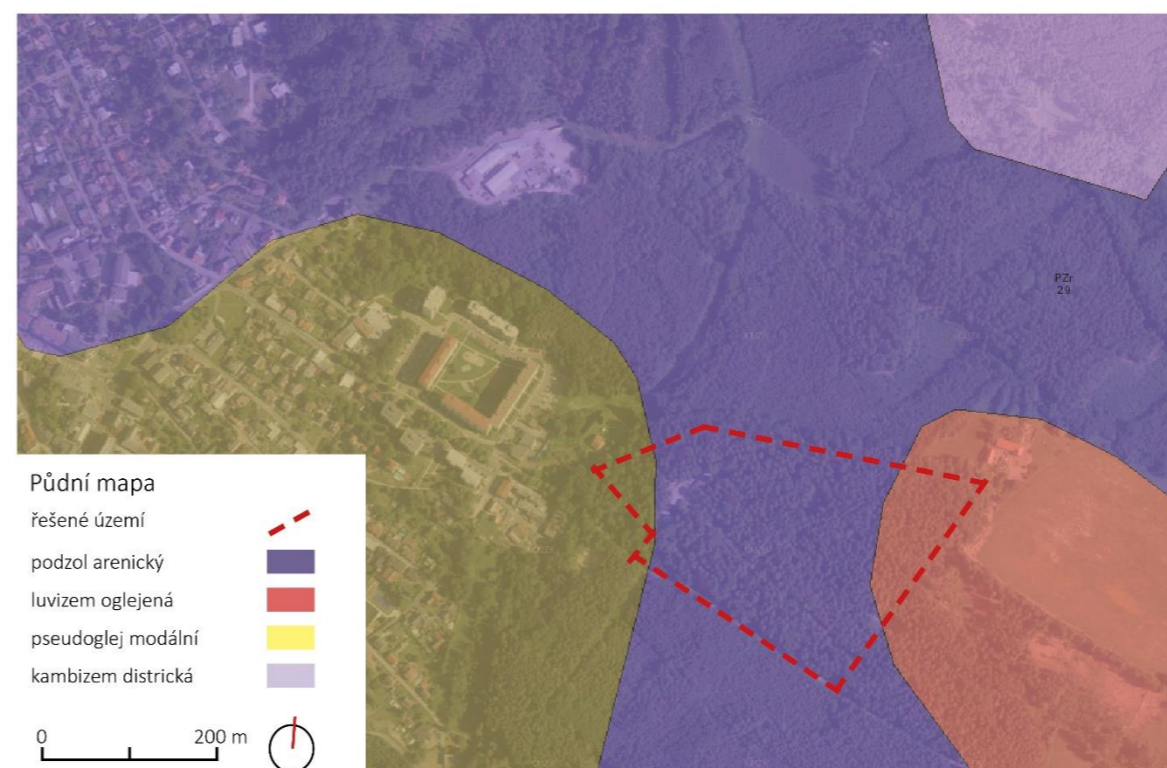
4.7.4 Pedologie

Z pedologické mapy ČZU vyplývá že na většině řešeného území se setkáme s typy půd: podzol arenický, luvizem oglejená a pseudoglej modální. Obecně se jedná o svahoviny s lehkými substráty sedimentárních hornin.

Podzol arenický je tvořen písky a obsahuje humus i železo. Jedná se o půdy nižších poloh, zejména pak oblastí borů (Němeček 2008). Podzosoly vznikají na kyselých substrátech díky procesu podzolizace, který může probýhat na půdách s dobrým promyvným režimem. Tyto půdní vlastnosti pak umožňují díky vyplavujícím se bazím okyselování půdy (Pavlů 2018).

Luvizem oglejená vzniká díky dobrému promyvnému procesu s dostatkem srážek a dostatečnou drenáží. Díky procesu promývání (illimerizace) dojde k vyplavení karbonátů do spodních vrstev a mírnému okyselení v horních horizontech. Během tohoto procesu vznikají hnědozemě, šedozemě a luvizemě (Pavlů 2018).

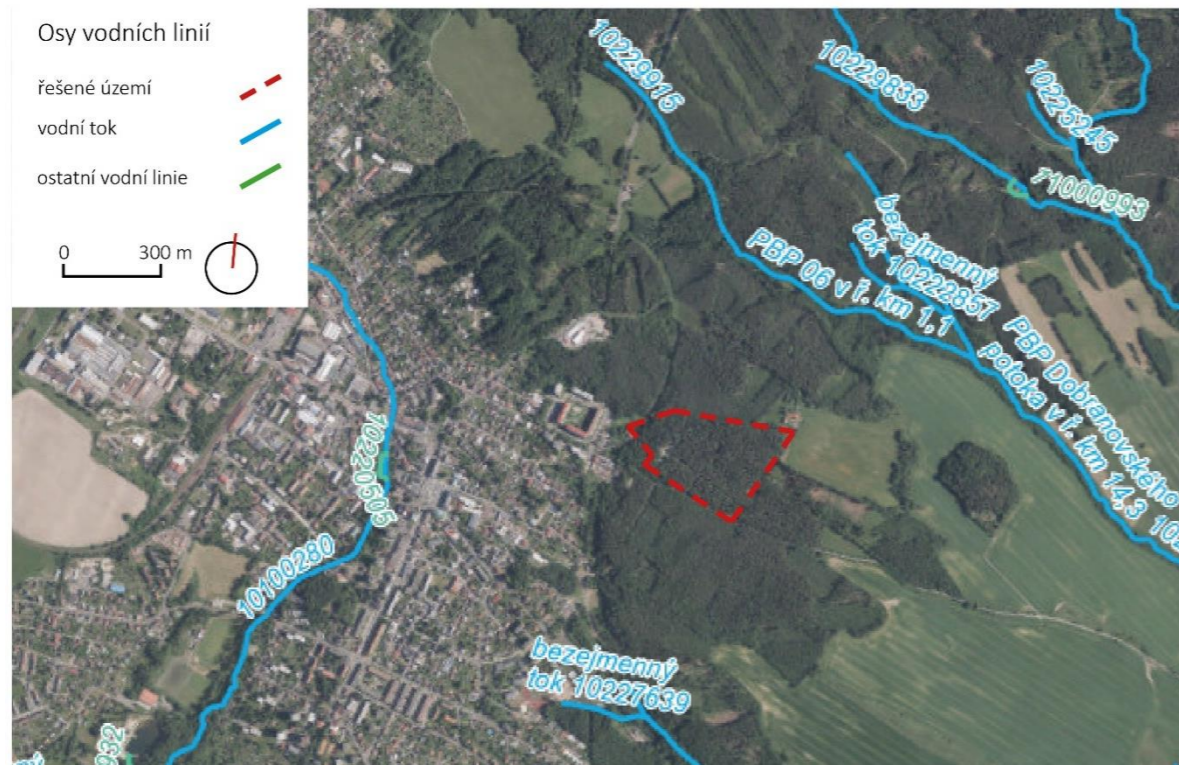
Pseudoglej modální je tvořena zejména středně těžkými substráty a vyznačuje se zejména výskytem mramorovaného horizontu (Němeček 2008). Jedná se o půdy ovlivněné vodou v periodické pravidelnosti, v podobě převlhčení povrchu (Pavlů 2018).

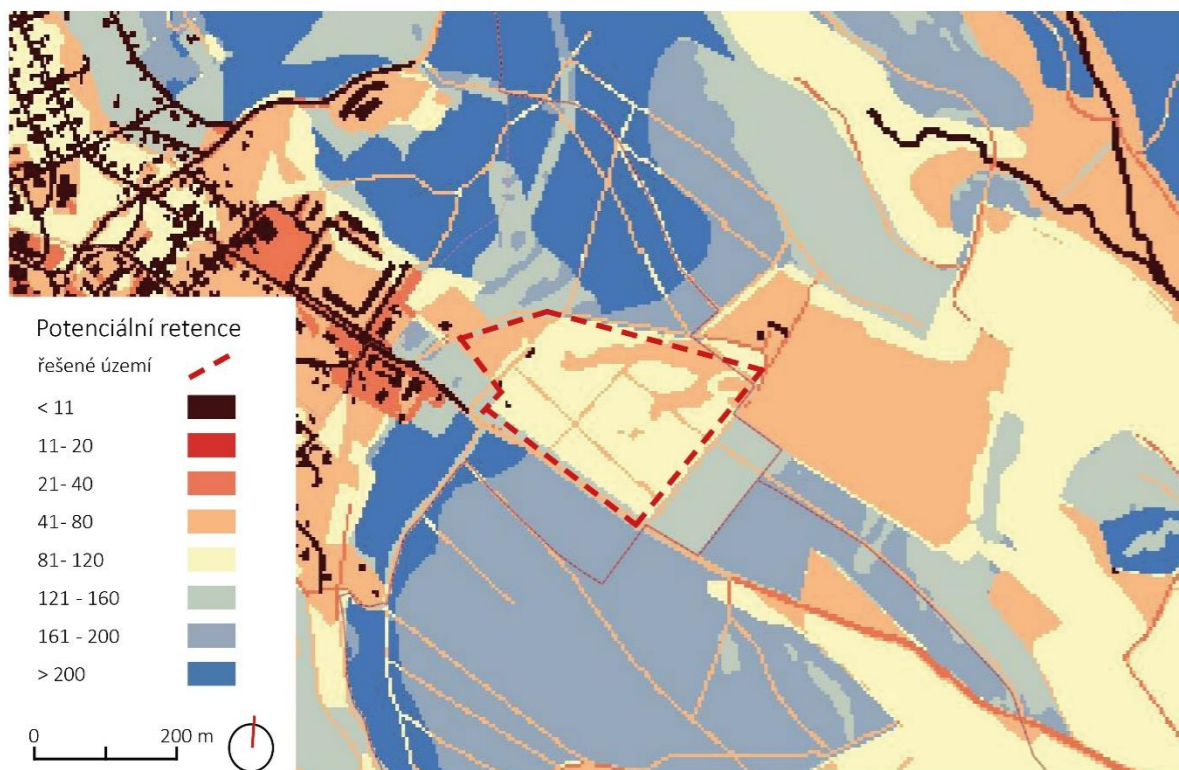
Obrázek 47. Půdní mapa ČR (ČZU) (upraveno z: geoportal.gov.cz).

4.7.5 Voda

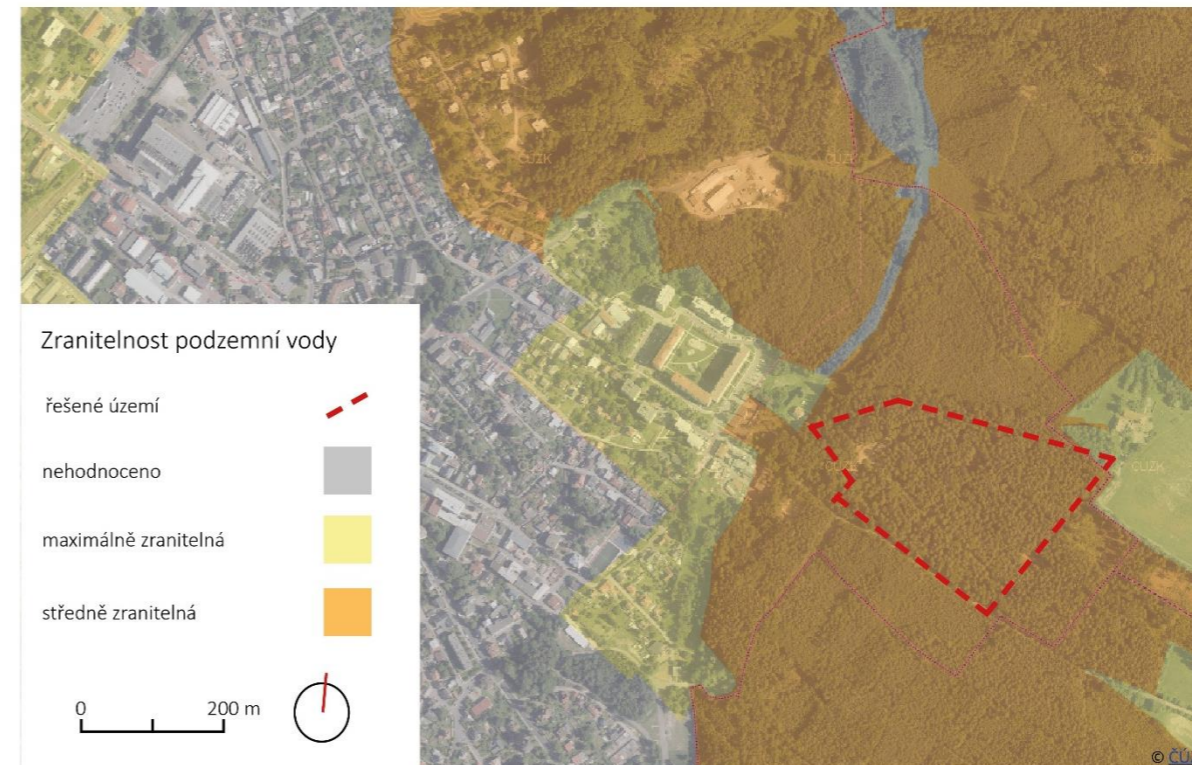
Městem Nový Bor protéká řeka Šporka, oblast spadá do povodí Labe. Ostatní vodní toky v okolí území jsou bezejmenné. Územím přímo neprotéká žádný vodní tok. Z mapy vyplývá že hladina spodní vody je středně zranitelná. Na mapě odtokových linií lze vypočítat jakým směrem zhruba voda odtéká z území. Z mapy potenciální retence lze pozorovat území například se zpevněnou plochou, kde je zhoršená schopnost retence povrchové vody ("Půda v mapách" 2018).

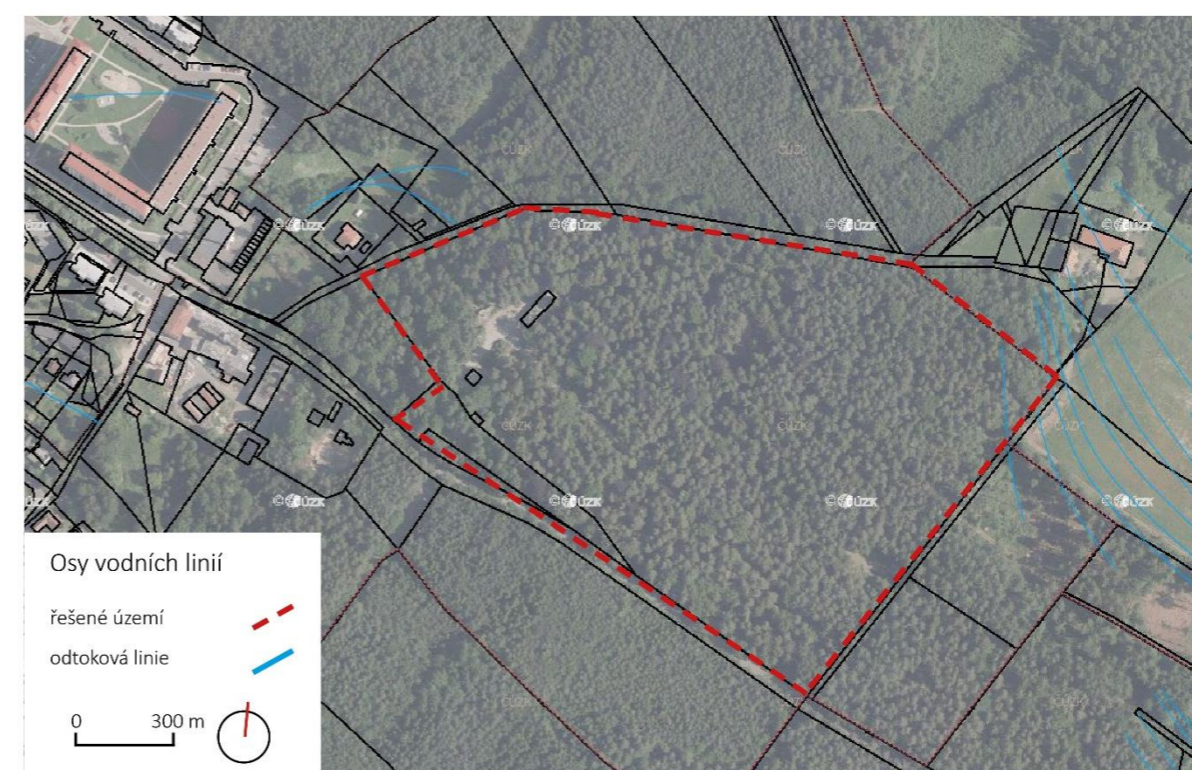
Obrázek 48. Mapa vodstva ČR (upraveno z: geoportal.gov.cz).

Obrázek 49. Mapa potenciální retence (upraveno z: mapy.vumop.cz).

Obrázek 50. Mapa zranitelnosti podzemních vod (upraveno z: mapy.vumop.cz).

Obrázek 51. Mapa odtokových linií (upraveno z: mapy.vumop.cz).

4.7.6 Přirozená vegetace

Bučina s kyčelnicí devítilistou (*Dentario enneaphylli-Fagetum*)

Jedná se o lesy listnatého typu, kde dominuje buk lesní (*Fagus sylvatica*) za doprovodu javor mléč (*Acer platanoides*), javor klen (*Acer pseudoplatanus*), habr obecný (*Carpinus betulus*), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*), dub letní (*Quercus robur*) i zimní (*Quercus petraea*) a lípa srdčitá (*Tilia cordata*). Se stoupající nadmořskou výškou můžeme stinných severních svazích narazit na smrk ztepilý (*Picea abies*) a jedli běokorou (*Abies alba*). Keřové patro tvoří mladé stromy, ale také: líska obecná (*Corylus avellana*), bez červený (*Sambucus racemosa*), jeřáb ptačí (*Sorbus aucuparia*) a zimolez černý (*Lonicera nigra*).

Většinou pokryvnost bylinného patra není větší než 30 %, výjimkou jsou pak vlhčí stanoviště. Zástupci bylinného patra jsou: sveřep Benekenův (*Bromus benekenii*), kyčelnice cibulkonosná (*Dentaria bulbifera*), kapraď samec (*Dryopteris filix-mas*), pitulník žlutý (*Galeobdolon luteum*), bažanka vytrvalá (*Mercurialis perennis*), ostřice chlupatá (*Carex pilosa*), kostřava lesní (*Festuca altissima*), samorostlík klasnatý (*Actaea spicata*) a kokořík přeslenitý (*Polygonatum verticillatum*).

Bučiny nejčastěji nalezneme na kambizemích s vysokou mineralizací humusu na rozmanitých druzích hornin.

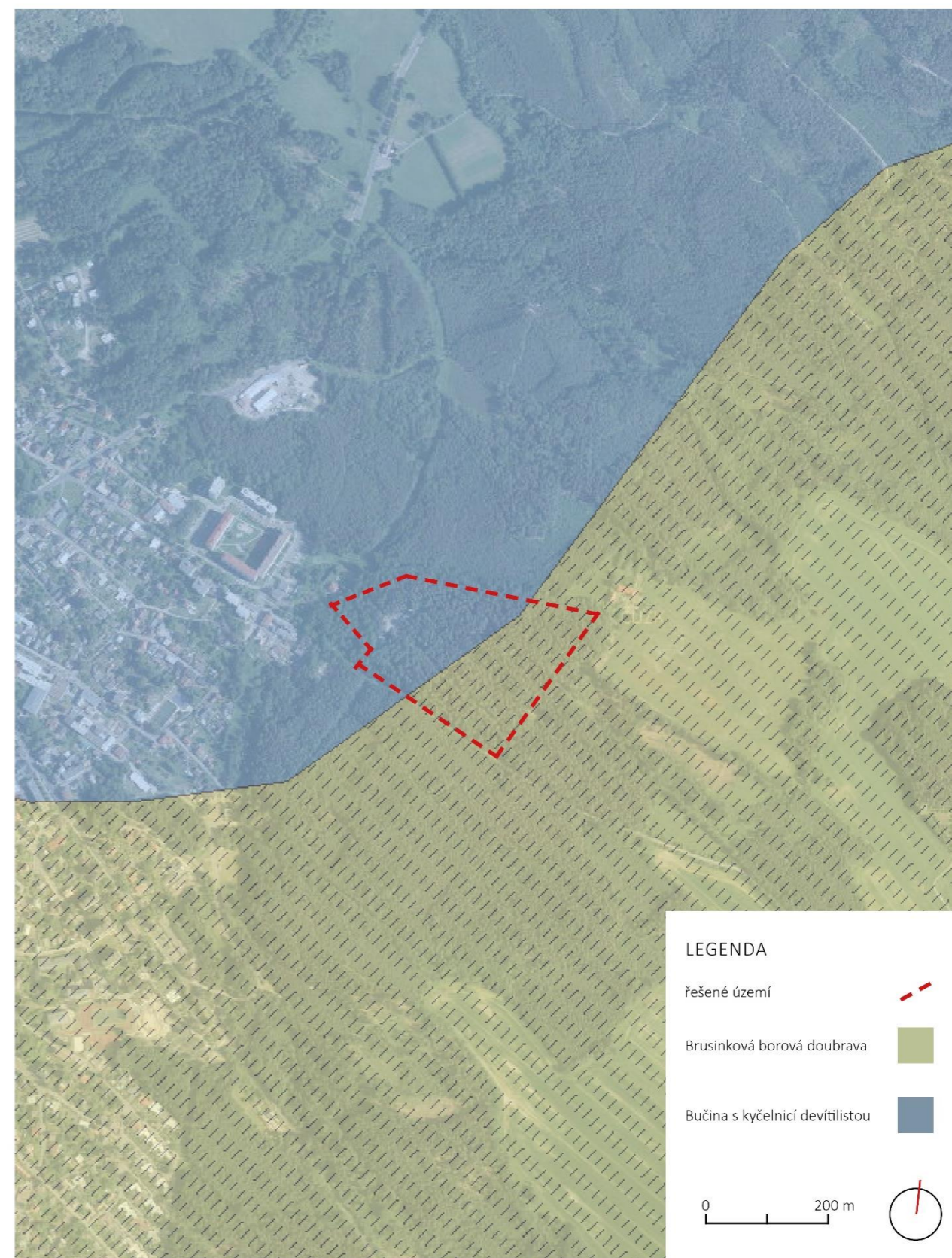
Bučiny se vyskytují v horských a podhorských oblastech po celé České republice. Převládajícími oblastmi výskytu jsou hranicční pohoří Českého masivu, vyšších pahorkatin Čech a pohoří moravských Karpat, Českomoravská a Drahanská vrchovina (Chytrý 2010).

Brusinková borová doubrava (*Vaccinio vitis-idaeae-Quercetum*)

Jsou to prosvětlené porosty s nízkou druhovou rozmanitostí. Dominantními druhy jsou borovice lesní (*Pinus sylvestris*), dub zimní a dub letní (*Quercus petraea*). V porostu nalezneme pak v menším zastoupení břízu bělokorou (*Betula pendula*) a jeřáb ptačí (*Sorbus aucuparia*). V porostu se mohou objevit také buk lesní (*Fagus sylvatica*), smrk ztepilý (*Picea abies*) a jedle bělokorá (*Abies alba*). Keřové patro tvoří zejména mladí jedinci zmíněných stromů a dotváří ho krušina olšová. V bylinném patře nalezneme v dominantním zastoupení vřes obecný (*Calluna vulgaris*), brusnice borůvka (*Vaccinium myrtillus*) a brusnice brusinka (*Vaccinium vitis-idaea*). Kapradiny jsou zastoupeny zejména druhem hasivka orličí (*Pteridium aquilinum*) a trávy druhem metlička křivolaká (*Avenula flexuosa*) (Chytrý 2010).

Půdy jsou zde chudé na živiny, kyselé a lehké. Kambizemě které vysychají na kyselých pískovcích, slepencích, terciálních či kvartérních štěrcích a píscích.

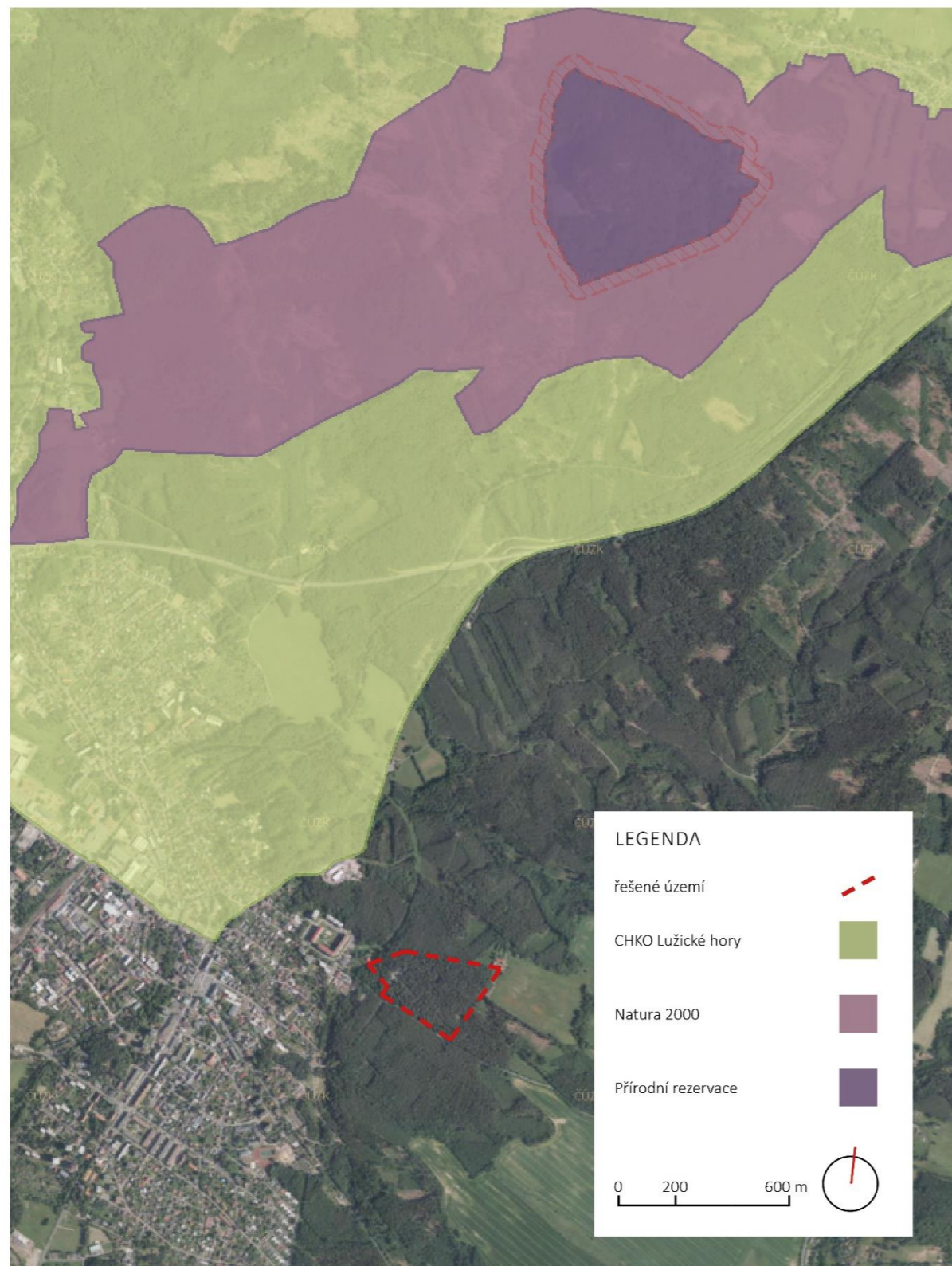
Tendto druh lesů nalezneme zejména v servních, východních a středních Čechách. Oblasti chladnějšího subkontinentálního klimatu o nadmořských výškách mezi 250-500 m. n. m. (Pladias 2014).

Obrázek 52. Mapa potenciální přirozené vegetace (upraveno z: geoportal.gov.cz).

4.7.7 Chráněné oblasti

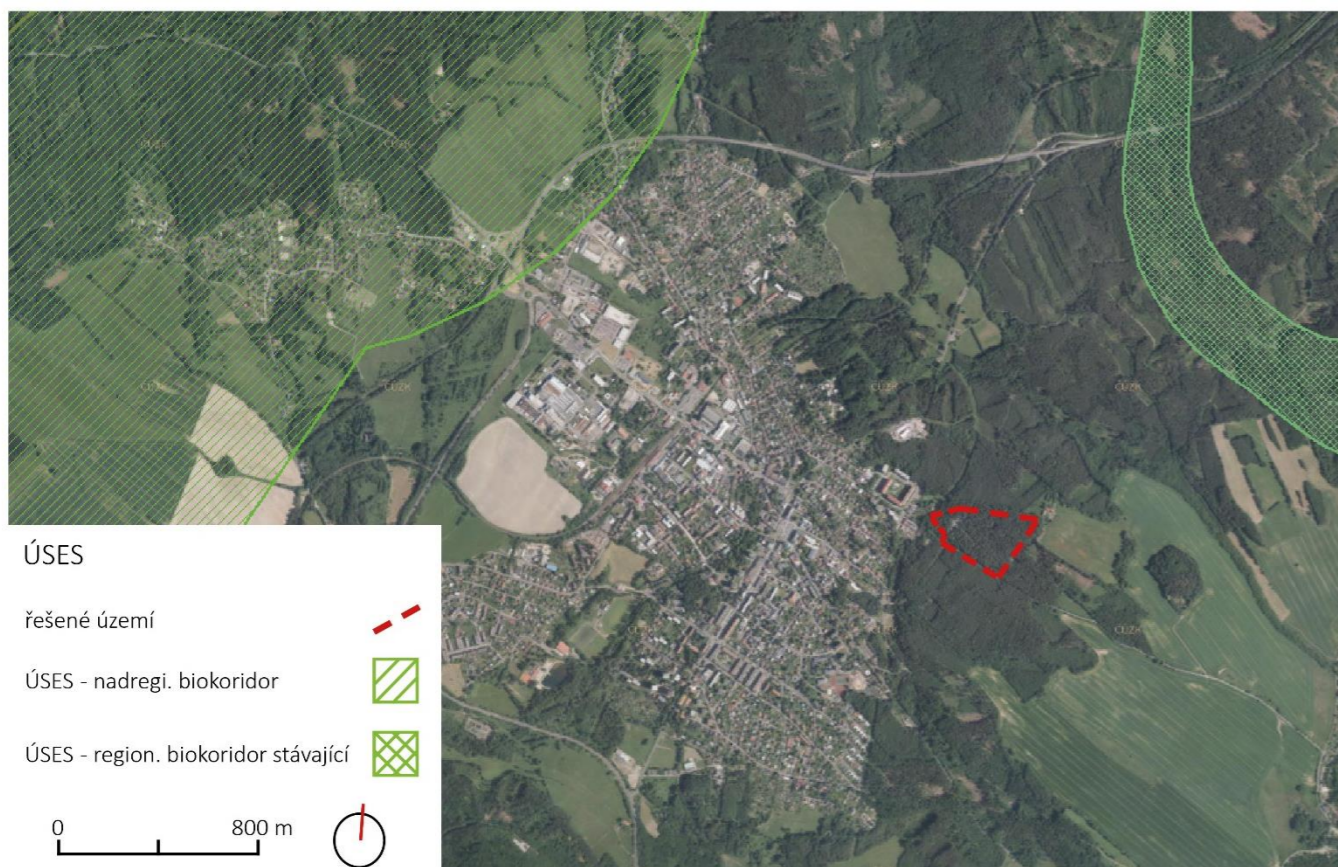
Město Nový Bor částečně leží v oblasti CHKO Lužické hory. Severně od řešeného území nalezneme také významnou oblast spadající pod NATURA 2000 a přírodní rezervaci ("Národní geoportál INSPIRE" 2010).

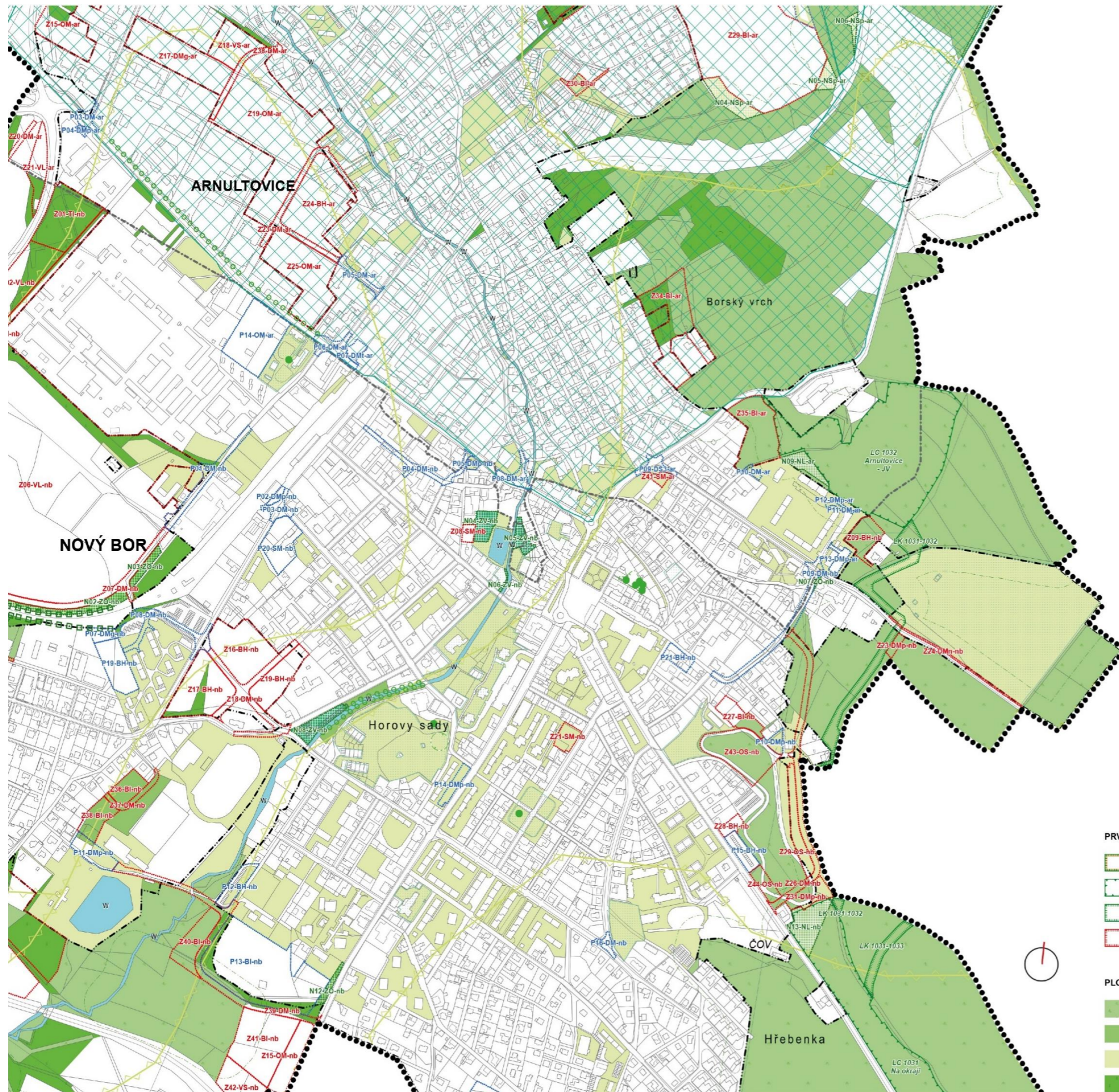
Obrázek 53. Mapa chráněných oblastí (upraveno z: geoportal.gov.cz).

4.7.8 ÚSES

Na severozápadním okraji řešeného území je lokální funkční biokoridor a na sever od hřbitova nalezneme v lese lokální biocentrum. Řešené území je součástí lesního porostu, ale je ohraničené plotem. Hlavní silnice ve směru na Německo ohraničuje konec IV. zóny CHKO Lužické hory ("Národní geoportál INSPIRE" 2010).

Obrázek 54. Mapa ÚSES (upraveno z: geoportal.gov.cz).

FUNKČNÍ PLOCHY		REZERVA
STAV	NÁVRH	
		P01-DM-nb plocha přestavby
		N01-ZO-nb plocha změn v nezastavěném území
		Z01-TI-nb zastavitelná plocha
		R01-BV-ar plocha územní rezervy
		plochy lesní - lesní půda (NL)
		plochy přírodní (NP)
		plochy smíšené nezastavěného území - přírodní (NSp)
		plochy smíšené nezastavěného území - sportovní (NSs)
		plochy rekreace se specifickým využitím - plochy golfu (RX)
		plochy vodní a vodohospodářské (W)
		plochy zeleně - zeleň ochranná a izolační (ZO)
		plochy veřejných prostranství - veřejná zeleň (ZV)

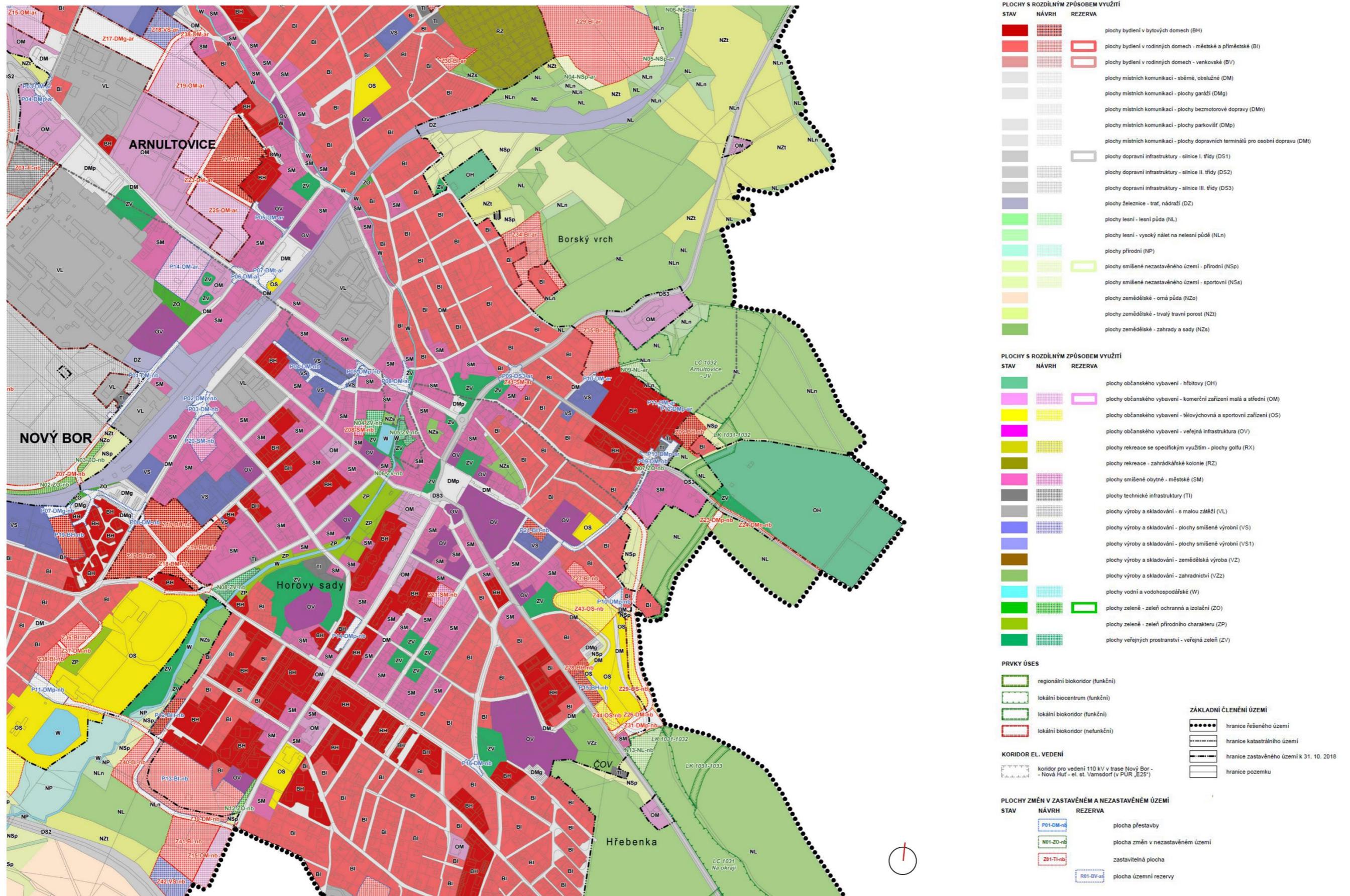
PŘÍRODNÍ HODNOTY	
	památný strom
	ochranné pásmo památného stromu
	přírodní rezervace
	významný krajinný prvek registrovaný
	migrační významné území
	NATURA 2000 - evropsky významná lokalita
	hranice biochory
	hranice bioregionu
	vzdálenost 50 m od okraje lesa
	I. zóna CHKO
	II. zóna CHKO
	III. zóna CHKO
	IV. zóna CHKO

PRVKY ÚSES	PRVKY MAPOVÉHO PODKLADU	NAVRHOVANÁ LINOVÁ ZELENĚ
regionální biokoridor (funkční)	hranice řešeného území	stromořadí
lokální biocentrum (funkční)	hranice katastrálního území	parkové úpravy
lokální biokoridor (funkční)	zastavěné území k 31. 10. 2018	zeleň ochranná
lokální biokoridor (nefunkční)	hranice pozemku	

PLOCHY ZELENĚ	
	zeleň s vyšším ekologickým potenciálem zpravidla v nezastavěném území (lesy, pokročilá sukcese k lesu)
	zeleň s vyšším ekologickým potenciálem zpravidla v zastavěném území
	sidelní zeleň plnicí funkce (mající potenciál) zeleně veřejných prostranství
	ostatní zeleň v nezastavěném území (neudržovaná, ochranná apod.)

Obrázek 55. Územní plán Nový Bor – výkres koncepce uspořádání krajiny (upraveno z: www.novy-bor.cz).

4.8 Územní plán

Obrázek 56. Územní plán Nový Bor (upraveno z: www.novy-bor.cz).

Současně platný územní plán pro katastrální území města Nový Bor platí od roku 2018.

Byl vypracován pod vedením Ing. Arch. Jana Buchara.

Občanské vybavení – hřbitovy - OH

hlavní využití:

- plochy hřbitovů a veřejných pohřebišť

přípustné využití:

- pozemky staveb a zařízení pro pohřbívání a související stavby a zařízení provozního vybavení

- pozemky staveb pro občanské vybavení a služby související s využitím hlavním

- plochy zeleně veřejné a vyhrazené

- stavby a zařízení dopravního a technického vybavení pro obsluhu řešeného území

nepřípustné využití:

- stavby, zařízení a činnosti neslučitelné s hlavním, přípustným a podmíněně přípustným využitím

(“OH - OBČANSKÉ VYBAVENÍ- HŘBITOVY” 2015)

Plochy veřejných prostranství – zeleň (PZ)

význam plochy - plocha s rozdílným způsobem využití nezastavěná a nezastavitelná

hlavní využití:

- pozemky veřejných prostranství – parky a parkově upravená městská zeleň, pobytové louky, liniová ochranná a doprovodná zeleň, ostatní pobytová městská zeleň

přípustné využití:

- stavby a pozemky související dopravní a technické infrastruktury (včetně pěších chodníků a cyklostezek)

- drobná doplňková zařízení veřejných ploch (technická zařízení, ochranná, bezpečnostní a protihluková opatření)

- drobné stavby pro zajištění údržby ploch

podmíněně přípustné využití *):

- stavby a pozemky doplňujících zařízení sportu a rekreace – jezdecké a běžecké stezky se sportovními prvky, víceúčelová nekrytá hřiště, dětská hřiště, rozhledny, vyhlídkové věže, odpočívadla, kaple, ...

- stavby a zařízení technické infrastruktury nadřazených systémů

*) podmínky podmíněně přípustného využití

- nesmí být narušen krajinný ráz, estetická a rekreační funkce ploch

(“Plochy veřejných prostranství – zeleň (PZ)” 2015)

Plochy lesní - NL

hlavní využití:

- plochy lesa se zastoupením produkčních i mimoprodukčních funkcí - rekreačních, ekologických, přírodních a krajinných

přípustné využití:

- plochy PUPFL

- pozemky staveb a zařízení lesního hospodářství (lesnické účelové komunikace a plochy, hrazení bystřin a strží, odvodnění lesní půdy)

- malé vodní plochy a toky

- cyklotrasy, turistické trasy a naučné stezky s konkrétním umístěním na lesních cestách

- nezbytné stavby a zařízení technického vybavení a stavby a zařízení nevyžadující odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa podle ustanovení příslušných právních předpisů

- stávající plochy trvalých travních porostů, orné půdy a mimolesní zeleně

podmíněně přípustné využití:

- dočasné využití pro hromadnou rekreaci v přírodě za podmínky, že zásadním způsobem nenaruší hlavní využití

- oplocení pozemků pro chovné a pěstební účely za podmínky zachování prostupnosti území

- výšková zařízení technické infrastruktury za podmínky, že zásadním způsobem nenaruší krajinný ráz území

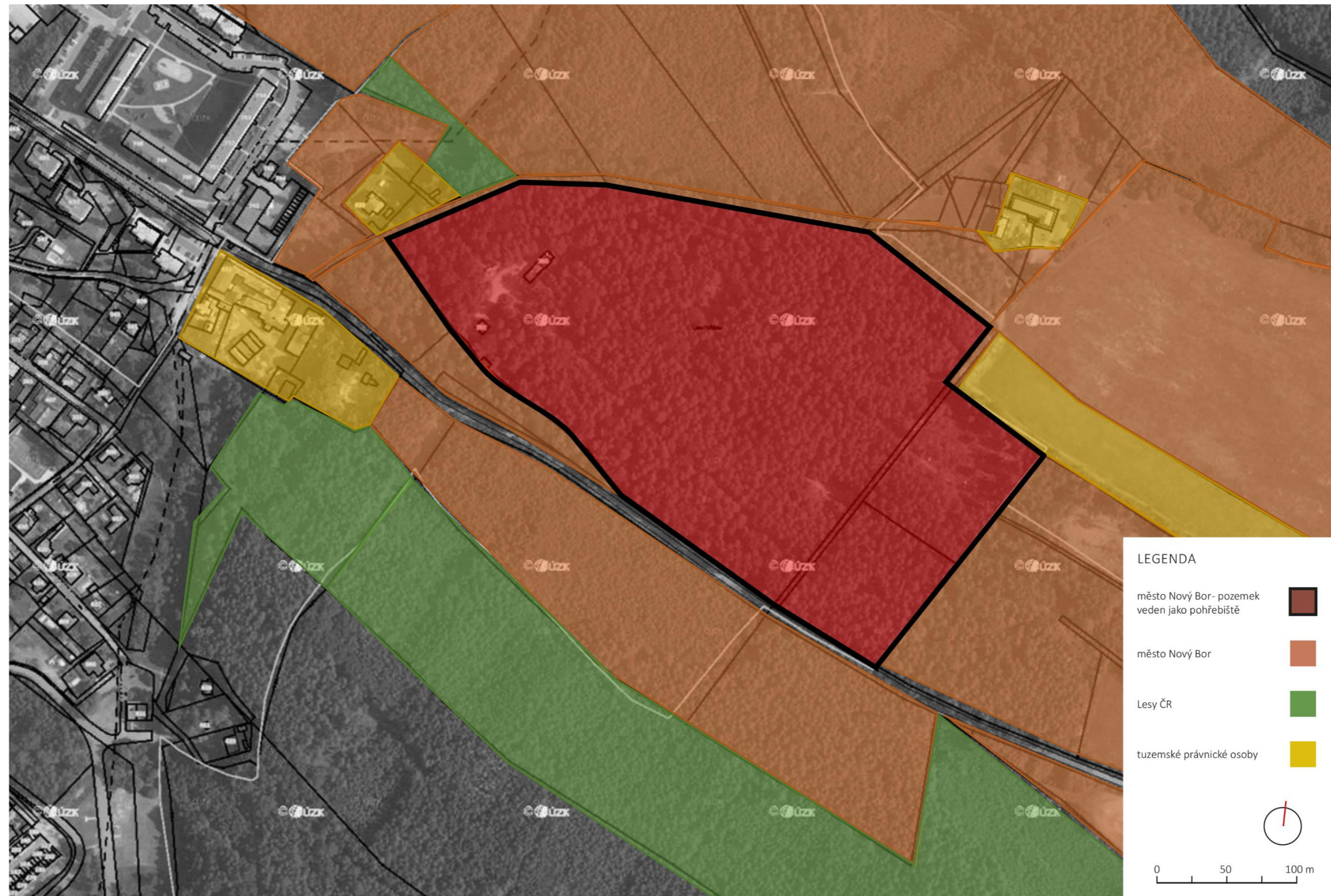
nepřípustné využití:

- stavby, zařízení a činnosti neslučitelné s hlavním, přípustným a podmíněně přípustným využitím

(“Plochy lesní - NL” 2015)

4.9 Majetkoprávní vztahy

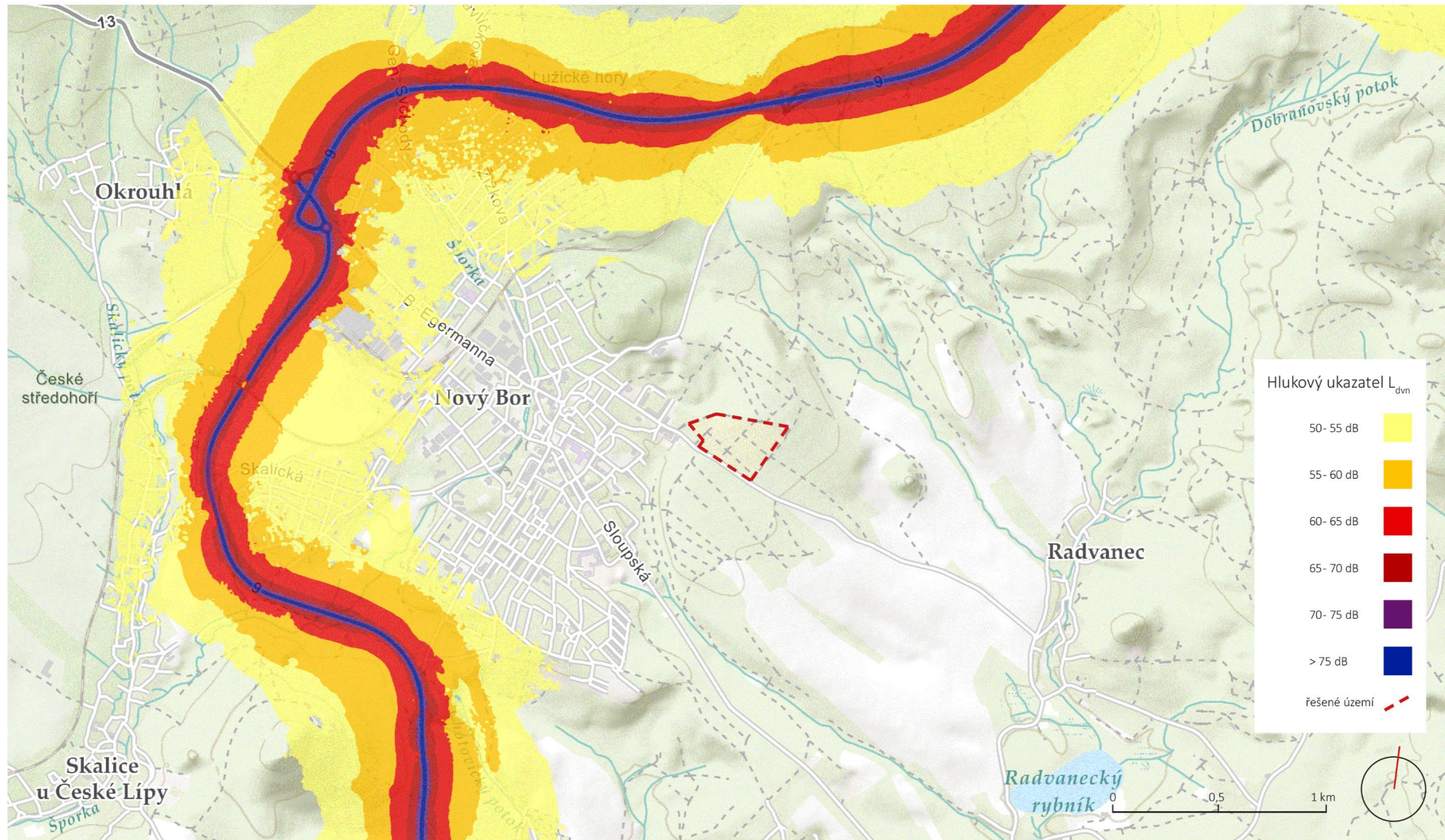
Řešené území je celé ve vlastnictví města Nový Bor.

Obrázek 57. Mapa majetkoprávních vztahů na řešeném území (upraveno z: geoportal.gov.cz).

4.10 Hluková mapa

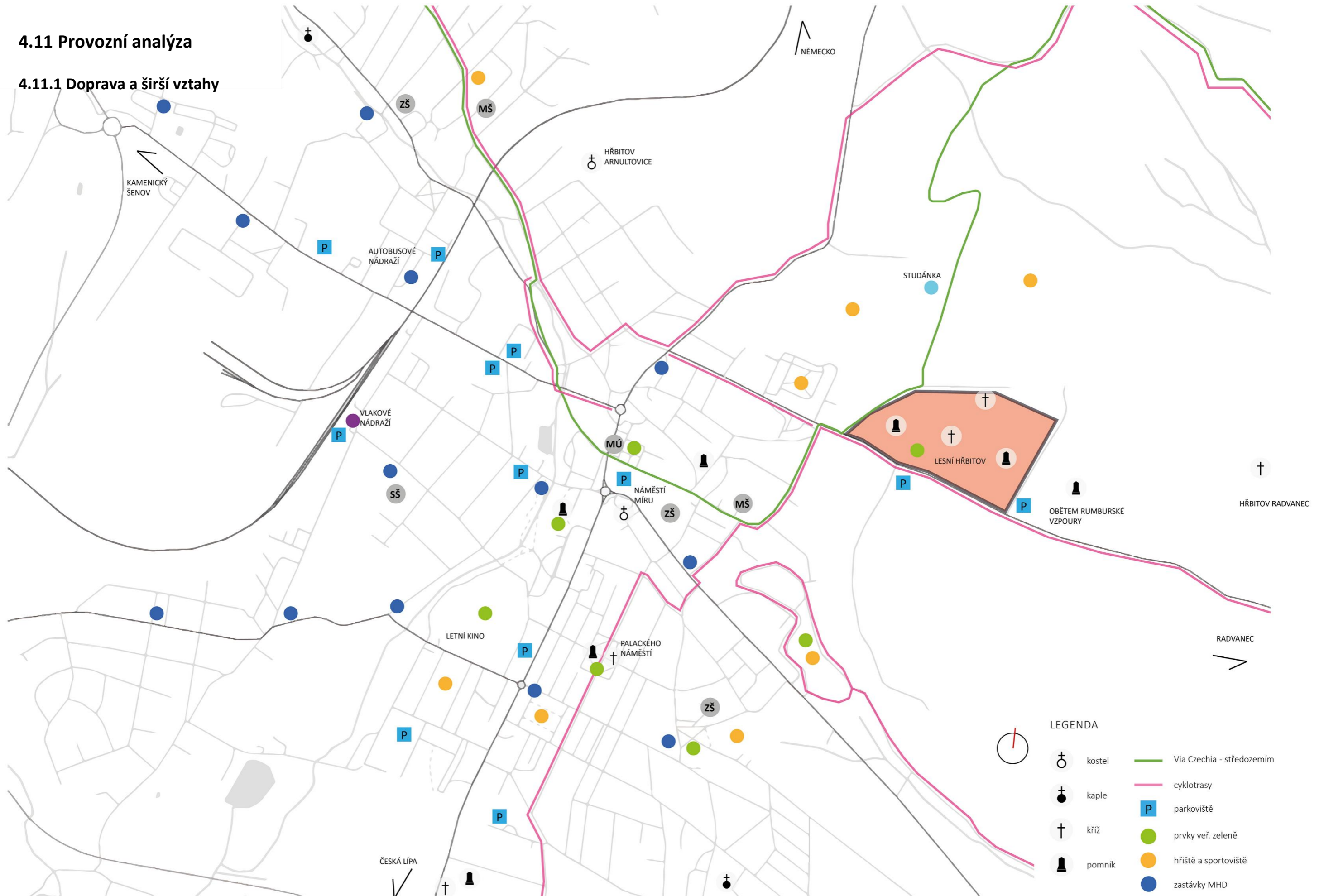
Hlukové znečištění pochází zejména od hlavní silnice vedoucí podél jižní hranice hřbitova.

Obrázek 58. Mapa hlukového znečištění (upraveno z: geoportal.mzcr.cz).

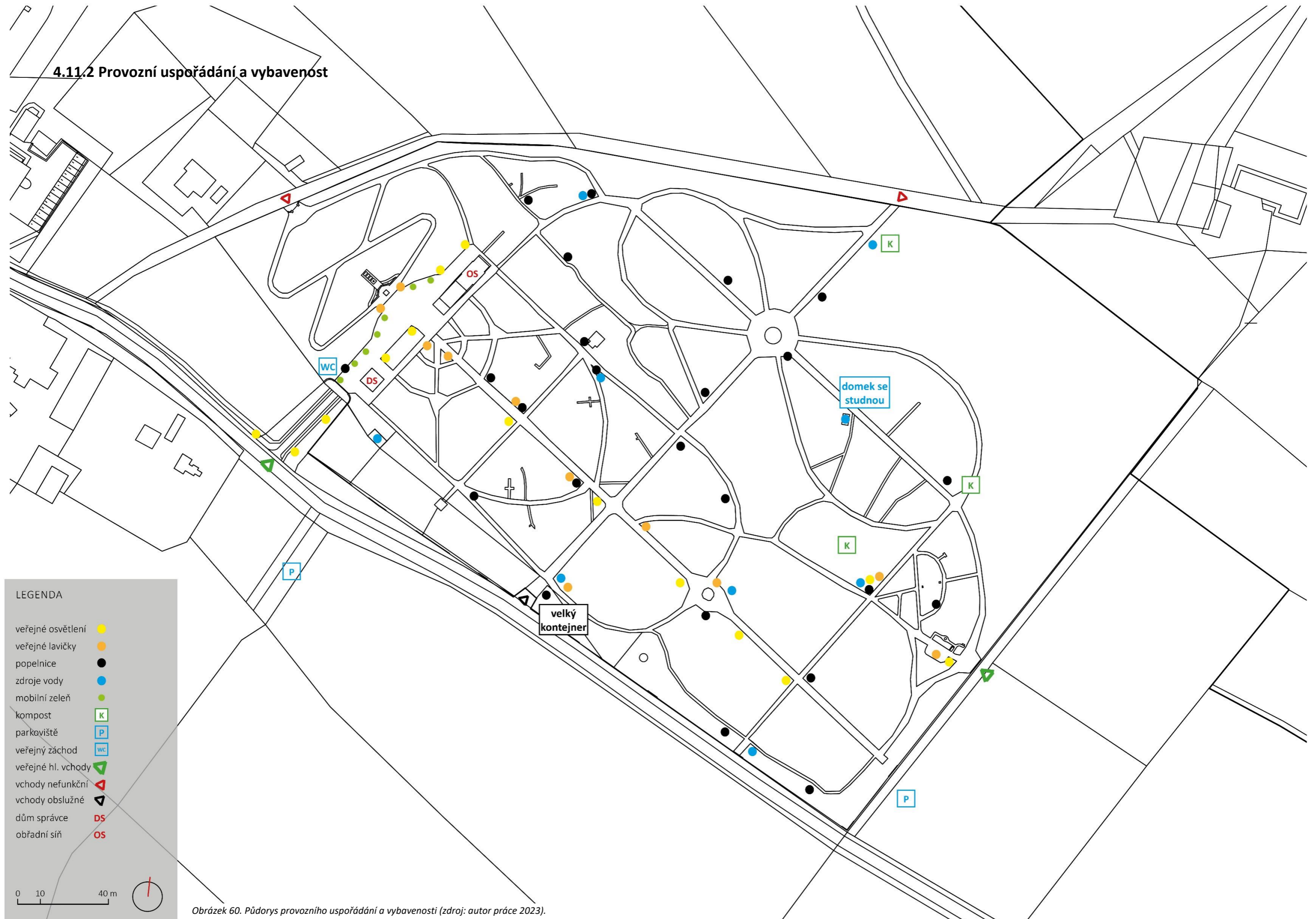
4.11 Provozní analýza

4.11.1 Doprava a širší vztahy

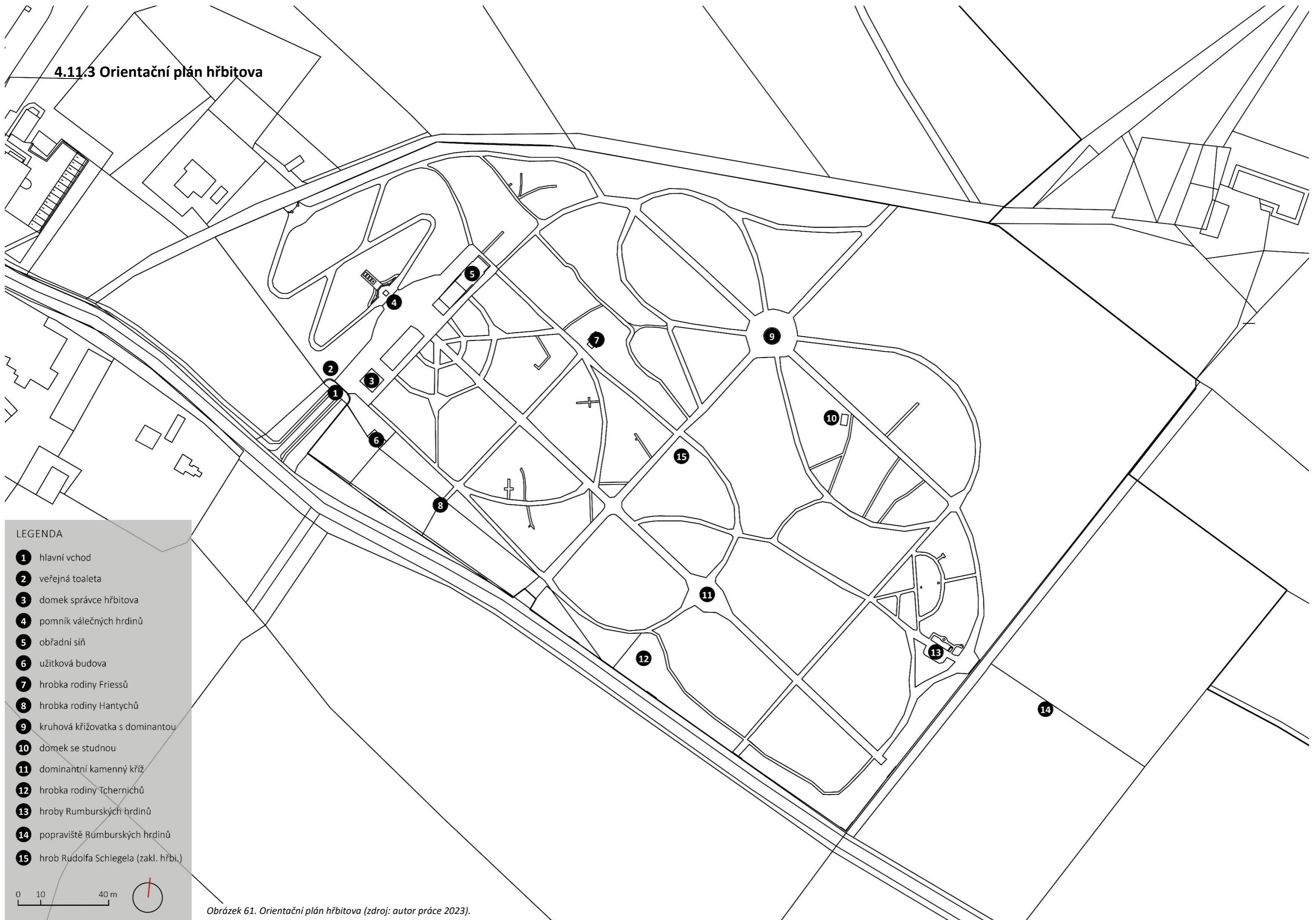

Obrázek 59. Mapa širších vztahů řešeného území (upraveno z: snazymaps.com).

4.11.2 Provozní uspořádání a vybavenost

4.11.3 Orientační plán hřbitova

LEGENDA

- 1 hlavní vchod
- 2 veřejná toaleta
- 3 domek správce hřbitova
- 4 pomník válečných hrdinů
- 5 obřadní síň
- 6 užitková budova
- 7 hrobka rodiny Friessů
- 8 hrobka rodiny Hantychů
- 9 kruhová křižovatka s dominantou
- 10 domek se studnou
- 11 dominantní kamenný kříž
- 12 hrobka rodiny Tchernichů
- 13 hroby Rumburských hrdinů
- 14 popraviště Rumburských hrdinů
- 15 hrob Rudolfa Schlegela (zakl. hřbi.)

0 10 40 m

Obrázek 61. Orientační plán hřbitova (zdroj: autor práce 2023).

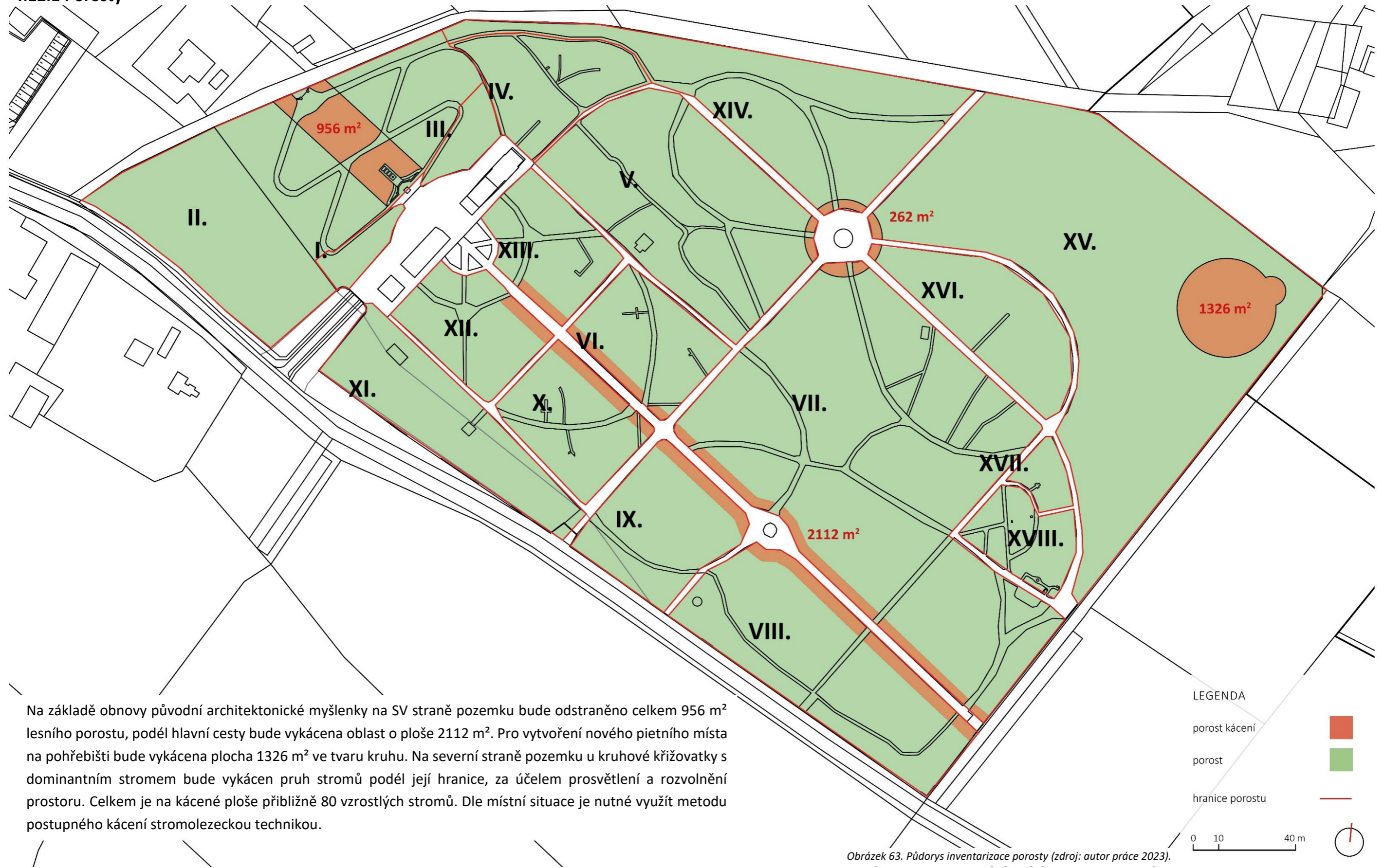
4.11.4 Schéma hřbitovních oddělení

Obrázek 62. Schéma hřbitovních oddělení (zdroj: autor práce 2023).

4.12 Inventarizace a návrh kácení

4.12.1 Porosty

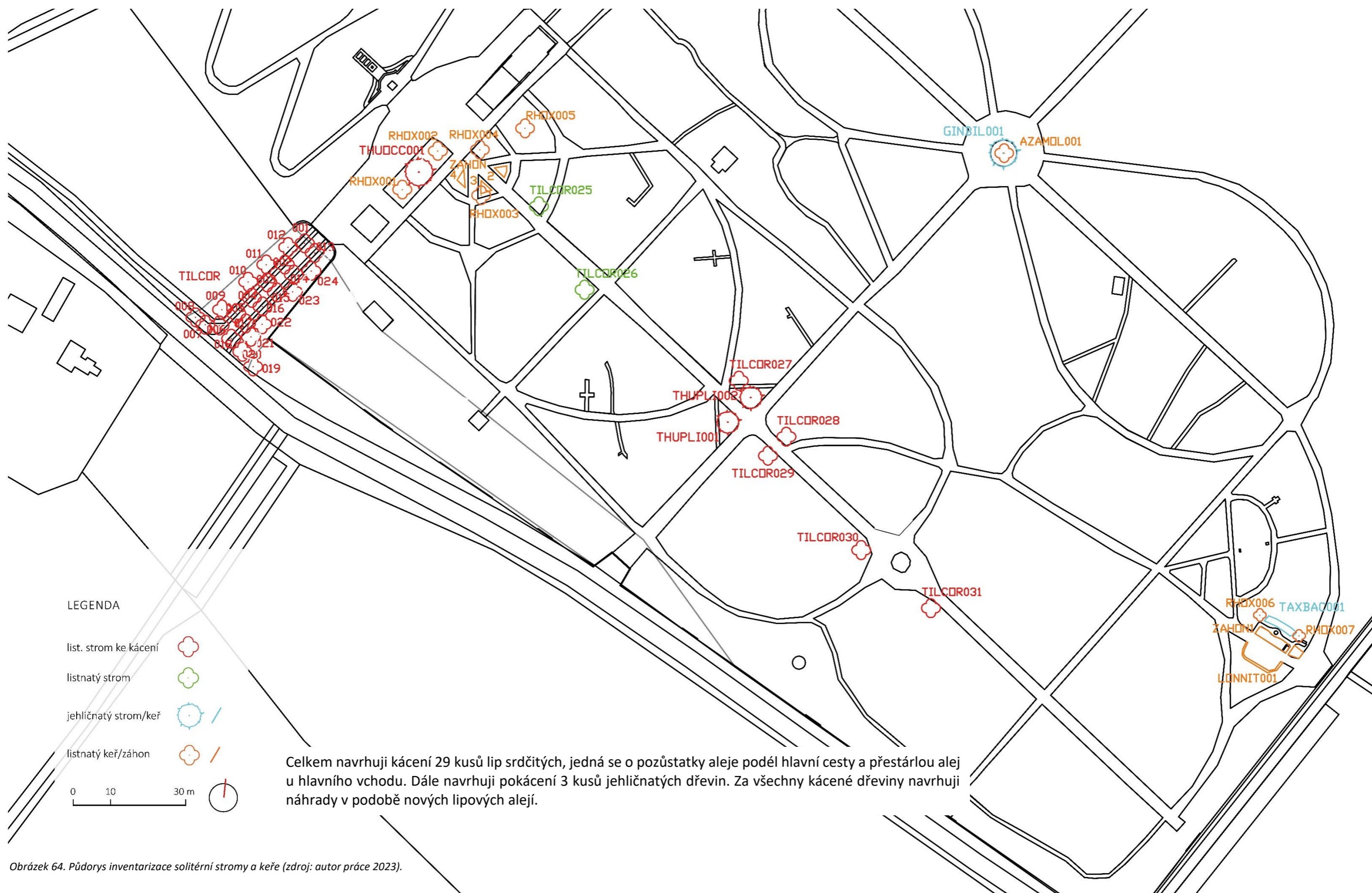
Z dendrologického výzkumu vyplývá, že většina porostu stromového patra odpovídá potenciální přirozené vegetaci (bor). Ve většině podrostu se setkáme s naprosto dominantními Rhododendrony. Na hlavní ose hřbitova nalezneme pozůstatky původní lipové aleje. Alej u současného hlavního vstupu byla sesazena na sekundární korunu.

Tabulka 1. Inventarizace porosty (zdroj: autor práce 2023).

Kód porostu	Zastoupené druhy stromového patra	% zastoupení	Výška Porostu (m)	Plocha porostu (m ²)	Podrostové druhy	% zastoupení	Poznámky/doporučení
I.	<i>Pinus sylvestris</i>	65%	15-20	485	<i>Symphoricarpos albus</i>	30%	v podrostu jsou dominantní semenáče stromového patra
	<i>Picea abies</i>	10%	15-20		<i>Philadelphus coronarius</i>	20%	
	<i>Fagus sylvatica</i>	7%	20-25		<i>Rhododendron sp.</i>	10%	
	<i>Acer platanoides</i>	5%	15-20		<i>Taxus baccata</i>	10%	
	<i>Betula pendula</i>	5%	15-20		<i>Vinca minor</i>	10%	
	<i>Robinia pseudoacacia</i>	5%	10-15		<i>Corylus avellana</i>	5%	
	<i>Abies concolor</i>	1%	15-20		<i>Mahonia aquifolia</i>	5%	
	<i>Quercus rubra</i>	1%	10-15		<i>Syringa vulgaris</i>	5%	
	<i>Thuja occidentalis</i>	1%	10-15		<i>Vaccinium myrtillus</i>	5%	
II.	<i>Pinus sylvestris</i>	55%	15-20	9300	<i>Hedera helix</i>	30%	
	<i>Fagus sylvatica</i>	10%	20-25		<i>Quercus robur</i>	30%	
	<i>Picea abies</i>	10%	10-15		<i>Symphoricarpos albus</i>	20%	
	<i>Robinia pseudoacacia</i>	10%	10-15		<i>Rhododendron sp.</i>	10%	
	<i>Betula pendula</i>	5%	10-15		<i>Mahonia aquifolia</i>	5%	
III.	<i>Pinus sylvestris</i>	70%	20-25	604	<i>Rhododendron sp.</i>	30%	
	<i>Picea abies</i>	30%	15-20		<i>Philadelphus coronarius</i>	25%	
					<i>Quercus rubra</i>	25%	
					<i>Taxus baccata</i>	20%	
IV.	<i>Pinus sylvestris</i>	60%	20-25	2260	<i>Rhododendron sp.</i>	80%	
	<i>Picea abies</i>	20%	20-25		<i>Taxus baccata</i>	10%	
	<i>Tilia cordata</i>	10%	15-20		<i>Philadelphus coronarius</i>	10%	
	<i>Acer platanoides</i>	5%	15-20				
	<i>Quercus rubra</i>	5%	10-15				
V.	<i>Pinus sylvestris</i>	60%	20-25	6387	<i>Rhododendron sp.</i>	60%	
	<i>Picea abies</i>	20%	15-20		<i>Taxus baccata</i>	20%	
	<i>Tilia cordata</i>	10%	15-20		<i>Vaccinium myrtillus</i>	20%	
	<i>Acer platanoides</i>	5%	15-20				
	<i>Thuja occidentalis</i>	5%	10-15				
VI.	<i>Pinus sylvestris</i>	80%	20-25	2139	<i>Rhododendron sp.</i>	40%	
	<i>Picea abies</i>	9%	20-25		<i>Vaccinium myrtillus</i>	30%	
	<i>Acer platanoides</i>	5%	15-20		<i>Picea abies</i>	10%	
	<i>Tilia cordata</i>	5%	15-20		<i>Vinca minor</i>	10%	
	<i>Thuja occidentalis</i>	1%	10-15		<i>Corylus avellana</i>	5%	
VII.	<i>Pinus sylvestris</i>	70%	20-25	14650	<i>Rhododendron sp.</i>	50%	
	<i>Picea abies</i>	10%	20-25		<i>Vaccinium myrtillus</i>	20%	
	<i>Acer platanoides</i>	5%	15-20		<i>Taxus baccata</i>	10%	
	<i>Betula pendula</i>	5%	15-20		<i>Philadelphus coronarius</i>	10%	
	<i>Tilia cordata</i>	5%	15-20		<i>Hedera helix</i>	10%	
	<i>Fagus sylvatica</i>	4%	15-20				
	<i>Quercus robur</i>	1%	15-20				

Kód porostu	Zastoupené druhy stromového patra	% zastoupení	Výška Porostu (m)	Plocha porostu (m ²)	Podrostové druhy	% zastoupení	Poznámky/doporučení
VIII.	<i>Pinus sylvestris</i>	70%	20-25	5296	<i>Rhododendron sp.</i>	60%	
	<i>Picea abies</i>	10%	20-25		<i>Vaccinium myrtillus</i>	30%	
	<i>Acer platanoides</i>	5%	15-20		<i>Taxus baccata</i>	10%	
	<i>Betula pendula</i>	5%	15-20				
	<i>Quercus robur</i>	3%	10-15				
	<i>Thuja occidentalis</i>	3%	10-15				
	<i>Populus sp.</i>	2%	15-20				
	<i>Thuja plicata</i>	2%	10-15				
	IX.	<i>Pinus sylvestris</i>	60%		20-25	2710	
<i>Fagus sylvatica</i>		15%	15-20	<i>Taxus baccata</i>	20%		
<i>Quercus robur</i>		15%	15-20	<i>Corylus avellana</i>	10%		
<i>Picea abies</i>		10%	20-25				
X.	<i>Pinus sylvestris</i>	60%	20-25	2220	<i>Rhododendron sp.</i>	70%	
	<i>Picea abies</i>	15%	20-25		<i>Taxus baccata</i>	30%	
	<i>Betula pendula</i>	10%	15-20				
	<i>Fagus sylvatica</i>	10%	20-25				
XI.	<i>Pinus sylvestris</i>	55%	20-25	3136	<i>Fagus sylvatica</i>	30%	vyšší zastoupení listnatých dřevin - zeleň na hranici porostu
	<i>Betula pendula</i>	20%	20-25		<i>Philadelphus coronarius</i>	30%	
	<i>Fagus sylvatica</i>	20%	20-25		<i>Taxus baccata</i>	20%	
	<i>Thuja plicata</i>	5%	15-20		<i>Vaccinium myrtillus</i>	20%	
XII.	<i>Pinus sylvestris</i>	60%	20-25	2034	<i>Rhododendron sp.</i>	60%	
	<i>Picea abies</i>	25%	20-25		<i>Hedera helix</i>	10%	
	<i>Quercus robur</i>	10%	15-20		<i>Taxus baccata</i>	20%	
	<i>Pinus strobus</i>	5%	20-25		<i>Vinca minor</i>	10%	
XIII.	<i>Pinus sylvestris</i>	50%	20-25	1977	<i>Rhododendron sp.</i>	70%	
	<i>Picea abies</i>	20%	20-25		<i>Vaccinium myrtillus</i>	30%	
	<i>Betula pendula</i>	10%	20-25				
	<i>Quercus rubra</i>	10%	20-25				
	<i>Abies alba</i>	5%	15-20				
XIV.	<i>Pinus sylvestris</i>	50%	20-25	5467	<i>Rhododendron sp.</i>	60%	
	<i>Picea abies</i>	40%	20-25		<i>Taxus baccata</i>	20%	
	<i>Fagus sylvatica</i>	5%	15-20		<i>Azalea sp.</i>	10%	
	<i>Tsuga canadensis</i>	5%	15-20		<i>Corylus avellana</i>	10%	
XV.	<i>Pinus sylvestris</i>	60%	20-25	15164	<i>Hedera helix</i>	50%	
	<i>Picea abies</i>	30%	20-25		<i>Vinca minor</i>	50%	
	<i>Acer platanoides</i>	10%	15-20				
XVI.	<i>Picea abies</i>	50%	20-25	2680	<i>Rhododendron sp.</i>	60%	
	<i>Pinus sylvestris</i>	50%	20-25		<i>Hedera helix</i>	40%	
XVII.	<i>Picea abies</i>	50%	20-25	459	mechoviště	80%	
	<i>Pinus sylvestris</i>	50%	20-25		<i>Hedera helix</i>	20%	
XVIII.	<i>Pinus sylvestris</i>	70%	20-25	1269	<i>Rhododendron sp.</i>	50%	
	<i>Picea abies</i>	30%	20-25		<i>Taxus baccata</i>	30%	
					<i>Thuja plicata</i>	10%	
					<i>Hedera helix</i>	10%	

4.12.2 Solitérní stromy a keře

Obrázek 64. Půdorys inventarizace solitérní stromy a keře (zdroj: autor práce 2023).

Tabulka 2. Inventarizace listnaté stromy (zdroj: autor 2023).

Latinské název dřeviny	Český název dřeviny	Kód dřeviny	Průměr kmene	Obvod kmene	šířka koruny	Výška dřeviny	Věk	Sad. Hodnota	Poznámky
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor001	84,4	265	12	15-20	60-80	3	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor002	29,3	92	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor003	29,3	92	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor004	36,9	116	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor005	32,8	103	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor006	32,8	103	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor007	32,8	103	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor008	32,8	103	12	15-20	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor009	32,8	103	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor010	21,3	67	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor011	35,3	111	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor012	18,5	58	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor013	32,5	102	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor014	29,3	92	5-10	15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor015	36,9	116	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor016	31,2	98	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor017	20,7	65	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor018	40,7	128	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor019	24,5	77	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor020	23,9	75	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor021	31,8	100	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor022	34,7	109	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor023	42	132	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor024	36	113	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor025	47,4	149	5-10	10-15	60-80	4	strom byl seříznut na hlavu
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor026	49,3	155	5-10	20-25	80-100	2	pozůstatek původní aleje
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor027	49,3	155	5-10	20-25	80-100	2	pozůstatek původní aleje
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor028	41,4	130	5-10	25	80-100	2	pozůstatek původní aleje
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor029	40,7	128	5-10	20-25	80-100	2	pozůstatek původní aleje
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor030	55,7	175	5-10	20-25	80-100	2	pozůstatek původní aleje
Tilia cordata	lípa srdčitá	tilcor031	50,9	160	5-10	20-25	80-100	2	pozůstatek původní aleje

Tabulka 3. Inventarizace jehličnaté dřeviny (zdroj: autor 2023). Tabulka 4. Inventarizace listnaté keře a záhony (zdroj: autor 2023).

Latinské název dřeviny	Český název dřeviny	Kód dřeviny	Průměr kmene	Obvod kmene	šířka koruny	Výška dřeviny	Věk	Sad. Hodnota	Poznámky
<i>Ginkgo biloba</i>	jinan dvoulaločný	ginbil001	33,4	105	5	15	40-50	1	
<i>Thuja occidentalis</i>	zerav západní	thuocc001	31,8	100	5	10	80-100	1	vícekmén 4x
<i>Thuja plicata</i>	zerav obrovský	thupli001	57,3	180	6	20	80-100	2	
<i>Thuja plicata</i>	zerav obrovský	thupli002	57,3	180	6	20	80-100	2	
<i>Taxus baccata</i>	tis červený	taxbac001	6,4	20	8	2	20	1	8 kusů

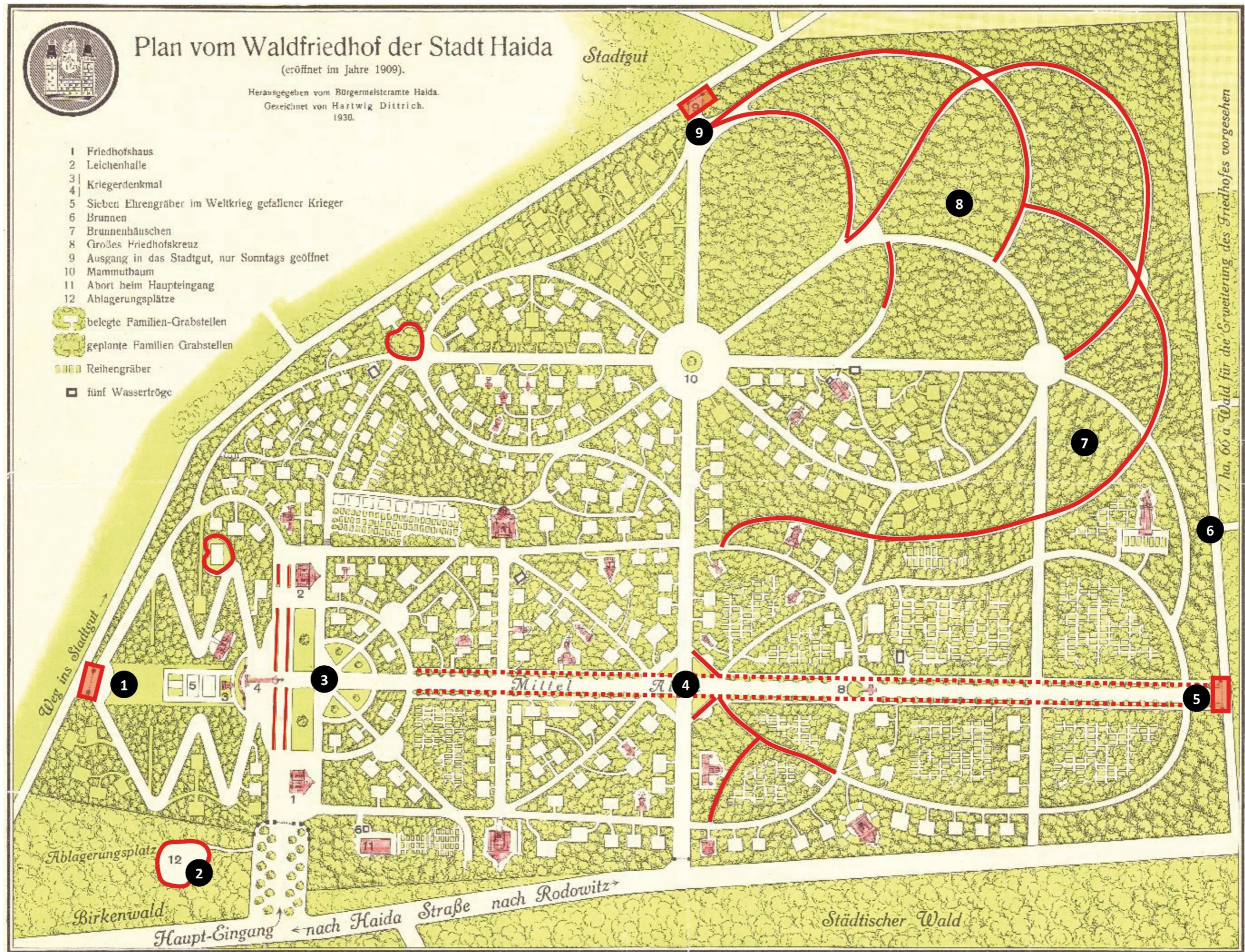
Latinské název dřeviny	Český název dřeviny	Kód dřeviny	šířka koruny	Výška dřeviny	Věk	Sad. Hodnota	Poznámky
<i>Azalea mollis</i>	pěníšník měkký	azamol001	10	3	40-50	1	4 kusy
<i>Lonicera nitida</i>	zimolez lesklý	lonnit001	1	0,4	10	1	17 m délky
<i>Rhododendron sp.</i>	pěníšník hybridní	rhox001	7,5	4	80-100	1	kost. větev 23 cm obvod
<i>Rhododendron sp.</i>	pěníšník hybridní	rhox002	12	4	80-100	1	kost. větev 23 cm obvod
<i>Rhododendron sp.</i>	pěníšník hybridní	rhox003	14	4	80-100	1	kost. větev 25 cm obvod
<i>Rhododendron sp.</i>	pěníšník hybridní	rhox004	7	4	80-100	1	kost. větev 20 cm obvod
<i>Rhododendron sp.</i>	pěníšník hybridní	rhox005	13	4	80-100	1	porost více jedinců
<i>Rhododendron sp.</i>	pěníšník hybridní	rhox006	1	0,4	8	1	8 kusů
<i>Rhododendron sp.</i>	pěníšník hybridní	rhox007	4	4	50	1	
<i>Rhododendron sp.</i>	pěníšník hybridní	rhox008	6	4	50	1	
<i>Ajuga reptans, Bergenia crassifolia, Euonymus fortunei, Hedera helix, Heuchera sp., Hosta sp., Vinca minor</i>		ZÁHON 1 - půdopokryvný	26m ²	0,4	6	2	
<i>Euonymus fortunei, Geranium sp., Hydrangea paniculata, Taxus baccata</i>		ZÁHON 2	10m ²	1	5-10	3	
<i>Euonymus fortunei, Geranium sp., Hydrangea paniculata, Taxus baccata</i>		ZÁHON 3	10m ²	1	5-10	3	
<i>Euonymus fortunei, Geranium sp., Hydrangea paniculata, Bergenia crassifolia</i>		ZÁHON 4	10m ²	1,5	5-10	2	

4.13 Srovnání současného stavu s plánem z roku 1930

Na srovnávacím výkresu jsem červenou barvou vyznačil prvky, které se neshodují s dnešním stavem. Rostliny se buď neshodují použitým taxonem nebo jejich pozicí. Je zřejmé, že i pár navrhovaných cest nebylo vybudováno. Je otázkou, zda tato odlišnost vznikla hned při realizaci nebo postupem času (obměnou vypadlých rostlin). Jako největší znatelný rozdíl původního výkresu, oproti dnešnímu stavu pozoruji převahu listnatých dřevin a trvalek, nad jehličnatými dřevinami.

Legenda

- 1 – architektem navržený průhled pohltit les a druhá brána s cestní sítí zůstala zapomenuta
- 2 – uložště / skládka odpadu, dnes nepřístupné
- 3 – nedochování původních výsadeb
- 4 – původní lipová alej – dnes jen zlomek
- 5 – brána zde není a místo je zadrženo
- 6 – dnes je na tomto místě brána k památníku obětí Rumburské vzpoury
- 7 – dnes je na tomto místě vsypová loučka
- 8 – dnes zde není cestní síť – oblast je vedena jako rezervní kapacita hřbitova
- 9 – brána se dnes nevyužívá a zarůstá

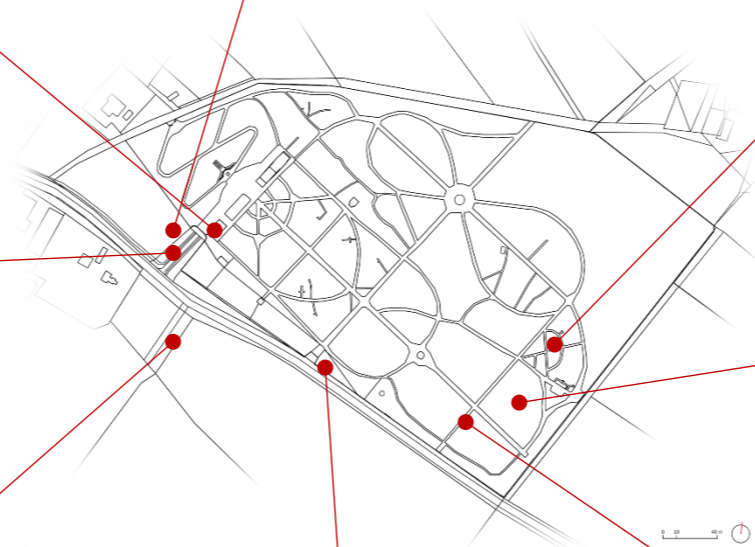

Obrázek 65. Srovnávací plán Lesního hřbitova z roku 1930 (upraveno z: Archivlie 5).

4.14 Problémový výkres

Na základě poznatků získaných z terénního průzkumu, bylo možné zhodnotit současný stav Lesního hřbitova a odhalit současné nedostatky místa.

- 1- Hlavní parkoviště je odděleno od hřbitova hlavní silnicí a je zde absence jakéhokoli označení pohybu lidských osob
- 2- nevyhovující řešení výsadby lipové aleje u hlavního vchodu
- 3- budovy pro zázemí hřbitova mají plášť ve špatném stavu – zasloužily by si rekonstrukci jako smuteční síň
- 4- hygienické zázemí je na hřbitově zajištěno pouze v podobě chemického záchodu
- 5- problém s odpadem na vsypové loučce
- 6- nevzhledné řešení sběru odpadu po celém areálu
- 7- úložné boxy s nářadím pozůstalých narušují celkový estetický vjem z místa
- 8- sběrné místo bioodpadu není esteticky, ani funkčně vyhovující dnešním poměrům

Obrázek 66. Schéma pro vyznačení problémů LH (zdroj: autor práce 2023).

Obrázek 67-74. Fotodokumentace problémů LH (zdroj: autor práce 2023).

4.15 SWOT analýza

SILNÉ STRÁNKY

- historie
- vzrostlé dřeviny
- velikost prostoru
- atmosféra
- izolace od okolního hluku
- jarní efekt kvetoucích dřevin rodu *Rhododendron*
- kvalitní architektonické pojetí prostoru
- malebná modelace terénu
- průhledy
- blízkost městského centra

SLABÉ STRÁNKY

- nesjednocený mobiliář
- stav cestní síť
- lidová tvořivost
- řešení sběru a nakládání s odpadem

PŘÍLEŽITOSTI

- kvalitní parková plocha
- výchova veřejnosti
- zapojení místních obyvatel
- renovace informačního systému
- možnost rozšíření o nové způsoby pohřbívání
- dvě významné turistické cesty

HROZBY

- prostor pro nelegální činnost
- úpadek místa
- nedostatečná údržba
- krtci a divoká zvěř
- choroby a škůdci rostlin
- potenciální ohrožení hladiny spodní vody

5 Projektová část

5.1 Koncept

Lesní hřbitov v Novém Boru je velmi důležitou historickou pietní zahradou. Jedná se vůbec o první lesní hřbitov na území Rakousko-Uherska. Můj návrh proto z větší části pracuje s rekonstrukcí původních myšlenek, které jsou dnes v kompozici těžko dohledatelné.

Prvním velkým zásahem je obnova průhledu v hlavní ose kompozice hřbitova. Osa směřuje na kostel sv. Ducha v Novém Boru. Pro obnovu průhledu je potřeba vykácet lesní porost v šířce 21 metrů. Tímto radikálním zásahem bude navrácen původně zamýšlený, více otevřený charakter prostoru. Díky nově naskytnutému průhledu na okolní kopce a oblohu vynikne na světlém pozadí, dnes nevýrazný pomník obětem 1. světové války. Přejít mezi nově vzniklým volným prostorem a vysokokmenným lesním porostem bude doplněn liniovými výsadbami *Prunus padus* 'Tiefurt'. U pomníku navrhuji nové trvalkové výsadby pro jeho zarámování v pohledu a usazení v prostoru.

Dalším historickým prvkem, který navrhuji obnovit, jsou lipové aleje u hlavního vchodu a podél hlavní osových cest. Alej podél hlavní cesty je dnes v prostoru udržována pouze pár jedinci a není již skoro patrná. Pro její obnovu je potřeba asanovat lesní porost v šíři šesti metrů od okraje cesty z obou stran. Při asanaci bude zachováno keřové patro z podrostových dřevin (*Rhododendron* sp.). Obnovovaná alej je tvořena opět z druhu *Tilia cordata*, ale je navržena v udržitelnějším sponu 10 m. Zásah pomůže znovu umocnit dominantnost hlavní cesty a zpřehlední celou kompozici. Obnova aleje u vchodu je potřebná zejména z důvodu špatného zdravotního stavu dřevin.

Velkým estetickým a provozním nedostatkem jsou veřejné toalety a hygienické zázemí pro návštěvníky. Dnes je tento problém řešen mobilní buňkou vedle hlavní brány na hřbitov. Proto doporučuji řešení v podobě rekonstrukce historicky původního domku pro toalety. Tím docílíme navrácení potřebné důstojnosti pietního prostoru i toalet. Návrh rekonstrukce svým provedením odkazuje na nedávno realizovanou rekonstrukci obřadní síně.

Pro zlepšení prostupnosti hřbitova a jeho napojení na nedávno vybudované nové parkoviště, navrhuji dostavbu nové brány na východním konci hlavní cesty. Umístění brány vychází z původního návrhu hřbitova.

Na současné vsypové loučce navrhuji rozšíření centrální cesty a její vytvarování do podoby kříže. Čtyři ramena této cesty jsou obklopena kruhovým trvalkovým záhonem. Výsadby jsou odděleny od cesty zvýšeným obrubníkem z místního kamene. Na kamenný lem cesty bude možno umísťovat pietní svíce a květinové dary. Celý prostor loučky rámuji půdopokryvnými výsadbami pro lepší vymezení vsypové plochy v prostoru a zamezení jejímu znečišťování pietními dary a svícemi.

Na severovýchodní straně lesního hřbitova jsou rezervní plochy pro pohřbívání. Navrhuji v této oblasti vybudování nové cestní sítě. Podoba cestní sítě je inspirována původním, nezrealizovaným návrhem. Do původně navrhovaných secesních oblouků, které částečně přejímám, vkládám odlesněný kruhový prostor o průměru 37 metrů. Na pomezí lesa a palouku tvoří hranici okružní mlatová cesta. Na cestě navrhuji prostor pro setkávání, odpočinek, obřady, ukládání a rozjímání. Prostor pro odpočinek má půdorys kruhu a na okružní cestu je přitom napojen na ose cesty, která probíhá jeho středem. V centru odpočinkového místa je navržen umělecký prvek, který je převážně tvořen ze skla a kovu. Sklo, jako

materiál odkazuje na místní sklářskou tradici. Socha zhmotňuje symbol věčného plamene. Bude sloužit také pro odkládání smutečních svící a v jeho okolí bude možno pokládat květinové dary. Střed samotného palouku rámovaného cestou je tvořen lučním porostem. Luční porost je zde určen k ukládání lidských ostatků, které prošly žehem, v budoucnu případně teramací či akvamací. Označení zde pohřbených lidí bude formou nerezových cedulí s gravírovaným epitafem. Cedula je fixována v okružní cestě kolem lučního porostu.

V okolním lesním porostu bude nabídnut další nový způsob pohřbívání. V lese vzpomínek, který je inspirován obdobným pohřebišťem na Ďáblickém hřbitově v Praze, bude možno pohřbívat ke kořenům stromů. Pohřbívat zde lze lidské ostatky, které prošly žehem, v budoucnu případně teramací a akvamací. U tohoto způsobu pohřbívání je označeno místo vsypu dřevěnými cedulkami, které jsou pomocí uvolnitelného drátu upevněny ke kmenům stromů.

V kompozici navrhuji doplnění bylinného patra výsadbou hnízd z hajních rostlin, které vnesou do prostoru další úroveň roční proměnlivosti a svojí barevností i pozitivní energii. Na jaře probudí kompozici kvetoucí cibuloviny a v létě tuto funkci převezmou trvalky.

Řešitelný problém, je současný stav mobiliáře, který již svým stavem a funkčností neodpovídá dnešní době a jejím nárokům.

Doporučuji modernizaci odběrných míst na vodu, kdy u prvku přibude i lepší způsob uložení konví a jiného příslušenství, které je potřeba k údržbě hrobů a hrobek.

Další estetický nedostatek vnímám v podobě plastových popelnic, které se mnohdy nechávají v těsné blízkosti pietních prostor, například u vsypové loučky. Jako řešení navrhuji vizuální clony z borového dřeva, které zakryjí sice funkční, ale jinak vzhledově nevyhovující popelnice.

Rekonstrukci také potřebuje síť veřejného osvětlení, kterou je potřeba nejprve rozvést podél všech hlavních cest hřbitova. Bylo by vhodné dát světlům podobu, která odráží secesní, historickou podobu místa, ale zároveň přináší výhody moderní technologie.

Posledním odhaleným problémem vybavení hřbitova je stav, podoba a rozmístění laviček. Tím, že si pozůstalí přinášejí do kompozice vlastní sedací prvky, je často nemožné odlišit veřejné lavičky od těch, které si ke svým zesnulým přinesli pozůstalí. Estetická různorodost sedacích prvků pocitově a materiálově tříští celistvost kompozice a sráží tak i její hodnotu. Navrhuji jednotnou podobu veřejných laviček.

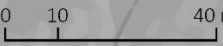
Koncept

LEGENDA

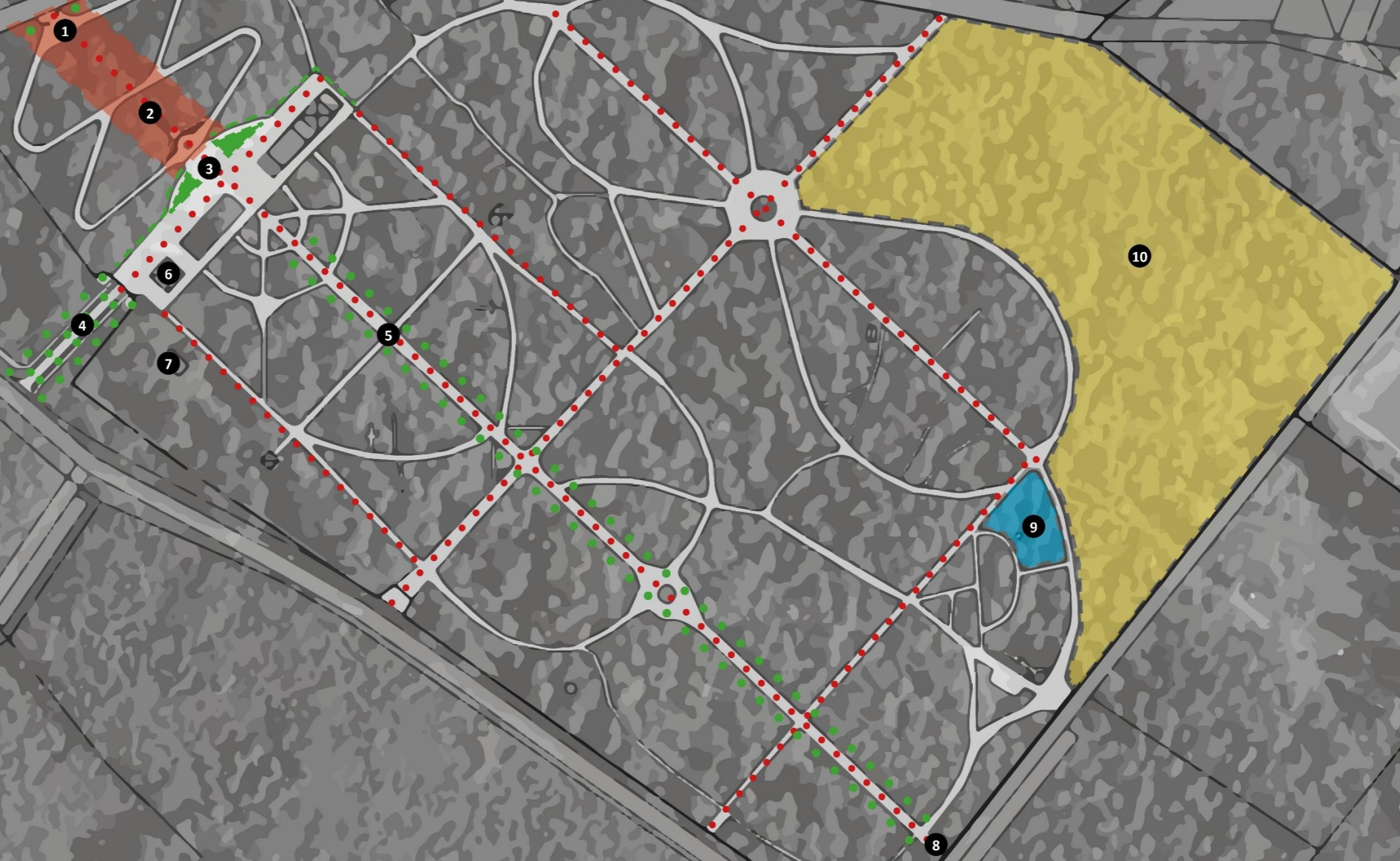
- 1** obnovený hlavní vchod
- 2** obnova osového průhledu
- 3** doprovodné reprezentativní výsadby
- 4** obnova lipové aleje, bezbariérový vchod
- 5** obnova lipové aleje podél hlavní osy
- 6** rekonstrukce domku pro správce
- 7** rekonstrukce veřejných toalet
- 8** stavba nové brány
- 9** vymezení rozptylové loučky v prostoru, místo pro ukládání svíček
- 10** dostavba cestní sítě a vznik prostoru pro nový způsob pohřbívání

navrhované stromy a lin. výsadby

hlavní osy kompozice

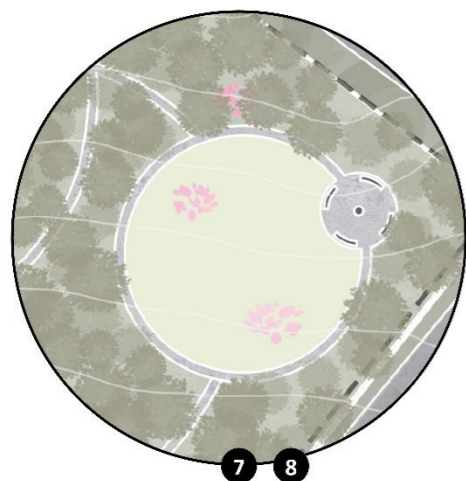
0 10 40 m

Obrázek 75. Půdorys konceptu (zdroj: autor práce 2024).

5.2 Detaily navrhovaných prvků kompozice

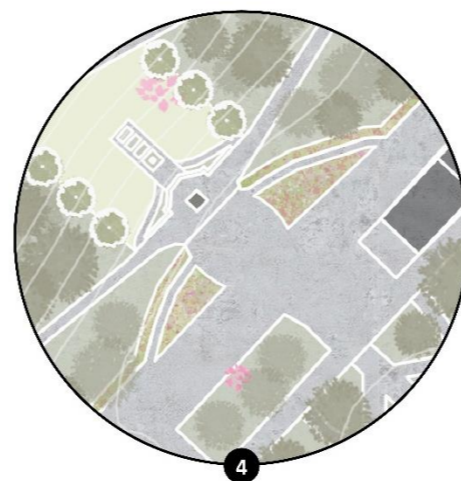
LOUKA VZPOMÍNEK

- vytvoření nového prostoru, který nabídne nové možnosti pohřbů, konkrétně pak vsyp ke kořenům stromů v lesní části a vsyp na květnaté loce

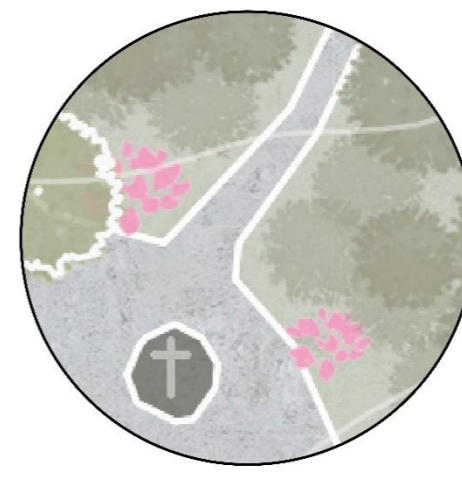
VSÝPOVÁ LOUČKA

- doplnění prosotru lemujícími a doprovodnými výsadbami
- vymezení plochy pro ukládání darů

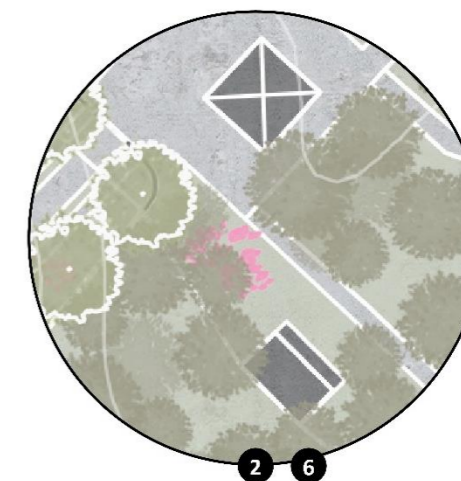
DOPROVODNÉ VÝSADBY U POMNÍKU OBĚTEM 1 SV. VÁLKY

- trvalkové záhony rámuující prostor pomníku
- doprovodná liniová výsadba vytvoří postupný přechod do lesního porostu

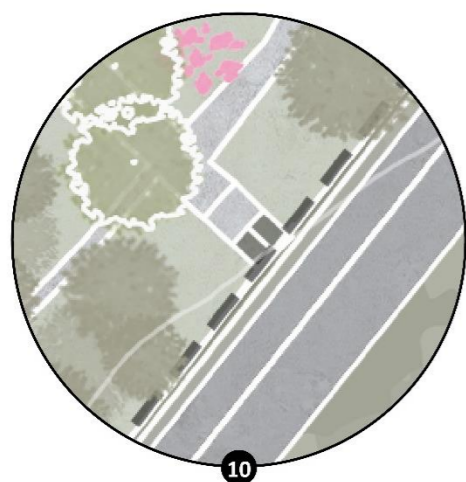
VÝSADBA HAJNÍCH ROSTLIN

- výsadba hajních rostlin a cibulovin pro jarní efekt v podrostu
- v hnízdech

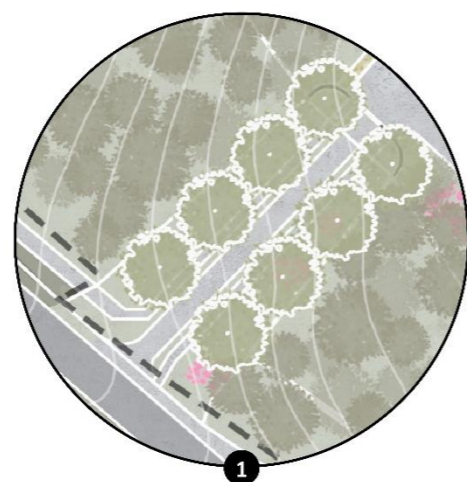
VEŘEJNÉ TOALETY A DOMEK PRO ZAHRADNÍKA

- rekonstrukce starých neudržovaných budov na hřbitově
- nahrazení mobilního WC u vchodu důstojnějším řešením

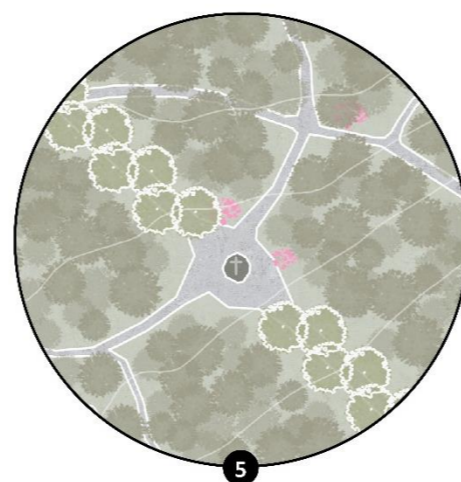
DOSTAVBA BRÁNY U PARKOVIŠTĚ

- dostavba brány z původního návrhu hřbitova
- přímé napojení nového parkoviště vybudovaného v roce 2023 na hřbitov

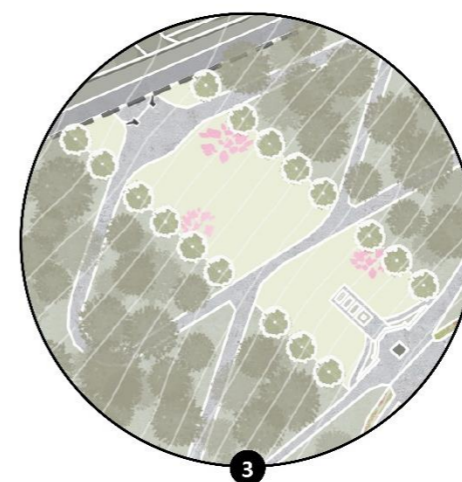
OBNOVA ALEJE U VCHODU

- nahrazení stromů ve špatném zdravotním stavu novými jedinci v dlouhodobě udržitelném sponu

OBNOVA ALEJE U HLAVNÍ CESTY

- otevření a prosvětlení prostoru hlavní osy od lesního porostu
- rekonstrukce původní zaniklé lipoové aleje

OBNOVA PRŮHLEDU

- obnovení průhledu v kompozici hřbitova
- umocní dominantu pomníku obětem první světové války
- výhled na protější kopce a obnovení osové návaznosti na kostel sv. Ducha v Novém Boru

NÁVRHOVANÝ MOBILIÁŘ

- návrh nového mobiliáře pro pietní prostory
- ze sezení na louce vzpomínek se nabízí výhled do krajiny směrem na Radvanec

5.3 Půdorys

LEGENDA

navrhované stromy

ponechané stromy z
původní lipové aleje

navrhované záhony

lesní porost

trávník

budovy

cestní síť hřbitova

silnice

navrhovaná hnízda hajných
rostlin

vrstevnice 1m

- 1 obnova aleje u hlavního vchodu
- 2 rekonstrukce toalet a domku pro správce
- 3 obnova centrálního průhledu
- 4 dopnění pomníku o trvalkové záhony
- 5 obnova lipové aleje podél hlavní osy
- 6 rekonstrukce domku pro správce
- 7 oblast pro pohřeb ke kořenům stromů a vybudování nové cestní sítě
- 8 louka vzpomínek - pohřeb do lučního porostu
- 9 vymezení rozptylové loučky v prostoru lemem půdopokryvných rostlin, místo pro ukládání svíček
- 10 vybudování původně navrhované brány a napojení prostoru na nové parkoviště

0 10 40 m

Obrázek 86. Půdorys (zdroj: autor práce 2024).

5.4 Řezopohled A-A'

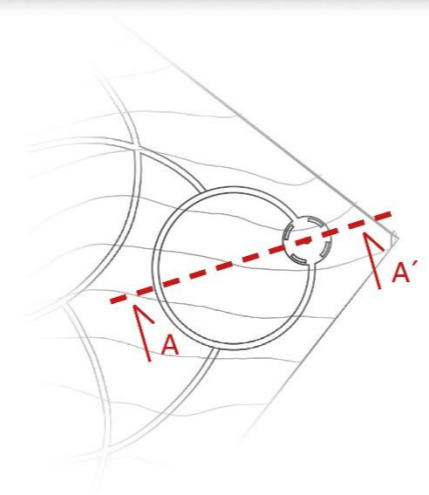
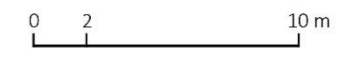

Obrázek 87. Výřez řezopohled A-A'
(zdroj: autor práce 2024).

Louka vzpomínek

V severovýchodní části lesního hřbitova navrhují nový pietní prostor. Louka vzpomínek je určena k pohřbu zpopelněných ostatků vsypem pod luční drn. Kompozice je tvořena kruhovým půdorysem napojeným na cestní síť, která byla inspirována původním návrhem hřbitova. Hranice mezi lučním porostem a lesem je tvořena cestou. Na cestě nalezneme místo pro spočinutí, kruhového půdorysu, které slouží k ukládání darů a pořádání obřadů. Dominantou kruhového sezení je umělecké dílo ze skla, které vyobrazuje myšlenku věčného plamene. Celková plocha lučního porostu je 1085 m².

Řezopohled A-A'

Obrázek 88. Řezopohled A-A' (zdroj: autor práce 2024).

5.5 Řezopohled B-B'

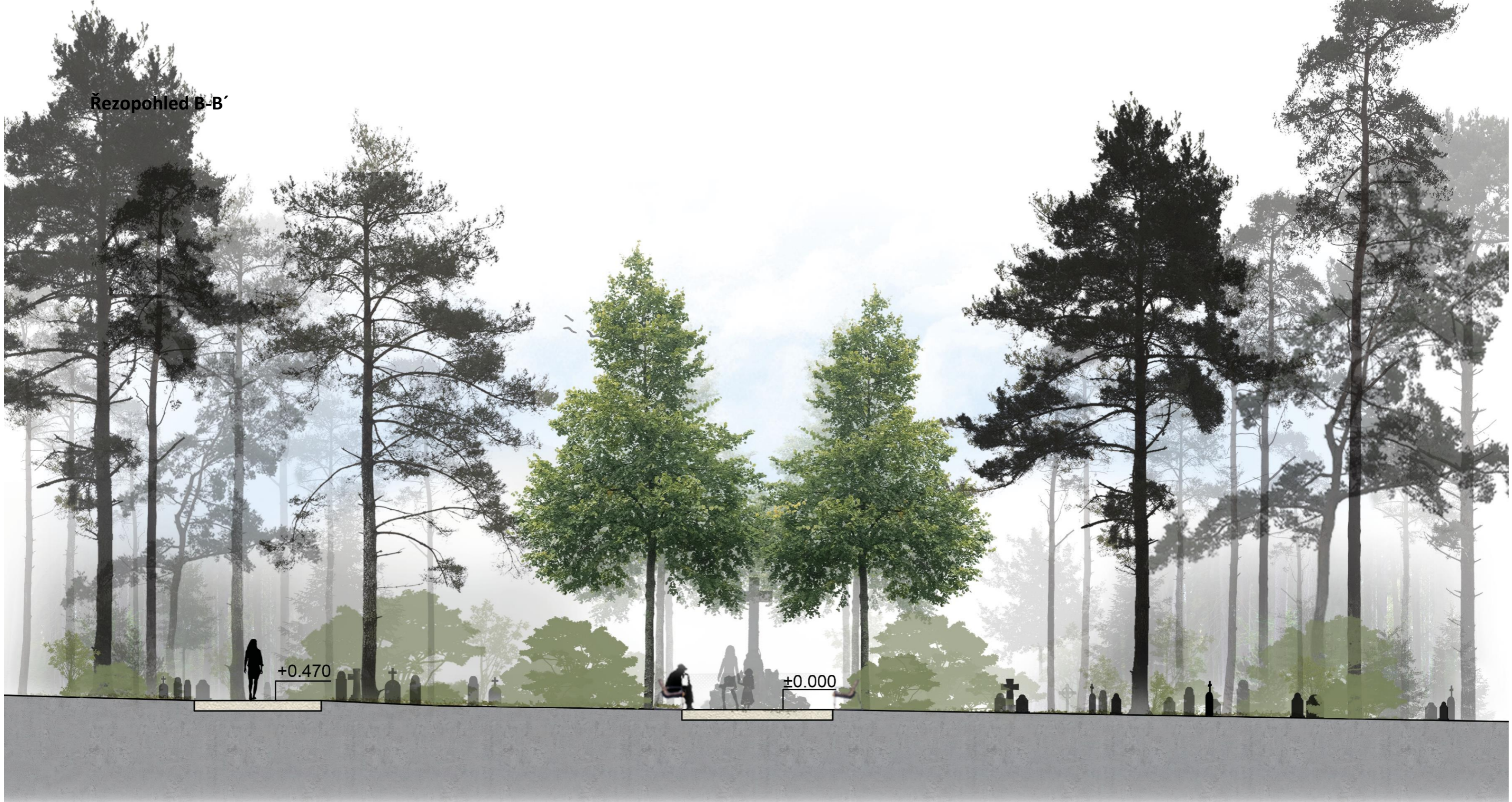

Obrázek 89. Výřez řezopohled B-B'
(zdroj: autor práce 2024).

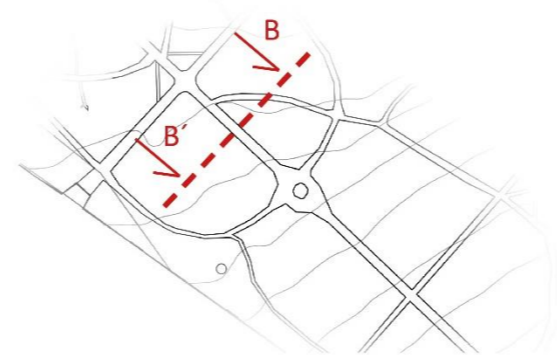
Centrální alej

Součástí návrhu je i obnova původní, dnes již zaniklé, lipové aleje. Alej je navržena z původního druhu *Tilia cordata*, ale nově v dlouhodobě udržitelném sponu 10 m. U původní aleje byl spon menší a bez probírky se jednalo o příliš hustou výsadbu, a to vedlo k deformaci korun. Kvůli výsadbě nových stromů a celkovému prosvětlení prostoru je vykácen pruh stromového patra podél hlavní osy o šířce šesti metrů od hranice cesty na obě strany. Alej bude doplněna novým reprezentativním mobiliářem.

Řezopohled B-B'

0 1 5 m

Obrázek 90. Řezopohled B-B' (zdroj: autor práce 2024).

5.6 Vizualizace 1 – Louka vzpomínek

Součástí Louky vzpomínek je kruhový prostor, který návštěvníkům slouží pro vykonávání obřadů, ukládání darů a spočinutí při návštěvě lesního hřbitova. Po obvodu jsou umístěny 4 lavičky, které tvarem kopírují kruhový půdorys místa. Sedáky laviček jsou vyrobeny z borových hranolů a nosná konstrukce z kovových profilů. Samotný kruh o průměru 12 m je z mlatového povrchu a lemován stejně jako nová cestní síť, kamennou obrubou. Dominantou prostoru je umělecké dílo z novoborského skla, které zhmotní myšlenku věčného plamene. Tato socha svým průsvitným materiálem může připomínat světlo, život nebo duše zesnulých.

Obrázek 91. Vizualizace 1 (zdroj: autor práce 2024).

5.7 Vizualizace 2 – Vsypová loučka

Vsypová loučka, se kterou pracuje můj návrh je inspirována motivem kříže. Jeho jednotlivá ramena jsou obklopena trvalkovým záhonem, který barevně doplňuje jinak přírodně lesní prostor. Toto místo slouží jako plocha pro rozjímání a připomínání našich blízkých zesnulých. Květinové dary a svíce na památku zemřelých je možné ukládat na kamenný lem, který ohraničuje tento nově navrhovaný prostor.

Obrázek 92. Vizualizace 2 (zdroj: autor práce 2024).

5.8 Vizualizace 3 – Pomník obětem 1. světové války

V současné situaci je tento pomník opomenut. Dříve navrhovaný průhled v hlavní ose lesního hřbitova je dnes zarostlý. Osa hřbitova je zakončena kostelem sv. Ducha v Novém Boru. Ve svém návrhu jsem za pomoci asanace lesního porostu tuto osu obnovil. Samotnou pohledovou osu jsem podtrhl za pomoci trvalkových záhonů, které rámují památník a pohled do krajiny jako takový. Přejechod mezi uvolněným prostorem a přirozeným lesem vytvářím liniíovou výsadbou střemchy obecné (*Prunus padus*). Liniíová výsadba zarámuje vytvořený obraz.

Obrázek 93. Vizualizace 3 (zdroj: autor práce 2024).

5.9 Vizualizace 4 – Veřejné toalety

Současný stav veřejných toalet v podobě mobilní jednotky u hlavního vstupu na lesní hřbitov je nevyhovující. Můj návrh doporučuje navrácení veřejných toalet do historického domku, kde se původně nacházely a počítá s jeho rekonstrukcí. Veřejné toalety svým architektonickým stylem navazují na smuteční síň, doplňují funkčnost prostoru a obnoví jeho důstojnost a čistotu.

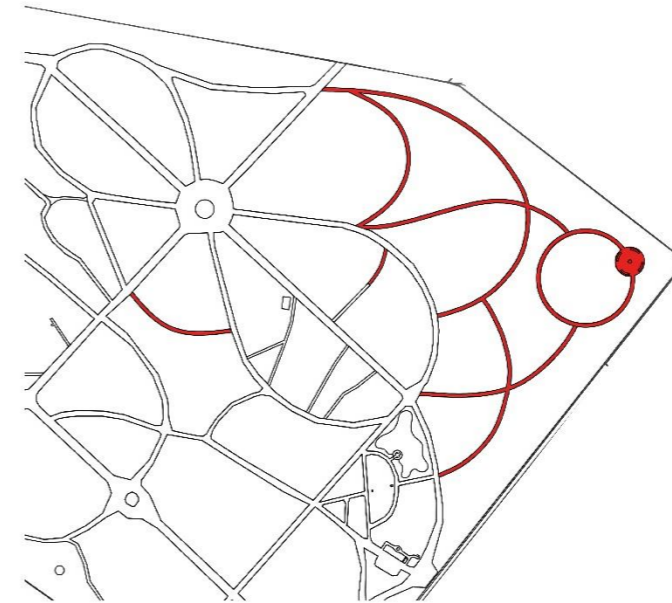
Obrázek 94. Vizualizace 4 (zdroj: autor práce 2024).

5.10 Technický detail cestní sítě a sezení

Tabulka 5. Výkaz výměr nové zpevněné plochy (zdroj: autor 2024).

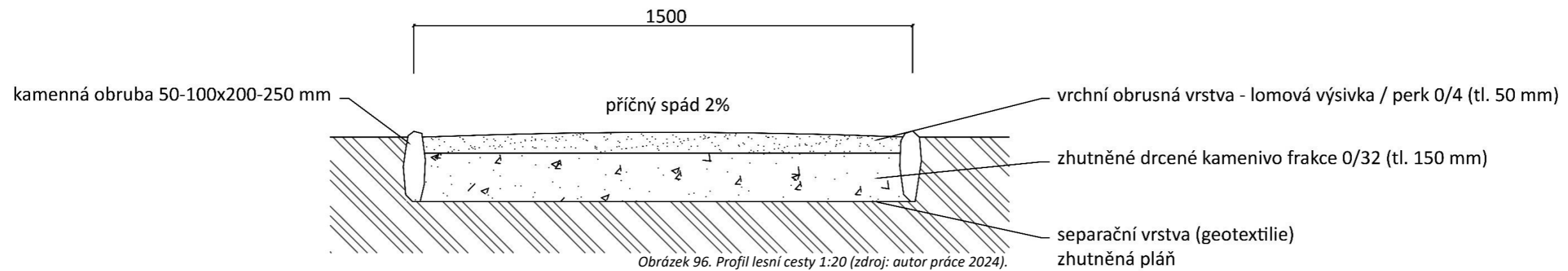
číslo	nové zpevněné plochy	množství
1	cestní síť	1102,5 m ²
2	obruba z přírodního kamene	1222,4 m
3	lavice – zakázková výroba	4 ks

SCHÉMA NAVRHOVANÉ CESTNÍ SÍTĚ

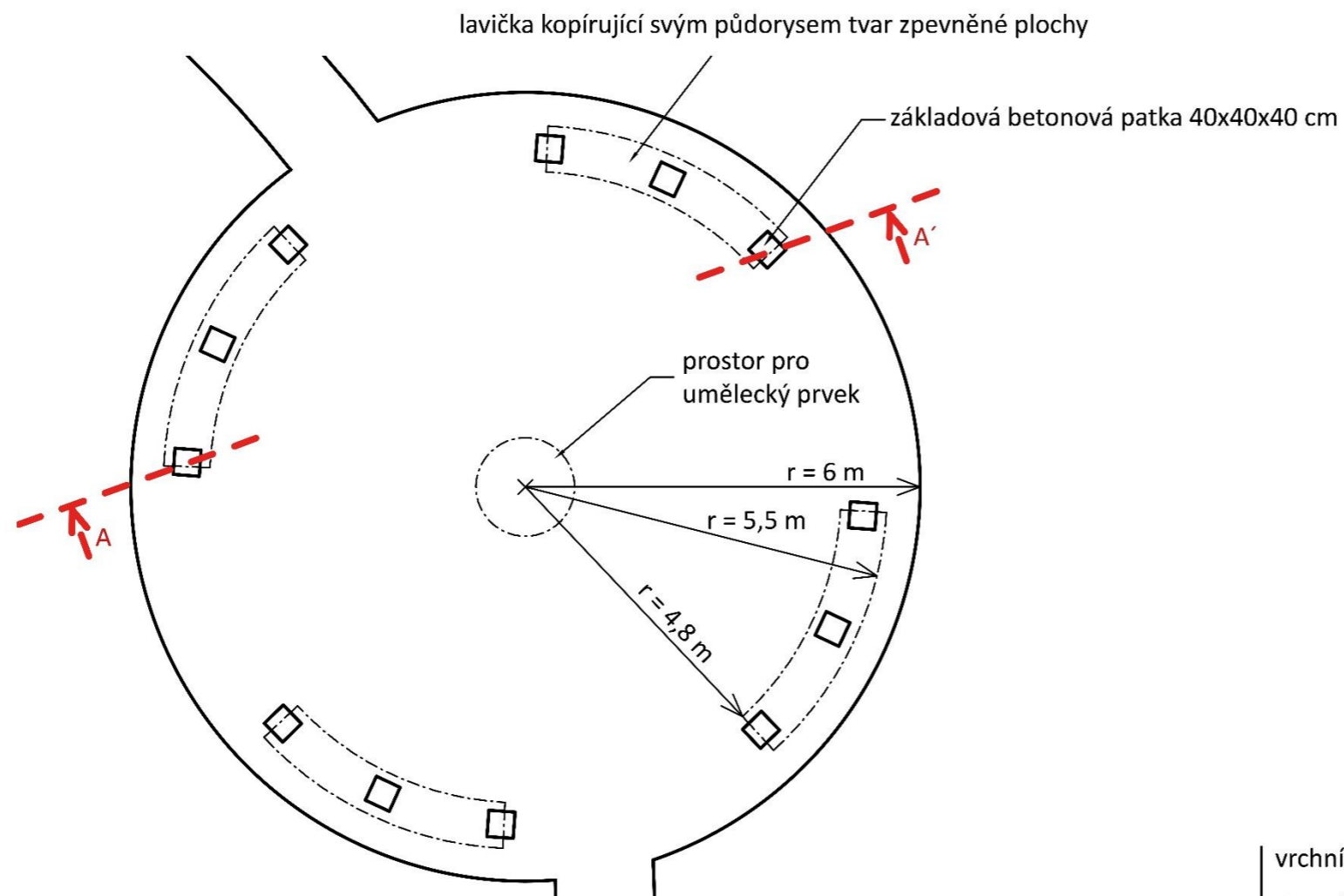
Obrázek 95. Schéma navrhované cestní sítě (zdroj: autor práce 2024).

PROFIL LESNÍ CESTY 1:20

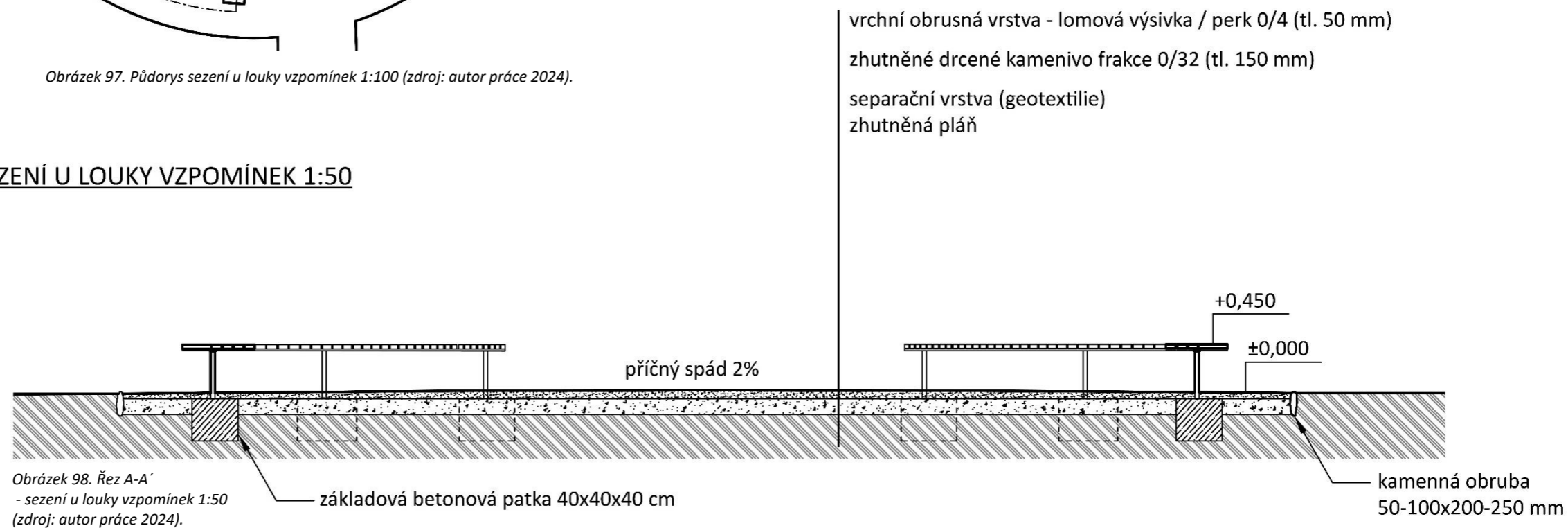
Obrázek 96. Profil lesní cesty 1:20 (zdroj: autor práce 2024).

PŮDORYS SEZENÍ U LOUKY VZPOMÍNEK 1:100

Obrázek 97. Půdorys sezení u louky vzpomínek 1:100 (zdroj: autor práce 2024).

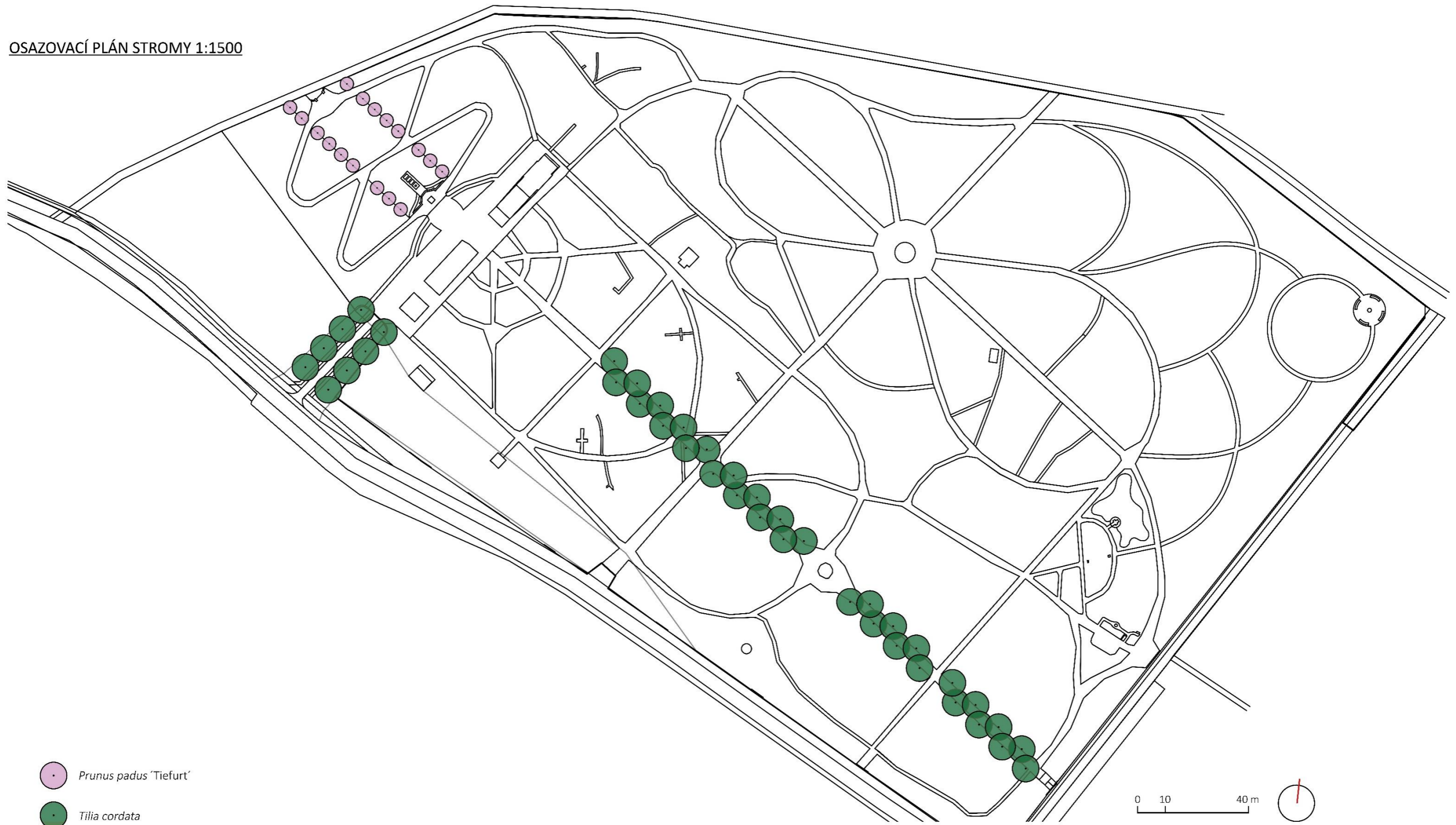
ŘEZ A-A' - SEZENÍ U LOUKY VZPOMÍNEK 1:50

Obrázek 98. Řez A-A' - sezení u louky vzpomínek 1:50 (zdroj: autor práce 2024).

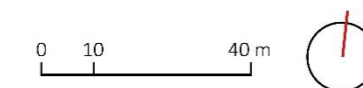
5.11 Osazovací plán stromy

OSAZOVACÍ PLÁN STROMY 1:1500

Tabulka 6. Výkaz výměr stromy (zdroj: autor práce 2024).

Stromy								
číslo	název latinsky	název česky	výška (m)	doba květu	barva květu	cena/kus	celkem kus	Suma
1	<i>Prunus padus</i> 'Tiefurt', VK (ok 16-18)	střemcha obecná	8-10	IV-V	bílá	6 800,00 Kč	17	115 600,00 Kč
2	<i>Tilia cordata</i> , VK (ok 16-18)	lípa srdčitá	20-25	VI-VII	bílá	6 200,00 Kč	40	248 000,00 Kč

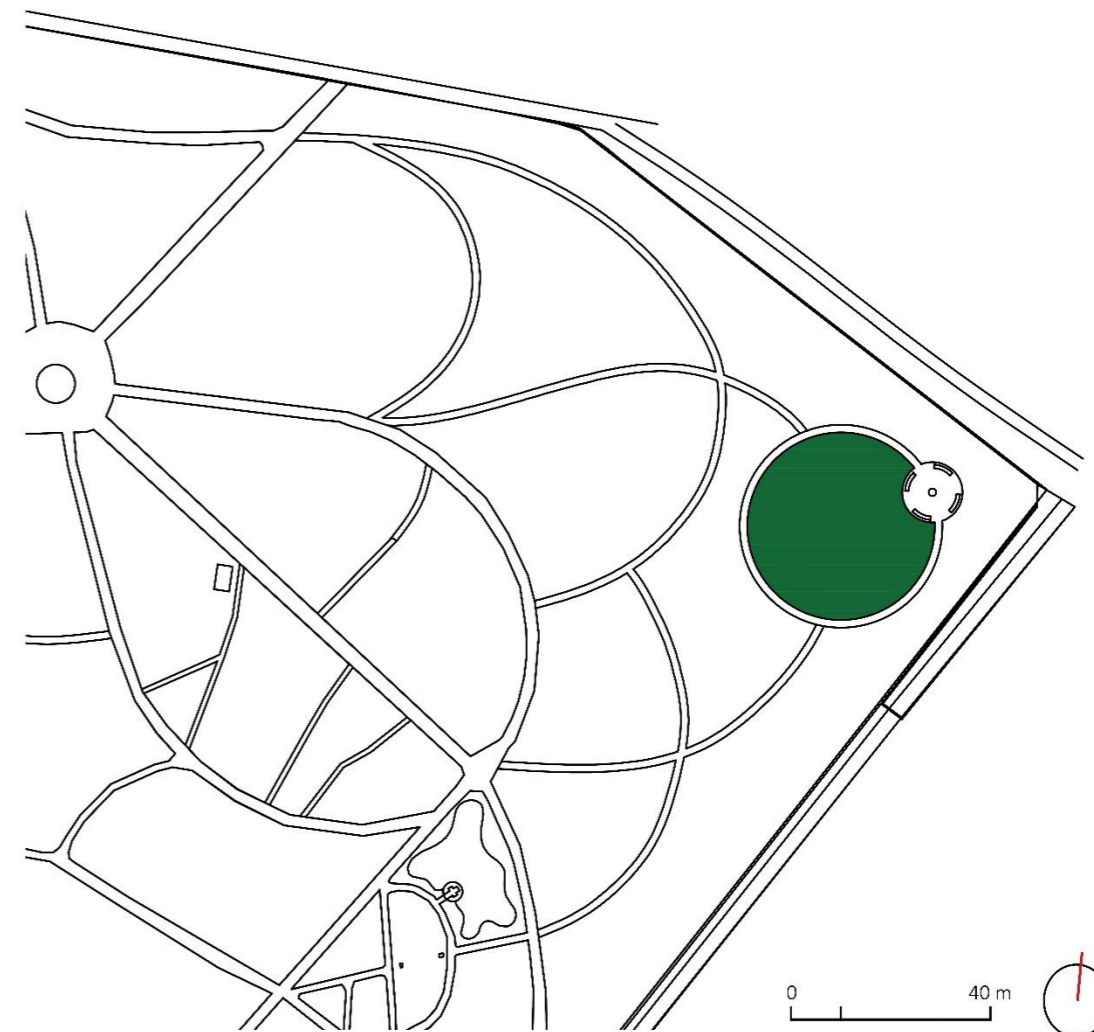
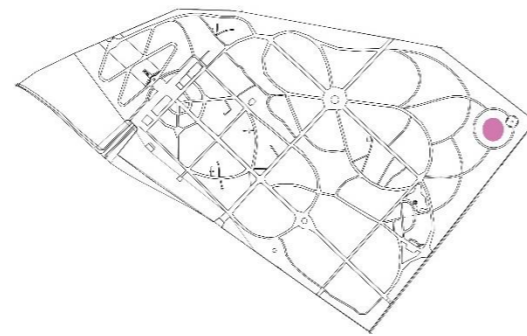
Obrázek 99. Osazovací plán stromy 1:1500 (zdroj: autor práce 2024).

5.12 Plán výsevu květnaté louky

Navrhovaný prostor pro ukládání zpopelněných lidských ostatků, je upraven osetím luční směsí Rusalka od firmy Agrostis.

VYZNAČENÍ PLOCHY VÝSEVU KVĚTNATÉ LOUKY 1:1500

LOKACE

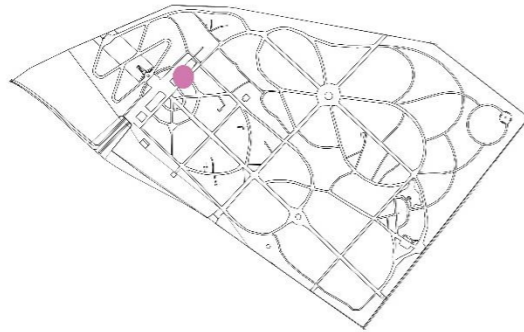
Obrázek 100. Vyznačení plochy výsevu květnaté louky 1:1500 (zdroj: autor práce 2024).

Tabulka 7. Výkaz výměr květnatá louka (zdroj: autor práce 2024).

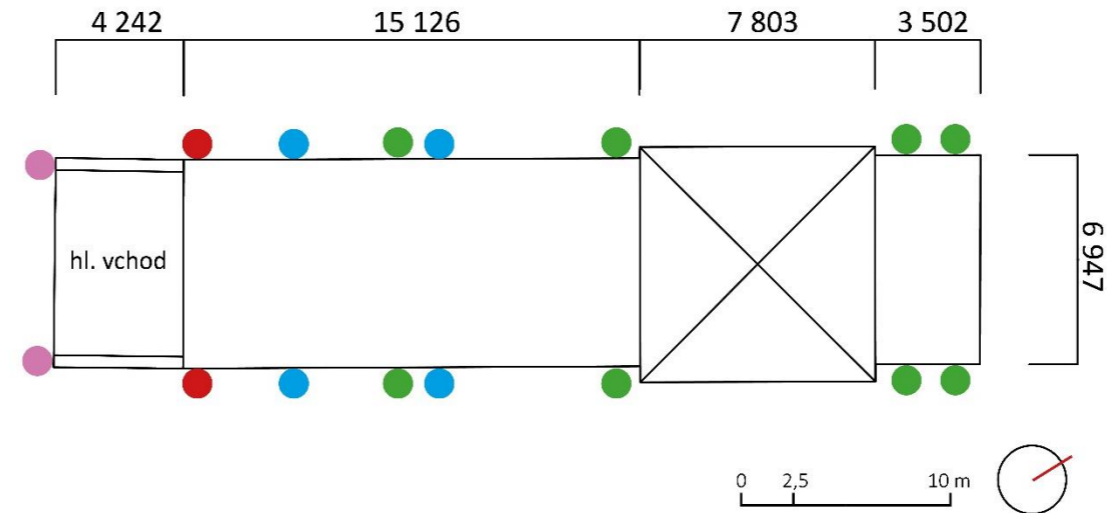
Květnatá louka					
číslo	název	plocha (m ²)	výměra (kg)	cena/kg	Suma
1	Směs pro květnaté louky (Agrostis - RUSALKA BAREVNÁ SMĚS DO PODROSTU) 10g/m ²	1048	10,48	2 285,00 Kč	23 946,80 Kč

5.13 Osazovací plán smuteční síň

LOKACE

OSAZOVACÍ PLÁN 1:250

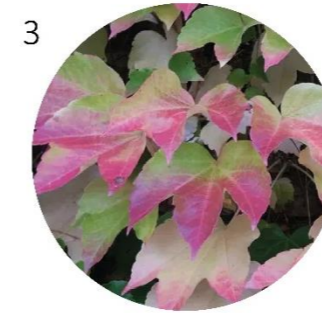

Obrázek 101. Osazovací plán 1:250 (zdroj: autor práce 2024).

Obrázek 102. Popínavé a pnoucí rostliny (zdroj: www.promessedefleurs.ie).

Obrázek 103. Popínavé a pnoucí rostliny (zdroj: www.havlis.cz).

Obrázek 104-105. Popínavé a pnoucí rostliny (zdroj: www.zahradnictvi-flos.cz).

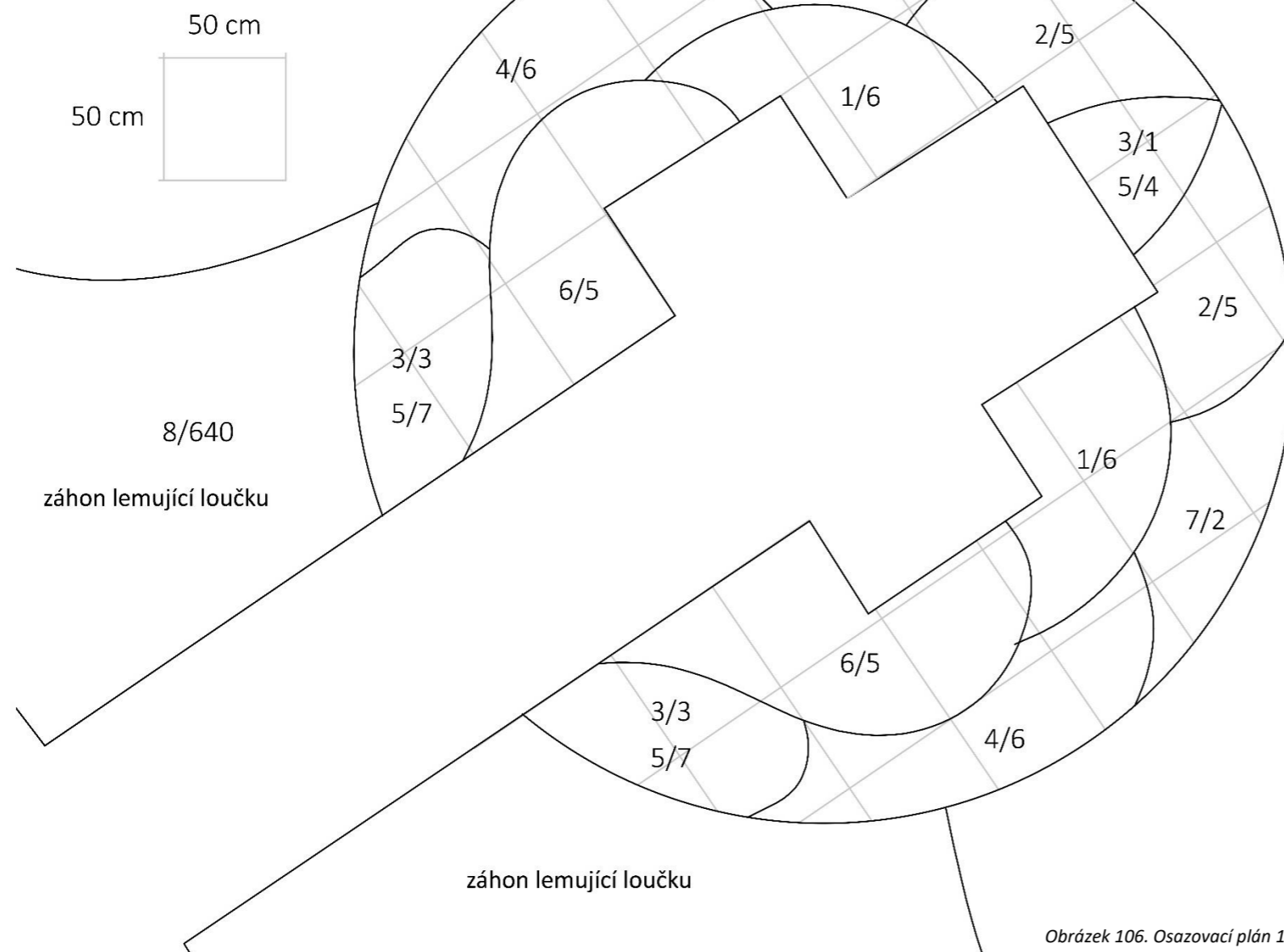

Tabulka 8. Výkaz výměr popínavé a pnoucí rostliny (zdroj: autor práce 2024).

Popínavé a pnoucí rostliny							
číslo	název latinsky	název česky	doba květu	barva květu	cena/kus	celkem kus	Suma
● 1	Hydrangea anomala 'Crug Coral'	hortenzie řapíkatá	VI-VII	růžová	360,00 Kč	2	720,00 Kč
● 2	Hydrangea anomala subsp. petiolaris	hortenzie řapíkatá	VI-VII	bílá	340,00 Kč	4	1 360,00 Kč
● 3	Parthenocissus tricuspidata	přísavník trojčipý	VII-VIII	zelená	109,00 Kč	8	872,00 Kč
● 4	Rosa PN 'Albrighton Rambler'	pnoucí růže	VI-IX	růžová	340,00 Kč	2	680,00 Kč

5.14 Osazovací plán vsypová loučka

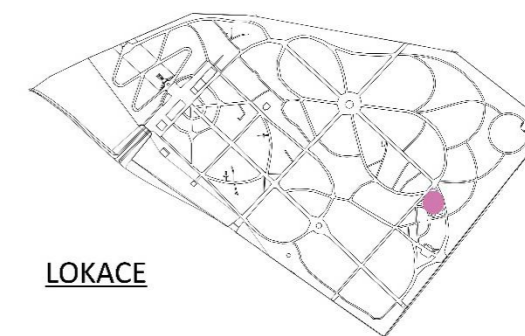
OSAZOVACÍ PLÁN 1:25

Obrázek 106. Osazovací plán 1:25 (zdroj: autor práce 2024).

Obrázek 107-114. Trvalky (zdroj: www.zahradnictvi-flos.cz).

LOKACE

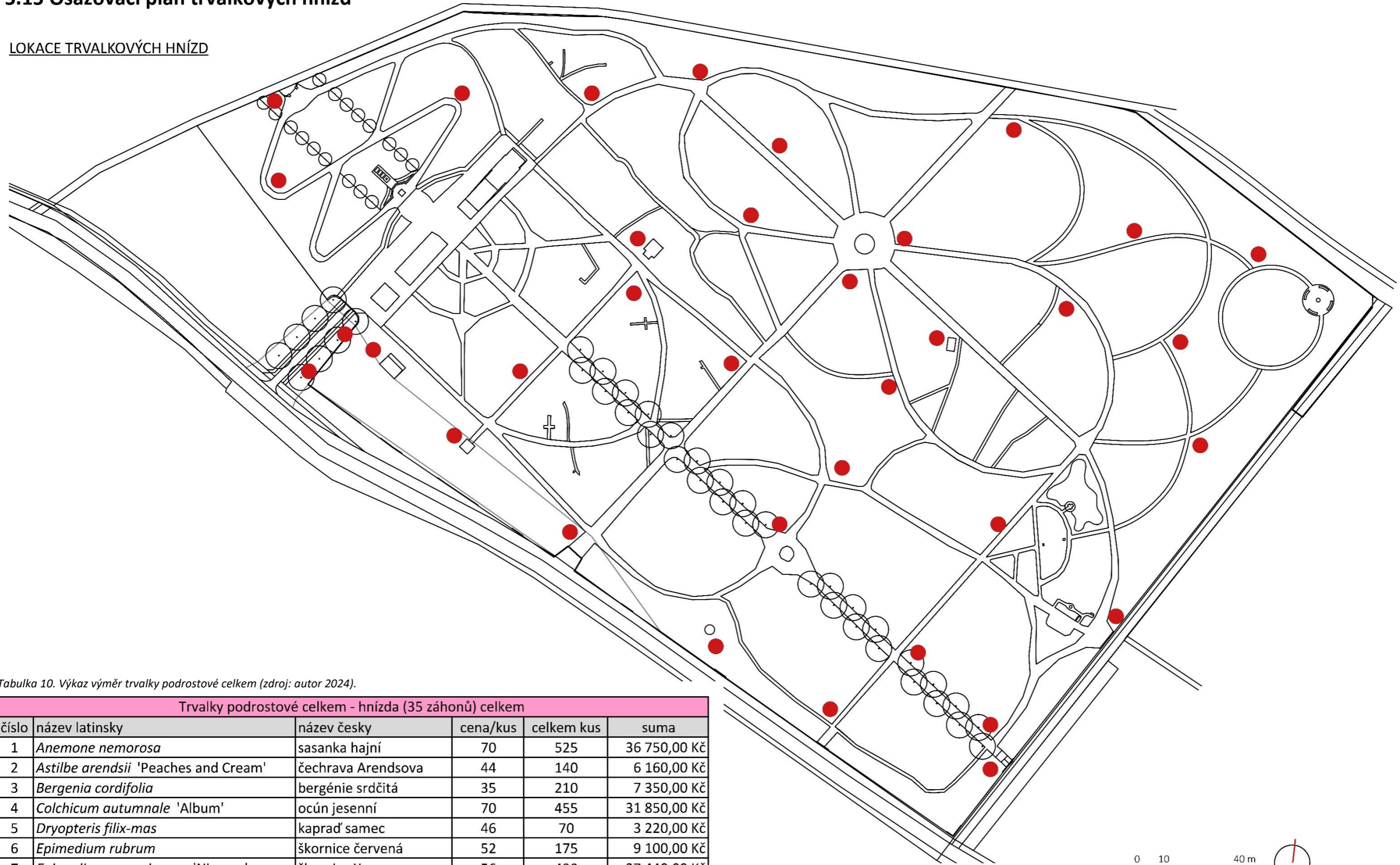
Tabulka 9. Výkaz výměr trvalky vsypová loučka (zdroj: autor práce 2024).

Trvalky - VSYPOVÁ LOUČKA									
číslo	název latinsky	název česky	výška	doba květu	barva květu	kus/m2	cena/kus	celkem ks	SUMA
1	<i>Aster dumosus</i> 'Apollo'	hvězdnice keříčkovitá	0,2	IX-X	bílá	9	35	12	420,00 Kč
2	<i>Aster dumosus</i> 'Peter Harrison'	hvězdnice keříčkovitá	0,3	IX-X	růžová	9	35	10	350,00 Kč
3	<i>Astilbe arendsii</i> 'Peaches and Cream'	čechrava Arendsova	0,6	VI-VII	řůžová/bílá	5	44	7	308,00 Kč
4	<i>Bergenia cordifolia</i>	bergénie srdčitá	0,4	III-VI	růžová	7	35	12	420,00 Kč
5	<i>Galanthus nivalis</i>	sněžěnka podsněžník	0,2	II-III	bílá	13	15	18	270,00 Kč
6	<i>Heuchera americana</i> 'Melting Fire'	dlužicha	0,4	VI-VIII	vínová	6	89	10	890,00 Kč
7	<i>Hosta</i> 'Elisabeth'	bohyška	0,6	VII-X	fialová	4	100	4	400,00 Kč
8	<i>Vinca minor</i> 'Alba'	barvínek menší	0,2	V-VIII	bílá	8	50	640	32 000,00 Kč

Doba kvetení											
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.

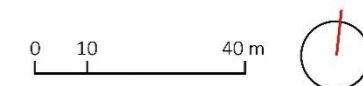
5.15 Osazovací plán trvalkových hnízd

LOKACE TRVALKOVÝCH HNÍZD

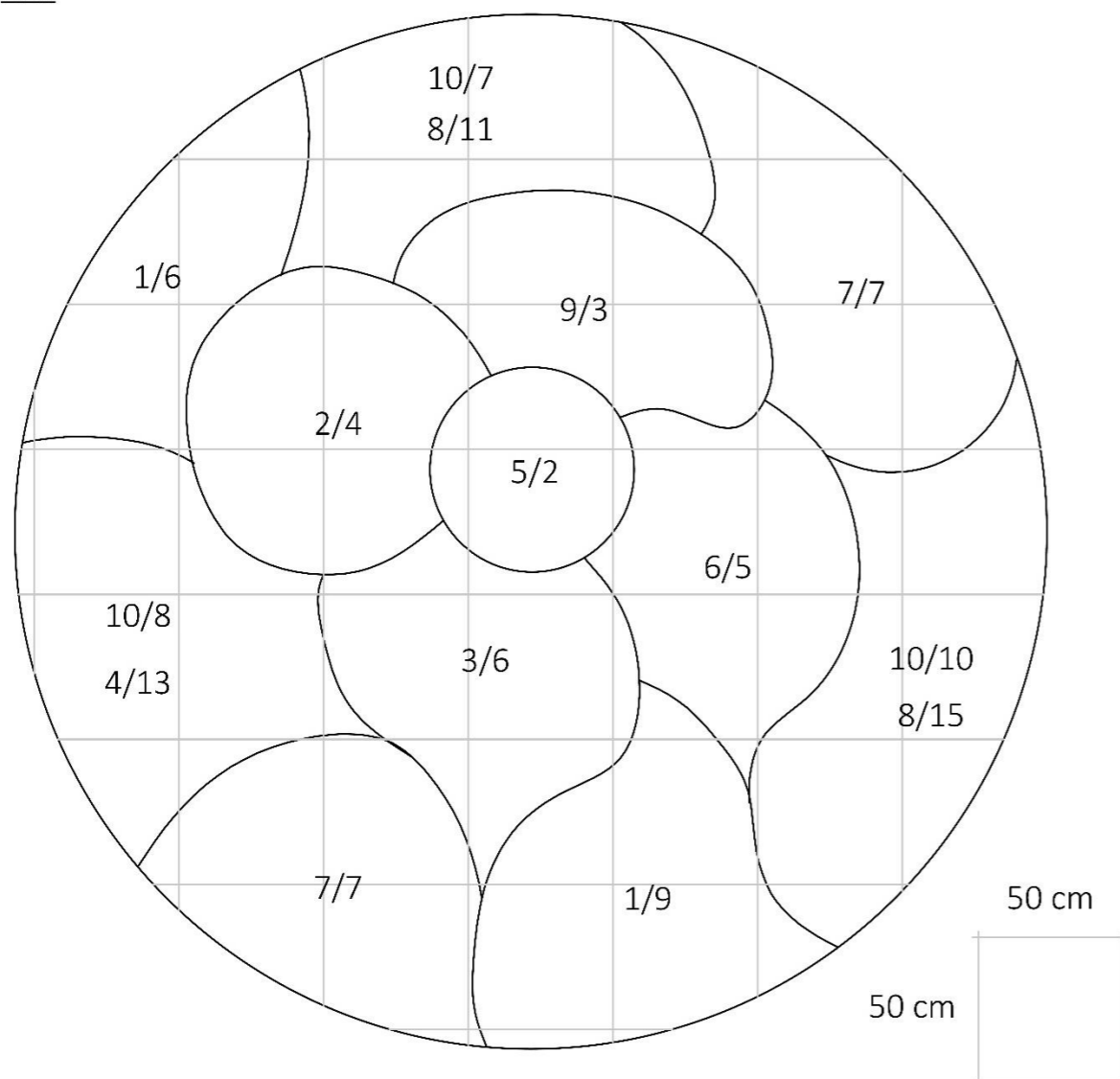
Tabulka 10. Výkaz výměr trvalky podrostové celkem (zdroj: autor 2024).

Trvalky podrostové celkem - hnízda (35 záhonů) celkem					
číslo	název latinsky	název česky	cena/kus	celkem kus	suma
1	<i>Anemone nemorosa</i>	sasanka hajní	70	525	36 750,00 Kč
2	<i>Astilbe arendsii</i> 'Peaches and Cream'	čechrava Arendsova	44	140	6 160,00 Kč
3	<i>Bergenia cordifolia</i>	bergénie srdčitá	35	210	7 350,00 Kč
4	<i>Colchicum autumnale</i> 'Album'	ocún jesenní	70	455	31 850,00 Kč
5	<i>Dryopteris filix-mas</i>	kaprad' samec	46	70	3 220,00 Kč
6	<i>Epimedium rubrum</i>	škornice červená	52	175	9 100,00 Kč
7	<i>Epimedium youngianum</i> 'Niveum'	škornice Youngova	56	490	27 440,00 Kč
8	<i>Galanthus nivalis</i>	sněžěnka podsněžník	15	910	13 650,00 Kč
9	<i>Hosta</i> 'Elisabeth'	bohyška	100	105	10 500,00 Kč
10	<i>Vinca minor</i> 'Alba'	barvínek menší	65	875	56 875,00 Kč

Obrázek 115. Lokace trvalkových hnízd (zdroj: autor práce 2024).

OSAZOVACÍ PLÁN VZOROVÝ 10 m²
1:25

Obrázek 116. Osazovací plán vzorový 10 m² (zdroj: autor práce 2024).

Obrázek 117-126. Trvalky (zdroj: www.zahradnictvi-flos.cz).

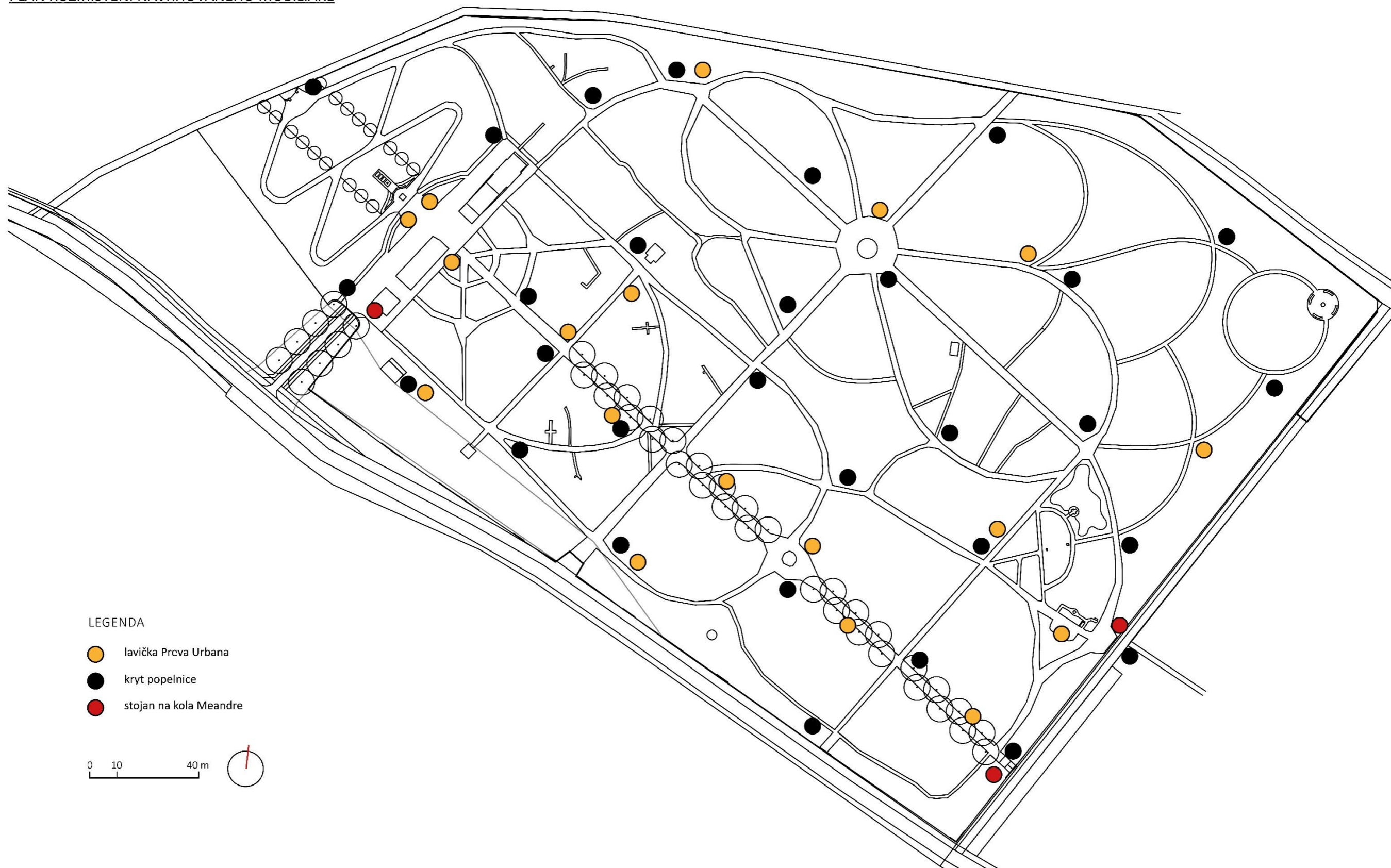
Trvalky podrostové - hnízda							
číslo	název latinsky	název česky	výška	doba květu	barva květu	kus/m ²	celkem kus
1	<i>Anemone nemorosa</i>	sasanka hajní	0,2	III-V	bílá	10	15
2	<i>Astilbe arendsii</i> 'Peaches and Cream'	čechrava Arendsova	0,6	VI-VII	řůžová/bílá	5	4
3	<i>Bergenia cordifolia</i>	bergénie srdčitá	0,4	III-VI	růžová	7	6
4	<i>Colchicum autumnale</i> 'Album'	ocún jesenní	0,2	IX-X	bílá	13	13
5	<i>Dryopteris filix-mas</i>	kaprad' samec	1	-	-	3	2
6	<i>Epimedium rubrum</i>	škornice červená	0,4	IV-V	červená	6	5
7	<i>Epimedium youngianum</i> 'Niveum'	škornice Youngova	0,3	IV-VI	bílá	7	14
8	<i>Galanthus nivalis</i>	sněženka podsnežník	0,2	II-III	bílá	13	26
9	<i>Hosta</i> 'Elisabeth'	bohyška	0,6	VII-X	fialová	4	3
10	<i>Vinca minor</i> 'Alba'	barvínek menší	0,2	V-VIII	bílá	8	25

Tabulka 11. Výkaz výměr trvalky podrostové – hnízda (zdroj: autor práce 2024).

Doba kvetení											
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.

5.17 Navrhovaný mobiliář

PLÁN ROZMÍSTĚNÍ NAVRHOVANÉHO MOBILIÁŘE

Obrázek 140. Plán rozmístění navrhovaného mobiliáře 1:1500 (zdroj: autor práce 2024).

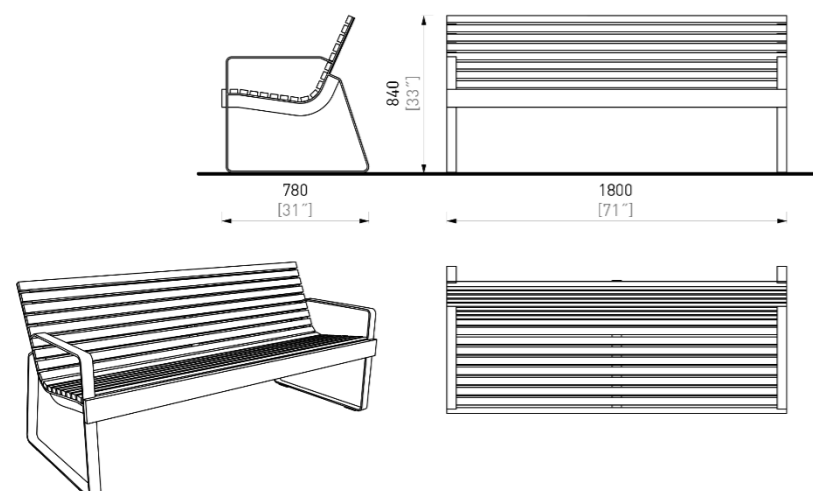
Tabulka 13. Výkaz výměr mobiliář (zdroj: autor práce 2024).

číslo	mobiliář	množství
1	lavička PREVA URBANA	18 ks
2	kryt na popelnici 120 l	30 ks
3	stojan na kola MEANDRE	3 ks

Lavička PREVA URBANA od mmcité

Obrázek 141. Lavička PREVA URBANA (zdroj: www.mmcite.com).

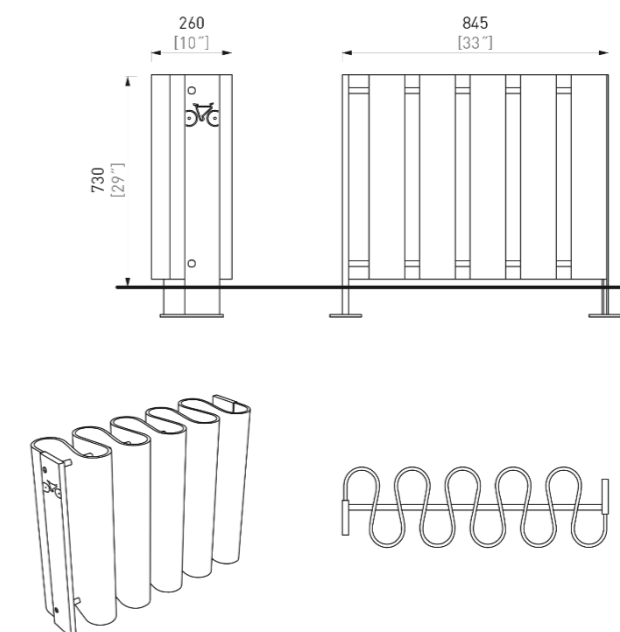

Obrázek 142. Rozměry lavička PREVA URBANA (zdroj: www.mmcite.com).

Stojan na kola MEANDRE od mmcité

Obrázek 143. Stojan na kola MEANDRE (zdroj: www.mmcite.com).

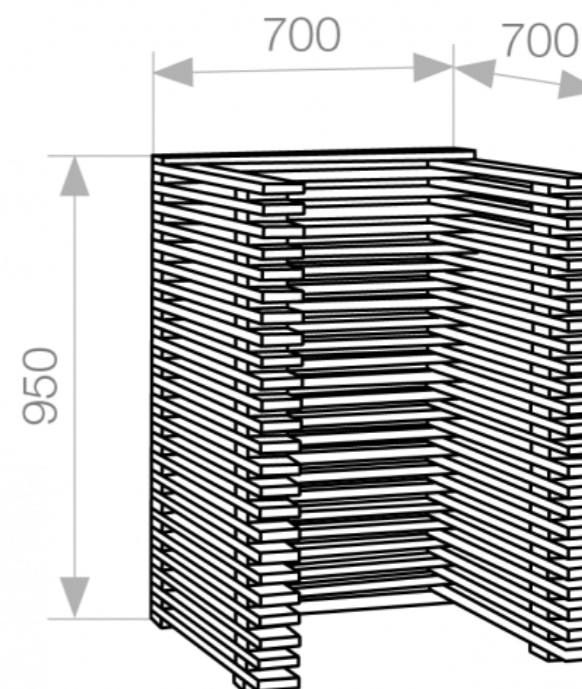

Obrázek 144. Rozměry stojan na kola MEANDRE (zdroj: www.mmcite.com).

Kryt na popelnici 120 l ze dřeva

Obrázek 145. Kryt na popelnici 120 l (zdroj: www.eshop-dimatex.cz).

Obrázek 146. Rozměry kryt na popelnici 120 l (zdroj: www.eshop-dimatex.cz).

5.18 Ekonomická rozvaha

Tabulka 14. Cenová rozvaha návrhu (zdroj: autor práce 2024).

Cenová A1:F36rozvaha návrhu					
č. pol.	popis položky	měr. jedn.	výměra	ceny v Kč	
				jedn.	dodávka
Odstranění nevhodných dřevin a porostu					
1	kácení lesní porost - stromy (kácení stromolezeckou technikou s postupným spouštěním částí kmene a koruny , likvidace dřevního odpadu, frézování pařezů)	kus	80	15 000,00 Kč	1 200 000,00 Kč
2	kácení stromy (kácení stromolezeckou technikou, likvidace dřevního odpadu, frézování pařezů)	kus	25	10 000,00 Kč	250 000,00 Kč
3	kácení lesní porost - podrost, odstranění nevhodných dřevin do 100 mm průměru kmene, výšky nad 1 m bez pařezu (probírka)	m ²	2150,5	40,00 Kč	86 020,00 Kč
Technický prvek - mlatová cesta					
4	cestní síť - mlatový povrch (skladba tl. 200mm) s přírodní kamennou obrubou (vč. materiálu)	m ²	1102,5	2 950,00 Kč	3 252 375,00 Kč
Technický prvek - mobiliář					
5	lavičky na zakázku - louka vzpomínek sezení (vč. Instalace a ukotvení)	kus	4	45 000,00 Kč	180 000,00 Kč
6	uměcký prvek - louka vzpomínek sezení (vč. Instalace a ukotvení)	kus	1	200 000,00 Kč	200 000,00 Kč
7	lavičky PREVA URBANA - mmcité (vč. Instalace a ukotvení)	kus	18	15 000,00 Kč	270 000,00 Kč
8	kryt na popelnici 120 l - dřevo (vč. Instalace a ukotvení)	kus	30	15 000,00 Kč	450 000,00 Kč
9	stojan na kola MEANDRE (vč. Instalace a ukotvení)	kus	3	10 000,00 Kč	30 000,00 Kč
Technický prvek - rekonstrukce veřejných toalet					
10	rekonstrukce budovy veřejných toalet (vč. všech přípojek)	kus	1	3 000 000,00 Kč	3 000 000,00 Kč
Výsadba dřevin a ošetření - stromy					
11	výsadba stromu s balem 250–350 cm výšky se zapěstovanou korunou	kus	57	5 150,00 Kč	293 550,00 Kč
12	dodávka rostlinný materiál stromy (17 kus. <i>Prunus padus</i> 'Tiefurt', 40 kus. <i>Tilia cordata</i>) (Ok 16-18)(viz. výkaz výměr u osazovacího plánu)	kus	1	363 600,00 Kč	363 600,00 Kč
Příprava stanoviště, výsev a ošetření - květnatá louka					
13	založení květnaté louky (vč. příprava půdy, výsev, zapravení osiva, 1. seč.)	m ²	1048	90,00 Kč	94 320,00 Kč
14	dodávka osivo (směs <i>Agrostis</i> - Rusalka barevná směs do podrostu)	kg	10,48	2 285,00 Kč	23 946,80 Kč
Příprava stanoviště, výsadba a ošetření - popínavé a pnoucí rostliny na smuteční síni					
15	kotvící konstrukce (lanková stěna - 1m ² fasády, materiál nerezová ocel, využito u rodu <i>Rosa</i> a <i>Hydrangea</i>)	m ²	20	3 000,00 Kč	60 000,00 Kč
16	výsadba rostlin (vč. vytvoření výsadbového místa ve velkoformátové dlažbě, výměna štěrku za substrát)	kus	16	1 000,00 Kč	16 000,00 Kč
17	dodávka rostlinný materiál popínavé a pnoucí rostliny (viz. výkaz výměr u osazovacího plánu)	kus	1	3 632,00 Kč	3 632,00 Kč
Příprava stanoviště, výsadba a ošetření - trvalkový záhon u vsypové loučky					
18	Kamenný lem (žulové krajníky 13x20x60cm) zpevněné plochy	bm	12,5	2500	31 250,00 Kč
19	založení trvalkových záhonů (vč. odplevelení, přípravy půdy, hnojení)	m ²	87,6	62,00 Kč	5 431,20 Kč
20	mučování borkou do 100 mm (vč. materiálu)	m ²	87,6	250,00 Kč	21 900,00 Kč
21	výsadba rostlin (k9)	kus	713	8,00 Kč	5 704,00 Kč
22	dodávka rostlinný materiál trvalky (viz. výkaz výměr u osazovacího plánu)	kus	1	35 058,00 Kč	35 058,00 Kč
Příprava stanoviště, výsadba a ošetření - trvalková hnízda					
23	založení květinového záhonu (vč. odplevelení, přípravy půdy, hnojení)	m ²	350	62,00 Kč	21 700,00 Kč
24	mučování borkou do 100 mm (vč. materiálu)	m ²	350	250,00 Kč	87 500,00 Kč
25	výsadba rostlin (k9)	kus	3955	8,00 Kč	31 640,00 Kč
26	dodávka rostlinný materiál trvalky (viz. výkaz výměr u osazovacího plánu)	kus	1	202 895,00 Kč	202 895,00 Kč
Příprava stanoviště, výsadba a ošetření - trvalkové záhony u pomníku obětem 1sv.					
27	založení trvalkových záhonů (vč. vytvoření záhonu ve velkoformátové dlažbě, výměna štěrku za substrát, mulčování)	m ²	71,1	1000	71 100,00 Kč
28	založení záhonů pro <i>Vinca minor</i> 'Alba' (lem prostoru)	m ²	140	62,00 Kč	8 680,00 Kč
29	výsadba rostlin	kus	713	10,00 Kč	7 130,00 Kč
30	dodávka rostlinný materiál trvalky (viz. výkaz výměr u osazovacího plánu)	kus	1	65 374,00 Kč	65 374,00 Kč

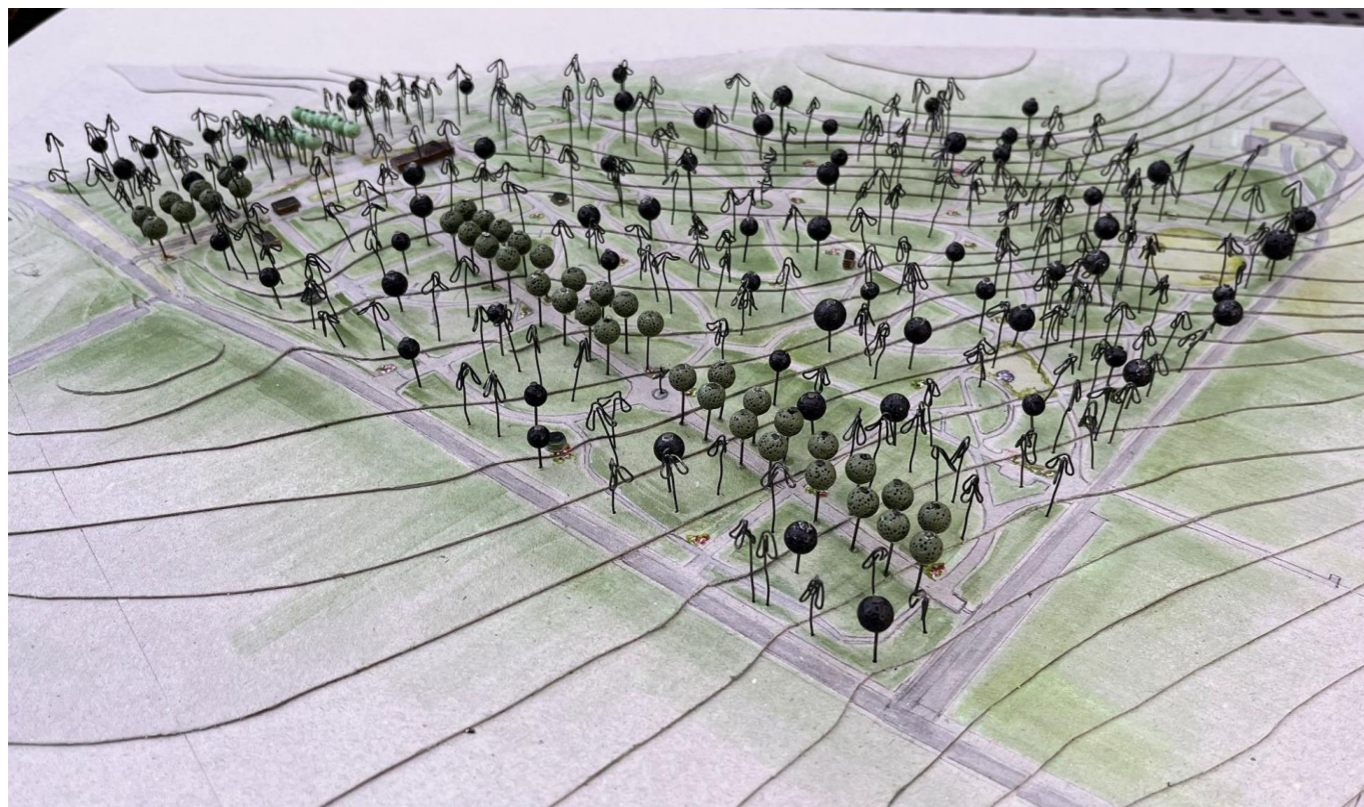
Cena celkem bez DPH	10 368 806,00 Kč
Cena celkem s DPH	12 504 584,91 Kč

Základ daně 21%	9 674 300,20 Kč
Celkem s DPH	11 705 903,24 Kč
Základ daně 15%	694 505,80 Kč
Celkem s DPH	798 681,67 Kč

5.19 Fotodokumentace modelu

Obrázek 147. Fotodokumentace modelu návrhu – celkový pohled (zdroj: autor práce 2024).

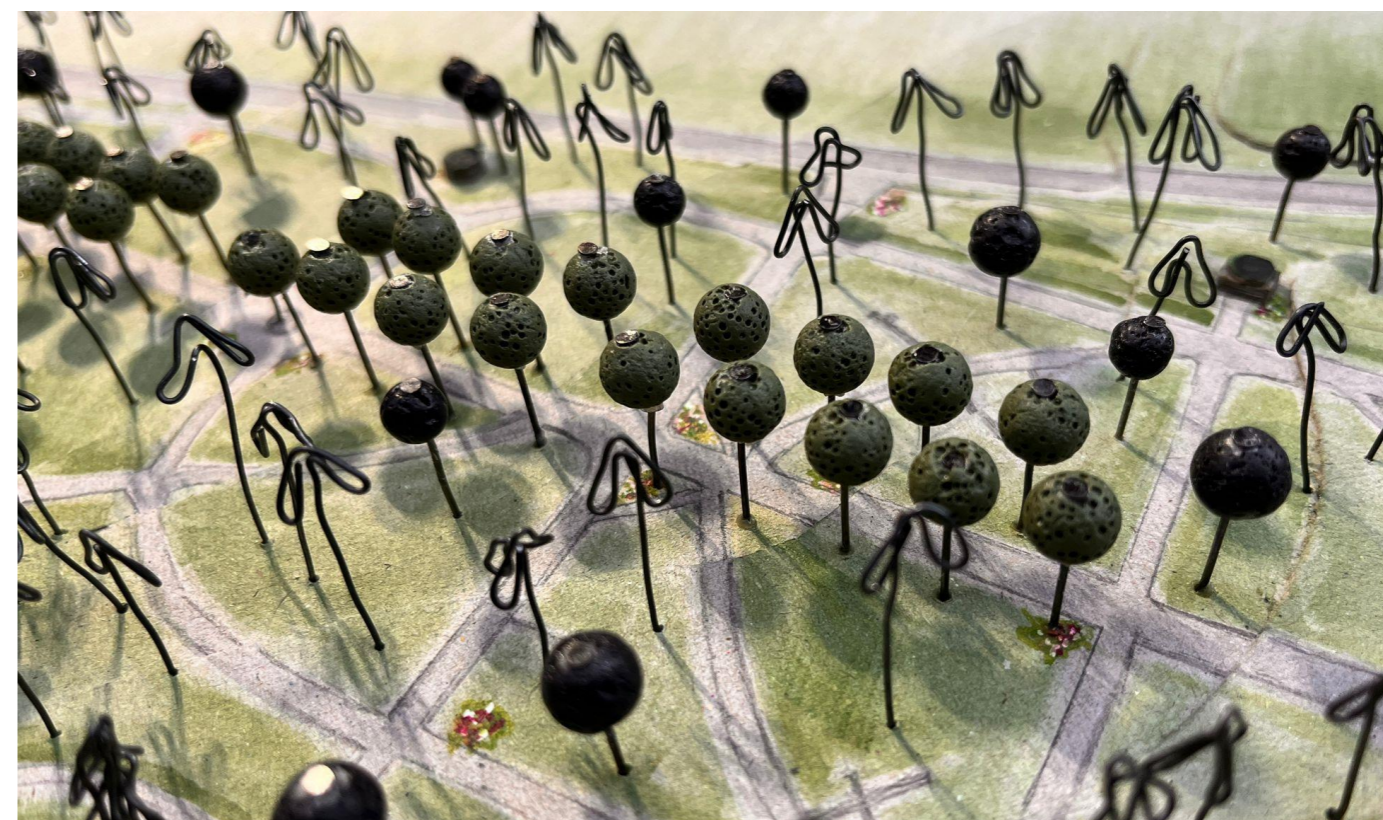
Obrázek 148. Fotodokumentace modelu návrhu – celkový pohled (zdroj: autor práce 2024).

Obrázek 149. Fotodokumentace modelu návrhu – detail Louky vzpomínek (zdroj: autor práce 2024).

Obrázek 150. Fotodokumentace modelu návrhu – detail prostoru u pomníku obětem 1.SV. (zdroj: autor práce 2024).

Obrázek 151. Fotodokumentace modelu návrhu – detail obnovy centrální aleje (zdroj: autor práce 2024).

6 Diskuze

Hlavní náplní diplomové práce je získání uceleného pohledu na významné, a z části opomíjené, předválečné zahradní dílo, nalezení a zhodnocení jeho architektonických kvalit, pojmenování případných nedostatečností a předložení možných řešení. Lesní hřbitov v Novém Boru je originálním ztvárněním pietní zahrady a nadčasovým produktem rakousko-uherské zahradní tvorby na našem území. Diplomová práce navazuje řešeným tématem na moji bakalářskou práci a posouvá hloubku literární rešerše více do historie vývoje a ztvárnění prostoru pietních zahrad. V části literární rešerše jsem se dotkl tématu ekologického pohřebnictví. S postupným oficiálním přijímáním těchto netradičních a novátorských způsobů pohřbů bude nutno přizpůsobit stávající i nově vznikající pietní zahrady jejich potřebám.

Lesní hřbitov v Novém Boru vznikl jako reakce na nedostatek volných pohřebních míst na stávajícím hřbitově. Hlavním iniciátorem myšlenky vzniku nového městského pohřebiště byl lékárník a purkmistr Rudolf Schlegel. Po nalezení vhodných pozemků navázalo město kontakt se zahradním architektem Janem Pietznerem. Návrh, který vznikl, byl v té době unikátem v celé Evropě, a byl první svého druhu v rakouské monarchii (Jindra 2013).

Podle Hurycha (2011), za charakteristickou atmosféru pietních zahrad odpovídá vzrostlá zeleň, sakrální stavby a umělecká díla. Přes nespornou architektonickou kvalitu rodinných hrobek, válečných pomníků a kamenného kříže, prostoru chybí dostatek kvalitních uměleckých děl, zvláště s ohledem na rozlehlost areálu. Na absenci uměleckých děl reaguji vytvořením Louky vzpomínek, kde je počítáno s využitím centrální plastiky ztvárňující myšlenku věčného plamene. Druhý umělecký prvek je kamenická úprava ústředního motivu ve tvaru kříže na vsypové loučce. Vzniká tak zároveň i prostor pro ukládání květinových darů, který v prostoru doposud chybí, ale podle Hurycha (2011) je takový prostor nezbytnou součástí rozptylových a vsypových louček.

Z dendrologického průzkumu keřového patra (Tabulka 1. Inventarizace porosty.) v prostoru hřbitova vyplývá, že jsou zde v převaze stálezelené druhy. Podle Hurycha (2011) je to, z hlediska potřeby izolace jednotlivých pohřebních míst, nebo míst určených pro rozptyl, výhodné. Na druhou stranu to v tomto rozsahu užití více podporuje temnější stránku prostoru. Z tohoto důvodu se ve shodě s Otrubou (2002) snažím vnést více barev a květů do stávajících výsadeb formou trvalkových hnízd. Trvalkové výsadby vnášejí do statického porostu dynamiku ročních změn.

Pomník obětem 1. světové války postrádá na rozdíl od plánu z roku 1930 (Archiválie 5) propůjčený výhled do krajiny. Šonský (c2002) doporučuje, jako jednu z možností vytvoření důstojného prostoru pomníků, využívat přirozený horizont krajiny a použít pouze nižší doprovodnou zeleň. V souladu s tímto doporučením a původní myšlenkou návrhu, obnovuji otevřený průhled za pomníkem a doplňuji předpolí pomníku o plošné trvalkové výsadby. Za účelem vedení pohledu a rámování průhledu do krajiny navrhuji liniovou výsadbu vzrostlých stromů rodu *Prunus* na hranici s ponechaným lesním porostem.

Návrhem louky vzpomínek vnáším do prostoru novodobý směr pohřbívání. Tento zásah reaguje na potřebu rozšíření o nové, ekologické alternativy kremace, jako je akvamace nebo terramace. Louku vzpomínek umísťuji při severovýchodní hranici, kde hřbitov sousedí s lučními pozemky, přes které se návštěvníkům naskytne výhled do okolní krajiny. Právě výhledy do krajiny jsou podle Šonského (c2002) důležitým prvkem, se kterým se dá na lesních hřbitovech pracovat a zapojit je tak do širších systémů. Samotná louka je navržena v podobě květnatého palouku, na kterém je umožněn vsyp zpopelněných lidských ostatků anebo v budoucnu jiných povolených způsobů kremace. Palouk je kruhového půdorysu a podél jeho hranice prochází cesta. Na okružní cestě umísťuji v samotném rohu pozemku s atraktivním výhledem do krajiny kruhové sezení, jehož centrálním prvkem je umělecké dílo. Při návržení nové cestní sítě jsem vycházel z původních plánů secesní podoby půdorysného rozvržení cest hřbitova a doplnil jej pouze o kruhový prostor Louky vzpomínek. Motiv kruhu nalezneme na více místech v kompozici hřbitova. Vytvořením prosvětlených míst a palouku v lesním, jinak zapojeném porostu, dotvářím lesní charakter a

atmosféru v souladu se Šonským (c2002). V této části hřbitova, v okolí nově navržené Louky vzpomínek, navrhuji dát prostor i metodě vsypu zpopelněných lidských ostatků ke kořenům vzrostlých stromů s neinvazivním označením místa uložení (Dobešová et al. 2015).

Dle autorů (Otruba 2002; Šonský c2002; Grabalov & Nordh 2022) i mého názoru se jedná i v případě Lesního hřbitova v Novém Boru o veřejný městský prostor, který si zasluhuje důstojnou a přiměřenou kvalitu služeb, například kvalitní toalety. Z tohoto důvodu doporučuji kompletní rekonstrukci historické budovy toalet.

Navržená harmonizace a sjednocení občanské vybavenosti přinese řád a zklidnění estetického vnímání prostoru a nebude již rušivě zasahovat do přírodní kompozice. V urbanizovaném prostoru měst jsme si vědomi této funkce mobiliáře, ale v prostorách hřbitovních se s tím teprve začíná.

Za neméně důležitý považuji návrh nového vstupního místa, které respektuje původní návrh cestní sítě. Nachází se v místě nově zřízeného parkoviště a bude přímo umožňovat návštěvu hřbitova i uživatelům přilehlé cyklostezky. V navrženém mobiliáři reflektuji i tuto potřebu.

Z historických pramenů vyplývá, že nedošlo k realizaci možná nejvýznamnější stavby v areálu, a to pavilonu se sloupovou síní a kopulí, která měla dotvořit již existující budovu márnice o obřadní síň. Stavba nebyla zrealizována z finančních důvodů (Jindra 2013). V roce 2018 došlo k nejnovějším stavebním úpravám budovy márnice a obřadní síně ("Ocenění za smuteční síň" 2019). Novodobé úpravy nerespektují zdobnost historické budovy v secesním stylu a doplňují ji kontrastní moderní konstrukcí. Ani dřevěný obklad, pro mne tíživé, barevně nevhodné působení přístavby neodlehčuje. Z tohoto důvodu navrhuji využití popínavých dřevin, za účelem zjemnění tvarů přístavby neodrážející historický, secesní ráz budovy márnice, přírodní texturou popínavých rostlin.

Nedílnou dominantou hřbitova byla od počátku centrální lipová alej, která ale z mnoha důvodů z prostoru téměř vymizela. V porostu je dnes patrný pouze relikt této výsadby. Z dendrologického průzkumu (Tabulka 2. Inventarizace listnaté stromy.) je patrné, že byl zvolen nedostatečný spon. Výsadby postrádají jakoukoliv péči. Z tohoto důvodu jsem přistoupil k radikální rekonstrukci aleje, realizovanou novou výsadbou stejného druhu s dlouhodobě udržitelným sponem.

Svým návrhem považuji vytyčené cíle diplomové práce za splněné.

7 Závěr

Diplomová práce měla za cíl zmapovat historický i současný pohled na problematiku pietních zahrad u nás i ve světě. V literární rešerši bylo navázáno na získané informace v bakalářské práci autora, a znalosti získané v ní, byly dále prohlubovány a doplněny. Byl zmapován historický vývoj jednotlivých způsobů pohřbů na našem území, pojetí zeleně na pohřebištích, jednotlivé funkce pietních zahrad a novodobé způsoby pohřbívání které se teprve utvářejí do jejich ustálené podoby. V poslední části literární rešerše byl za pomoci archivních pramenů popsán vznik, vývoj a současný směr vývoje z historicky nejvýznamnějšího lesního hřbitova na našem území. V analytické části práce byl pomocí jednotlivých analýz vyhodnocen a popsán komplexní posudek současného stavu. V praktické části diplomové práce jsem se zaměřil na návrh možných řešení jednotlivých problémů a nedostatků řešeného území, které byly závěrem analýz. Vytyčené cíle práce byly tímto splněny.

Dendrologický průzkum potvrdil, že v současnosti jsou na hřbitově v dominantním zastoupení podrostové stálezelené druhy zvláště *Rhododendron sp.*. Tato situace nepříznivě ovlivňuje atmosféru prostoru a prohlubuje už tak pochmurnou energii těchto prostorů. Ze studia problematiky vyplývá, že při řešení pietních zahrad se musíme pokusit výběrem vhodných druhů vnést do prostoru optimistickou atmosféru, čehož lze dosáhnout pomocí květů, listů a jejich proměnlivostí v čase. Na základě těchto poznatků jsem navrhnul dosadbu do podrostových partií, tvořenou stínomilnými trvalkami.

Při návrhu pietních zahrad, více než u kterýchkoliv jiných, se musíme snažit vytvořit vysoce harmonicky působící celek. Harmonii, jak v členění prostoru, tak i v použitých výrazových prostředcích. Do těchto úprav nepatří módnost a pomíjivé trendy. Tento prostor slouží svému účelu po desítky či stovky let, je tedy nad míru důležité využívat osvědčené a nadčasové přístupy k jejich řešení.

Výběrem tématu a zpracováním návrhu reaguji na potřebu vytvořit ukázkou vhodného přístupu k revitalizaci starých pohřebních zahrad, kdy s pokorou a respektem zachováváme původní myšlenku a pouze citlivě doplňujeme a upravujeme prvky, které odráží potřeby dnešní společnosti.

Věřím, že nabyté informace a hodnoty budou funkčním podkladem pro správce areálu při potřebě revitalizace objektu Lesního hřbitova v Novém Boru a doufám že moje práce bude malým příspěvkem k tématu pietních zahrad a jejich místa v dnešní době.

8 Zdroje

Literatura

1. Aaron M. 2013. *Envisaging Death: Visual Culture and Dying*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne.
2. Ambrose G, Harris P, Stone S. 2008. *The Visual Dictionary of Architecture*. AVA Publishing, Switzerland.
3. Ariès P. 2008. *The Hour of Our Death: The Classic History of Western Attitudes Toward Death over the Last One Thousand Years*. 2nd edition. Knopf Doubleday Publishing Group, New York City.
4. Bender T. 1974. The "Rural" Cemetery Movement: Urban Travail and the Appeal of Nature. *The New England Quarterly, Inc.* **47**:196-211. Available at <https://www.jstor.org/stable/364085?origin=crossref> (accessed April 7, 2024).
5. Brestovanský P. [2011]. *Funerální architektura: od pravěku po současnost*. České vysoké učení technické, V Praze.
6. Castro-Molina FJ. 2021. Architecture, death, care an functionality: the funeral service building. *Canarias Arqueológica* **2021**:585-591.
7. Clayden A, Green T, Hockey J, Powell M. 2018. Cutting the lawn: Natural burial and its contribution to the delivery of ecosystem services in urban cemeteries. *Urban Forestry & Urban Greening* **33**:99-106. United Kingdom.
8. Čejka J, Hruška Z, Katzerová V, Málková V. 2020. Památky Nového Boru. Město Nový Bor - Turistické informační centrum Nový Bor, organizační složka města, Nový Bor.
9. Davies D. 2017. *Death, Ritual and Belief: The Rhetoric of Funerary Rites*. 3rd.. Bloomsbury Publishing.
10. Dobešová B, Suchánska M, Živá A. 2015. Les vzpomínek. *ZAHRAIDA - PARK - KRAJINA* **2015**:32-36.
11. Doughty C, Blair L. 2017. *From Here to Eternity: Traveling the World to Find the Good Death*. W. W. Norton & Company, New York.
12. Evensen K, Nordh H, Skar M. 2017. Everyday use of urban cemeteries: A Norwegian case study. *Landscape and Urban Planning* **159**:76–84.
13. Fournier E. 2018. *The Green Burial Guidebook: Everything You Need to Plan an Affordable, Environmentally Friendly Burial*, 1st edition.. New World Library, Novato (California).
14. Grabalov P, Nordh H. 2022. The Future of Urban Cemeteries as Public Spaces: Insights from Oslo and Copenhagen. *Planning Theory & Practice* **23**:81-98. Available at <https://doi.org/10.1080/14649357.2021.1993973> (accessed April 5, 2024).
15. Hariyono WP. 2015. Vertical Cemetery. *Procedia Engineering* **118**:201-214. Available at <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877705815020743> (accessed April 13, 2024).
16. Hurých V. 2011. *Tvorba zeleně: sadovnictví - krajinářství*. Vyšší odborná škola zahradnická a Střední zahradnická škola ve spolupráci s Grada Publishing, Mělník.
17. Churavý M, Sochor K. 1993. *Naučný slovník zemědělský: W - Ž, Svazek 13*. SZN, Praha.
18. Chytrý M. 2010. *Katalog biotopů České republiky: Habitat catalogue of the Czech Republic*. 2. vyd.. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha.
19. Jean T. 2023. *Aquamation: A Comprehensive Guide to New Funeral Options*. Independently Published.
20. Jindra V. 2013. *Dějiny Nového Boru: Díl první (do roku 1848)*. Městský úřad v Novém Boru, Nový Bor.
21. Jindra V. 2013. 17 Hrobka rodiny Hantichů: Naučná stezka "po stopách sklářského řemesla v Novém Boru." Evropská unie.
22. Joanidis S. 2005. *Hřbitovy Zlatohorska*. Rula, Rejvíz.
23. Jöckle C. 2000. *Memento Mori: Friedhöfe Europas*. Parkland Verlag, Cologne.
24. Katz F. 1969. *Vorkolumbische Kulturen. Die großen Reiche des alten Amerika*. Kindler.
25. Kerrigan M. 2007. *The History of Death: Burial Customs and Funeral Rites, from the Ancient World to Modern Times*. Globe Pequot Press, United Kingdom.
26. Klingemann H. 2022. *Cemeteries in transformation – A Swiss community conflict study* 76. Available at <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1618866722002722> (accessed April 19, 2024).
27. Kocourek J. 2022. *Zajímavosti o pohřbívání: historie i současnost*. Rubico, Olomouc.
28. Kopčáková IJ. 2008. *ZÁVĚREČNÁ ODBORNÁ PRÁCE: Rekonstrukce zeleně na Lesním hřbitově v Novém Boru. VZDĚLÁVÁNÍM BLÍŽE K ZELENÍ*, Česká Lípa.
29. Kovařík P. 2001. *Klíč k pražským hřbitovům*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha.
30. Kupka J. 2006. *Zeleň v historii města*. Nakladatelství ČVUT, V Praze.
31. Lapáček J. 2006. *Historický úvod*. 7-9 in *Hřbitovy v Hranicích a Drahotuších: průvodce*. Město Hranice, Hranice.
32. Lenderová M, Jiránek T, Macková M. 2017. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vydání druhé, doplněné. Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, Praha.
33. Nadel D, Danin A, Power RC, et al. 2013. Earliest floral grave lining from 13,700-11,700-y-old Natufian burials at Raqefet Cave, Mt. Carmel, Israel. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* **110**(29):11774-11778. Available at <https://doi.org/10.1073/pnas.1302277110> (accessed April 5, 2024).
34. Nečasová K, Valůšek D. 2006. *Historie zlínských hřbitovů. Pohřebnictví Zlín, Zlín*.
35. Němeček PRNDJN, DS. 2008. *TAXONOMICKÝ KLASIFIKAČNÍ SYSTÉM PŮD ČESKÉ REPUBLIKY*. 2. vyd.. ČZU v Praze, Praha.
36. Nordh H, Wingren C, Uteng TP, Knapskog M. 2023. Disrespectful or socially acceptable?: A nordic case study of cemeteries as recreational landscapes. *Landscape and Urban Planning* **231**(2). Available at <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169204622002948> (accessed April 18, 2024).
37. Otruba I. 2002. *Zahradní architektura: tvorba zahrad a parků*. ERA, Šlapanice.
38. Ørberg H. 1998. *Lingua Latina: Pars II: Latin-English Vocabulary II*. Focus Publishing/R Pullins & Co, Denmark.
39. Pavlů ILP, PD. 2018. *Základy pedologie a ochrany půdy*. Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha.
40. Petrusek M, Maříková H, Vodáková A. 1996. *Velký sociologický slovník*. Karolinum, Praha
41. Plášková K, Ditrich F, Ullmannová K, Slánský K, Rabiňáková K. 2021. *Pražské hřbitovy: plug-in : manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy*. Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, Kancelář veřejného prostoru, Praha.
42. Podborský V. 1993. *Pravěké dějiny Moravy*. Muzejní a vlastivědná společnost, Brno.
43. Podborský V. 2006. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*. 3. vyd.. Masarykova univerzita, Brno.
44. Pregill P, Volkman N. 1999. *Landscapes in History: Design and Planning in the Eastern and Western Traditions*. 2nd.. John Wiley, New York.
45. Rugg J. 2000. Defining the place of burial: What makes a cemetery a cemetery? *Mortality* **5**:259–275. Available at <https://doi.org/10.1080/713686011> (accessed April 4, 2024).
46. Sloane DC. 2018. *Is the Cemetery Dead?* The University of Chicago Press, Chicago and London.
47. Stejskal D, Šejvl J. 2011. *Pohřbívání a hřbitovy*. Wolters Kluwer Česká republika, Praha.
48. Stejskalová J, Sibrťová I, Vlasák M. 2018. *Pražské historické zahrady a parky: architektura, dendrologie, památková péče*. Academia, Praha.
49. Šonský D. c2002. *Úprava hrobů*. Grada, Praha.
50. Šubr J. 2003. *Hřbitovy v systému veřejné zeleně*. 84-89 in *Udržovací péče o zeleň: Luhačovice 2003*. Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, Praha.
51. Toynbee JMC. 1996. *Death and burial in the Roman world*. JHU Press, Baltimore.
52. Václavíková ing.R, Kopčáková ing.J. 2007. *Výročí 100 let založení Lesního hřbitova v Novém Boru*. Novoborský měsíčník: Městský zpravodaj **2007**:2. OSM a OŽP MĚÚ Nový Bor.

53. Van Den Berk B.V. 2015. VAN DEN BERK ON TREES 2nd edition.. BOOMKWEKERIJ GEBR. VAN DEN BERK B.V., The Netherlands.
54. Vaněk J. 1940. Květinová úprava hrobů. Nakladatelství zahradnické literatury (Josef Vaněk) v Chrudimi., Chrudim.
55. Vondrušková A. 2004. České zvyky a obyčeje. Albatros, Praha.
56. Wagner B. 1990. Sadovnická tvorba 2: [celostátní učebnice pro vysoké školy zemědělské]. Státní zemědělské nakladatelství, Praha.
57. Willery D. 2018. Was wächst wo?: 1900 Gartenpflanzen für jeden Standort. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart.

Webové zdroje

1. EKatalog BPEJ: 7.47.10. 2019.. Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, Praha. Available at <https://bpej.vumop.cz/74710> (accessed February 17, 2023).
2. Geoprohlížeč. 2012.. Zeměměřický úřad, Praha. Available at <https://ags.cuzk.cz/geoprohlizec/> (accessed February 12, 2023).
3. Geovědní mapy 1 : 50 000. 1998.. Česká geologická služba, Praha. Available at <https://mapy.geology.cz/geocr50/#> (accessed February 21, 2023).
4. Hillside Memorial Park and Mortuary. 2013. Gan Eden – Green Burial. Available at <https://www.hillsidememorial.org/ge/> (accessed April 11, 2024).
5. Hroby vůdců rumburské vzpoury - Památkový Katalog.. Praha. Available at <https://pamatkovykatalog.cz/hroby-vudcu-rumburske-vzpourey-16040784> (accessed February 9, 2023).
6. Hřbitovy a pohřební služby hl. m. Prahy. 2023. Otevření Lučního hřbitova v Ďáblicích. Available at <https://www.hrbitovy.cz/aktuality/hrbitovni-sluzby-aktuality/otevreni-lucniho-hrbitova-v-dablicich/> (accessed April 8, 2024).
7. Jindra PDV. c2000-2023. Lesní hřbitov v Novém Boru. Publikační a redakční systém Public4u, Liberec. Available at <https://www.liberecky-kraj.cz/dr-cs/5391-lesni-hrbitov-v-novem-boru.html> (accessed March 29, 2023).
8. Karres en Brands. 2024. STRUCTURAL PLAN DE NIEUWE OOSTER. Available at <https://www.karresenbrands.com/en/projects/structural-plan-de-nieuwe-ooster#> (accessed April 11, 2024).
9. Krupková, CSc. PDJ. 2019. Velikonoce jako nejvýznamnější křesťanský svátek. Ústav etnologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha. Available at <https://iforum.cuni.cz/IFORUM-2843-version1.pdf> (accessed March 28, 2024).
10. Národní geoportál INSPIRE. 2010.. Česká informační agentura životního prostředí, Praha. Available at <http://geoportal.gov.cz> (accessed February 12, 2023).
11. Ocenění za smuteční síň. 2019.. WEBHOUSE, Jihlava. Available at <https://www.novy-bor.cz/oceneni-za-smutecni-sin/d-5057> (accessed March 27, 2023).
12. OH - OBČANSKÉ VYBAVENÍ- HŘBITOVY. 2015.. Available at https://docs.liberec.cz/odb_ha/1_UP/VYDANE/Krizany/Regulativy/744.pdf (accessed January 18, 2024).
13. Pavlitová K. 2023. Otevření Lučního hřbitova v Ďáblicích. Available at <https://www.hrbitovy.cz/aktuality/hrbitovni-sluzby-aktuality/otevreni-lucniho-hrbitova-v-dablicich/> (accessed April 1, 2024).
14. Pladias: Databáze české flóry a vegetace. 2014.. Ústav botaniky a zoologie, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita, Brno. Available at <https://pladias.cz> (accessed February 14, 2023).
15. Plochy lesní - NL. 2015.. Available at https://docs.liberec.cz/odb_ha/1_UP/VYDANE/Cesky_Dub/Regulativy/105.pdf (accessed January 18, 2024).

16. Plochy veřejných prostranství – zeleň (PZ). 2015.. Available at https://docs.liberec.cz/Odb_UK/1_UP/VYDANE/Jermanice/Regulativy/343.pdf (accessed January 18, 2024).
17. Polomník P. 2019. Význam slova pieta, pietní. c Jeroným Knížek. Available at <https://lidovyslovník.cz/index.php?dotaz=pieta,%20pietn%ED> (accessed May 2, 2021).
18. Půda v mapách. 2018.. Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, Praha. Available at <https://mapy.vumop.cz> (accessed February 12, 2023).
19. Rychtářová M. 2020. Údolí vzpomínek nabízí alternativní možnost pohřbívání. Available at <https://www.brno-lisen.cz/udoli-vzpominek-nabizi-alternativni-moznost-pohrbivani/t8524> (accessed April 11, 2024).
20. Skubová D. PAMÁTNÉ STROMY A VKP - NOVÝ BOR. Město Nový Bor, Nový Bor. Available at https://www.novy-bor.cz/assets/File.ashx?id_org=10715&id_dokumenty=3229 (accessed February 12, 2023).
21. Šafus I. 2021. Hrobka rodiny Friess na Lesním hřbitově v Novém Boru. Available at <https://www.cokolivokoli.cz/47083-hrobka-rodiny-friess-na-lesnim-hrbitove-v-novem-boru/> (accessed January 31, 2024).
22. Šafus I. 2021. Hrobka rodiny Tchernich na Lesním hřbitově v Novém Boru. Available at <https://www.cokolivokoli.cz/47051-hrobka-rodiny-tchernich-na-lesnim-hrbitove-v-novem-boru/> (accessed February 6, 2024).
23. Trdla F. 2023. K bezpečnosti přispěje nová cyklostezka a opravená silnice mezi Novým Borem a Radvancem. Available at <https://www.kraj-lbc.cz/aktuality/k-bezpecnosti-prispeje-nova-cyklostezka-a-opravena-silnice-mezi-novym-borem-a-radvancem-n1152143.htm> (accessed February 7, 2024).
24. Yang A. 2023. Rest in ... compost? These 'green funerals' offer an eco-friendly afterlife.. Available at <https://www.nationalgeographic.com/environment/article/rest-in-compost-these-green-funerals-offer-an-eco-friendly-afterlife> (accessed April 2, 2024).

Archiválie

Archiválie jsou v textu citovány přes odkaz „**(Archiválie 1-13)**“. Archiválie nejsou normou citování Conservation Biology řešeny. Použitý vzor citování: Tvůrce. Rok. *Název*. Formát a typ zdroje. In: *Název fondu/sbírky a umístění jednotky*. *Název hostitelského archivu a umístění*.

- Archiválie 1. Jaromír Havrda. 1978. 3/ Vstupní část prostoru Lesního hřbitova. In: „Lesní hřbitov Nový Bor“. ARCH. Č. 57/77. LESNÍ HŘBITOV NOVÝ BOR – Fotodokumentace. Místo: Archiv Stavebního úřadu a úřadu územního plánování, Nový Bor.
- Archiválie 2. Jaromír Havrda. 1978. 6/ boční cesta mezi parcelami č. 16 a 17. 9.1978. In: „Lesní hřbitov Nový Bor“. ARCH. Č. 57/77. LESNÍ HŘBITOV NOVÝ BOR – Fotodokumentace. Místo: Archiv Stavebního úřadu a úřadu územního plánování, Nový Bor.
- Archiválie 3. Jaromír Havrda. 1978. 5/ Pohled hlavní osovou cestou. 9.1978. In: „Lesní hřbitov Nový Bor“. ARCH. Č. 57/77. LESNÍ HŘBITOV NOVÝ BOR – Fotodokumentace. Místo: Archiv Stavebního úřadu a úřadu územního plánování, Nový Bor.
- Archiválie 4. Jaromír Havrda. 1978. 11/ Různé typy náhrobků. 9.1978. In: „Lesní hřbitov Nový Bor“. ARCH. Č. 57/77. LESNÍ HŘBITOV NOVÝ BOR – Fotodokumentace. Místo: Archiv Stavebního úřadu a úřadu územního plánování, Nový Bor.
- Archiválie 5. Hartwig Dittrich. 1930. Plan vom Waldfriedhof der Stadt Haida (Plán lesního hřbitova ve městě Nový Bor). In: „Lesní hřbitov Nový Bor“. Místo: Archiv Stavebního úřadu a úřadu územního plánování, Nový Bor.

Archiválie 6. Ing. M. Linduška, Ing. Karel Hieke. 1970. Technická zpráva. In: „Sadové úpravy – Technické služby Nový Bor – Lesní hřbitov – urnový háj“. Místo: Archiv Stavebního úřadu a úřadu územního plánování, Nový Bor.

Archiválie 7. SPOLEČNOST PŘÁTEL ŽEHU. 1976. Průvodní správa k návrhu dodatečných úprav a dalšího rozšíření urnového háje...In: Nový Bor – Urnový háj – studie. Místo: Archiv Stavebního úřadu a úřadu územního plánování, Nový Bor.

Archiválie 8. SPOLEČNOST PŘÁTEL ŽEHU. 1976. Nový Bor urnový háj – SCHÉMA SITUACE. In: Nový Bor – Urnový háj – studie. Místo: Archiv Stavebního úřadu a úřadu územního plánování, Nový Bor.

Archiválie 9. KRAJSKÁ ORG. PRO ROZVOJ SLUŽEB V MH. 1979. TECHNICKÁ ZPRÁVA. In: LESNÍ HŘBITOV NOVÝ BOR – ASANACE POROSTU. Místo: Archiv Stavebního úřadu a úřadu územního plánování, Nový Bor.

Archiválie 10. KRAJSKÁ ORG. PRO ROZVOJ SLUŽEB V MH. 1981. OSAZOVACÍ PLÁN. In: LESNÍ HŘBITOV NOVÝ BOR „B“ – Sadovnické úpravy. Místo: Archiv Stavebního úřadu a úřadu územního plánování, Nový Bor.

Archiválie 11. Maximilian Dittrich. 1908. Lesní hřbitov Haida – Márnice. In: Márnice plán 1908. Místo: Státní okresní archiv Česká Lípa, Česká Lípa.

Archiválie 12. ING. ŠONSKÝ. NÁVRH ŘEŠENÍ – LESNÍ HŘBITOV NOVÝ BOR – STUDIE DOSTAVBY A REKONSTRUKCE. In: LESNÍ HŘBITOV. Místo: Archiv Stavebního úřadu a úřadu územního plánování, Nový Bor.

Archiválie 13. Návrh na centrální kříž – Návrh na centrální kříž na hřbitov kresba. Místo: Státní okresní archiv Česká Lípa, Česká Lípa.

Seznam grafických příloh

Obrázek 1. Les vzpomínek. Available at <http://lesvzpominek.cz> (accessed April 13, 2024).

Obrázek 2. Uložení urny. Available at <http://lesvzpominek.cz> (accessed April 13, 2024).

Obrázek 3. Údolí vzpomínek. Available at <https://www.brno-lisen.cz/udoli-vzpominek-nabizi-alternativni-moznost-pohrbivani/t8524> (accessed April 13, 2024).

Obrázek 4. Luční hřbitov. Available at <https://www.hrbitovy.cz/aktuality/hrbitovni-sluzby-aktuality/otevreni-lucniho-hrbitova-v-dablicich/> (accessed April 13, 2024).

Obrázek 5. Hřbitovní oddělení. Zdroj: autor práce 2023.

Obrázek 6. Vodní prvek. Zdroj: autor práce 2023.

Obrázek 7. Hrobové řady. Available at <https://www.hillsidememorial.org/ge/> (accessed April 13, 2024).

Obrázek 8. Mapa lokace řešeného území, upraveno. Available at <https://snazzymaps.com> (accessed February 9, 2023).

Obrázek 9. Situace současného stavu, upraveno. Available at <https://geoportal.gov.cz> (accessed February 9, 2023).

Obrázek 10-31. Fotodokumentace Lesního hřbitova. Zdroj: autor práce 2023.

Obrázek 32. Mapa II. voj. Mapování, upraveno. Available at <https://geoportal.gov.cz> (accessed February 10, 2023).

Obrázek 33. Mapa III. voj. Mapování, upraveno. Available at <https://geoportal.gov.cz> (accessed February 10, 2023).

Obrázek 34. Historický letecký snímek 1938, upraveno. Available at <https://ags.cuzk.cz/archiv/> (accessed February 10, 2023).

Obrázek 35. Historický letecký snímek 1950, upraveno. Available at <https://ags.cuzk.cz/archiv/> (accessed February 10, 2023).

Obrázek 36. Historický letecký snímek 1960, upraveno. Available at <https://ags.cuzk.cz/archiv/> (accessed February 10, 2023).

Obrázek 37. Historický letecký snímek 1975, upraveno. Available at <https://ags.cuzk.cz/archiv/> (accessed February 10, 2023).

Obrázek 38. Historický letecký snímek 2000, upraveno. Available at <https://ags.cuzk.cz/archiv/> (accessed February 10, 2023).

Obrázek 39. Letecký snímek 2021, upraveno. Available at <https://ags.cuzk.cz/archiv/> (accessed February 10, 2023).

Obrázek 40. Historická fotografie – vstupní část lesního hřbitova. Zdroj: Archiválie 1.

Obrázek 41. Historická fotografie – boční cesta mezi parcelami č. 16 a 17. Zdroj: Archiválie 2.

Obrázek 42. Historická fotografie – pohled hlavní osovou cestou. Zdroj: Archiválie 3.

Obrázek 43. Historická fotografie – různé typy náhrobků. Zdroj: Archiválie 4.

Obrázek 44. Studie dostavby - Ing. Šonský a kol. Zdroj: Archiválie 12.

Obrázek 45. Návrh centrálního kříže. Zdroj: Archiválie 13.

Obrázek 46. Mapa klimatických oblastí ČR, upraveno. Available at <https://geoportal.gov.cz> (accessed February 11, 2023).

Obrázek 47. Půdní mapa ČR-ČZU, upraveno. Available at <https://geoportal.gov.cz> (accessed February 11, 2023).

Obrázek 48. Mapa vodstvo ČR, upraveno. Available at <https://geoportal.gov.cz> (accessed February 11, 2023).

Obrázek 49. Mapa potenciální retence, upraveno. Available at mapy.vumop.cz (accessed February 11, 2023).

Obrázek 50. Mapa zranitelnosti podzemních vod, upraveno. Available at mapy.vumop.cz (accessed February 11, 2023).

Obrázek 51. Mapa odtokových linií, upraveno. Available at mapy.vumop.cz (accessed February 11, 2023).

Obrázek 52. Mapa potenciální přirozené vegetace, upraveno. Available at <https://geoportal.gov.cz> (accessed February 12, 2023).

Obrázek 53. Mapa chráněných oblastí, upraveno. Available at <https://geoportal.gov.cz> (accessed February 12, 2023).

Obrázek 54. Mapa ÚSES, upraveno. Available at <https://geoportal.gov.cz> (accessed February 12, 2023).

Obrázek 55. Územní plán Nový Bor – výkres koncepce uspořádání krajiny, upraveno. Available at <https://www.novy-bor.cz/uzemni-plan-novy-bor/d-2692> (accessed February 12, 2023).

Obrázek 56. Územní plán Nový Bor, upraveno. Available at <https://www.novy-bor.cz/uzemni-plan-novy-bor/d-2692> (accessed February 12, 2023).

Obrázek 57. Mapa majetkoprávních vztahů na řešeném území, upraveno. Available at <https://geoportal.gov.cz> (accessed February 13, 2023).

Obrázek 58. Mapa hlukového znečištění, upraveno. Available at <https://geoportal.mzcr.cz> (accessed February 13, 2023).

Obrázek 59. Mapa širších vztahů řešeného území, upraveno. Available at <https://snazzymaps.com> (accessed February 9, 2023).

Obrázek 60. Půdorys provozního uspořádání a vybavenosti. Zdroj: autor práce 2023.

Obrázek 61. Orientační plán hřbitova. Zdroj: autor práce 2023.

Obrázek 62. Schéma hřbitovních oddělení. Zdroj: autor práce 2023.

Obrázek 63. Půdorys inventarizace porosty. Zdroj: autor práce 2023.

Obrázek 64. Půdorys inventarizace solitérní stromy a keře. Zdroj: autor práce 2023.

Obrázek 65. Srovnávací plán lesního hřbitova z roku 1930, upraveno. Zdroj: Archiválie 5.

Obrázek 66. Schéma pro vyznačení problémů Lesního hřbitova. Zdroj: autor práce 2023.

Obrázek 67-74. Fotodokumentace problémů Lesního hřbitova. Zdroj: autor práce 2023.

Obrázek 75. Půdorys konceptu. Zdroj: autor práce 2024.

Obrázek 76-85. Detaily navrhovaných prvků kompozice. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 86. Půdorys. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 87. Výřez řezopohled A-A'. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 88. Řezopohled A-A'. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 89. Výřez řezopohled B-B'. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 90. Řezopohled B-B'. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 91. Vizualizace 1. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 92. Vizualizace 2. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 93. Vizualizace 3. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 94. Vizualizace 4. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 95. Schéma navrhované cestní sítě. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 96. Profil lesní cesty 1:20. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 97. Půdorys sezení u louky vzpomínek 1:100. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 98. Řez A-A' - sezení u louky vzpomínek 1:50. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 99. Osazovací plán stromy 1:1500. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 100. Vyznačení plochy výsevu květnaté louky 1:1500. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 101. Osazovací plán 1:250. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 102. Popínavé a pnoucí rostliny. Available at <https://www.promessedefleurs.ie> (accessed April 10, 2024).
Obrázek 103. Popínavé a pnoucí rostliny. Available at <https://www.havlis.cz/karta.php?kytkaid=789> (accessed April 10, 2024).
Obrázek 104-105. Popínavé a pnoucí rostliny. Available at <https://www.zahradnictvi-flos.cz> (accessed April 10, 2024).
Obrázek 106. Osazovací plán 1:25. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 107-114. Trvalky. Available at <https://www.zahradnictvi-flos.cz> (accessed April 10, 2024).
Obrázek 115. Lokace trvalkových hnízd. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 116. Osazovací plán vzorový 10 m². Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 117-126. Trvalky. Available at <https://www.zahradnictvi-flos.cz> (accessed April 10, 2024).
Obrázek 127-138. Trvalky. Available at <https://www.zahradnictvi-flos.cz> (accessed April 10, 2024).
Obrázek 139. Osazovací plán 1:100. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 140. Plán rozmístění navrhovaného mobiliáře 1:1500. Zdroj: autor práce 2024.
Obrázek 141. Lavička PREVA URBANA. Available at <https://www.mmcite.com/preva-urbana> (accessed April 17, 2024).
Obrázek 142. Rozměry lavička PREVA URBANA. Available at <https://www.mmcite.com/preva-urbana> (accessed April 17, 2024).
Obrázek 143. Stojan na kola MEANDRE. Available at <https://www.mmcite.com/meandre> (accessed April 17, 2024).
Obrázek 144. Rozměry stojan na kola MEANDRE. Available at <https://www.mmcite.com/meandre> (accessed April 17, 2024).
Obrázek 145. Kryt na popelnici 120 l. Available at <http://www.eshop-dimatex.cz/p/kryt-na-popelnici-120l#> (accessed April 17, 2024).
Obrázek 146. Rozměry kryt na popelnici 120 l. Available at <http://www.eshop-dimatex.cz/p/kryt-na-popelnici-120l#> (accessed April 17, 2024).
Obrázek 147-151. Fotodokumentace modelu návrhu. Zdroj: autor práce 2024.

Tabulky

Tabulka 1. Inventarizace porosty. Zdroj: autor práce 2023.
Tabulka 2. Inventarizace listnaté stromy. Zdroj: autor práce 2023.
Tabulka 3. Inventarizace jehličnaté dřeviny. Zdroj: autor práce 2023.
Tabulka 4. Inventarizace listnaté keře a záhony. Zdroj: autor práce 2023.
Tabulka 5. Výkaz výměr nové zpevněné plochy. Zdroj: autor práce 2024.
Tabulka 6. Výkaz výměr stromy. Zdroj: autor práce 2024.
Tabulka 7. Výkaz výměr květnatá louka. Zdroj: autor práce 2024.
Tabulka 8. Výkaz výměr popínavé a pnoucí rostliny. Zdroj: autor práce 2024.
Tabulka 9. Výkaz výměr trvalky vsypová loučka. Zdroj: autor práce 2024.
Tabulka 10. Výkaz výměr trvalky podrostové celkem. Zdroj: autor práce 2024.
Tabulka 11. Výkaz výměr trvalky podrostové – hnízda. Zdroj: autor práce 2024.
Tabulka 12. Výkaz výměr trvalky pomník. Zdroj: autor práce 2024.
Tabulka 13. Výkaz výměr mobiliář. Zdroj: autor práce 2024.
Tabulka 14. Cenová rozvaha návrhu. Zdroj: autor práce 2024.